

Sukupuolten välisen tasa-arvon diskurssit suomalaisessa kehityspolitiikassa

Oma Louekari

Pro gradu -tutkielma

Maantieteen tutkimusyksikkö

Oulun yliopisto

Maaliskuu 2019

Yksikkö: Maantieteen tutkimusyksikkö	Pääaine: Maantiede
Tekijä (Sukunimi ja etunimet, myös entinen sukunimi): Louekari Oma Inkeri	Opiskelija-numero: 2272140
	Tutkielman sivumäärä: 79 s.
Tutkielman nimi (suomeksi; muun kielen nimi ilmoitetaan vain jos se on tutkielman kieli): Sukupuolten välisen tasa-arvon diskurssit suomalaisessa kehityspoliitikassa	
Asiasanat: Tasa-arvo, kehityspoliitika, diskurssianalyysi, sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen, kehitysyhteistyö	
Tiivistelmä (kirjoitetaan vapaamuotoisesti, selväsanaisesti ja lyhyin lauserakentein, ks. ohje seuraavalla sivulla):	
<p>Kehityspoliitikan raameissa ilmenevä tasa-arvopuhe on viime vuosikymmenien aikana noussut yhdeksi kehityspoliittisen keskustelun keskeisimmäksi viitoittajaksi. Myös Suomen kehityspoliitikassa tasa-arvo on nostettu entistä keskeisempään asemaan, ja Suomesta on jopa pyritty maalaillemaan tasa-arvon mallimaata. Tästäkin huolimatta naisten ja tyttöjen asemaan keskittyvän painopistealueen rahoitus on laskenut huomattavasti kuluvan hallituskauden aikana. Tähän puheen ja toiminnan väliseen ristiriitaan perustuen tutkielmassa selvitetään, minkälaisia diskursseja sukupuolten välisestä tasa-arvosta Suomen kehityspoliitikan virallisdokumenteissa tuotetaan. Tutkielmassa ollaan kiinnostuneita erityisesti siitä, miten tasa-arvon diskurssit muotoutuvat suhteessa feministisen kehitystutkimuksen perinteisiin ja pyritään määrittämään, välittykö tasa-arvo itsessään arvokkaana tavoitteena vai pyritäänkö sen kautta saavuttamaan laajemman skaalan kehitystuloksia.</p> <p>Tutkielman teoria jakautuu kehityksen ja tasa-arvon käsittelyyn. Kehitystä analysoidaan itse käsitteen, kehitysteoreettisen muutoksen sekä suomalaisen kehityspoliitikan muotoutumisen näkökulmalta. Tasa-arvoa käsitellään laajana viitekehityksenä, jonka alle sijoittuvat sukupuolen käsite, naiset kehityksen kontekstissa, tasa-arvokeskeisen kehityspoliitikan muutos sekä vallitseva kehityspoliittinen teoria sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta. Tutkielman aineisto koostuu 2000- ja 2010-luvuilla julkaistuista valtioneuvoston kehityspoliittisista ohjelmista, joitten pohjalta piirtyvien suuntaviivojen mukaisesti Suomen kehitysyhteistyötä toteutetaan. Aineistoa käsitellään diskurssianalyysillä pyrkien tulkitsemaan tapaa, jolla valta-asemassa olevat kielelliset merkitykset heijastelevat sosiaalista ja kulttuurista ympäristöä. Diskurssianalyysin keinoin aineistosta määritellään kolme päädiskurssia: kehityksen tuottamisen diskurssi, itseisarvon diskurssi sekä osaamisen diskurssi.</p> <p>Tutkielman tulosten mukaan suomalainen kehityspuhe liittyy sukupuolten välisen tasa-arvon osaksi laajempaa ihmisoikeuskysymystä, joka nitoo tasa-arvon, ihmisoikeudet, demokratian ja talouskasvun toisiaan tukeviksi tavoitteiksi. Tasa-arvo välittyy paikoitellen täytesanana, jota toistellaan osana mittavampia kokonaisuuksia tarkentamatta siihen konkreettisesti liittyviä tavoitteita ja esteitä. Kehityspoliitikan tuloksellisen toteutuksen kannalta olisi vartenotettavaa linkittää tasa-arvopuheeseen myös siihen liittyvät haasteet, kuten rakenteelliseen tasa-arvoon vaikuttamisen haastavuus.</p>	
Muita tietoja:	
Päiväys: Oulussa, 28.3.2019	

SISÄLLYS

1.	JOHDANTO.....	3
2.	KEHITYKSEN MONINAINEN DISKURSSI.....	6
2.1.	Kehityksen muuttuva olemus	6
2.2.	Suomalaisen kehityspolitiikan muodostuminen	11
2.3.	Kestävä kehitys tulevaisuuden ehtona	13
2.4.	Kehitys länsimaisena vallan diskurssina	16
3.	TASA-ARVO VIITEKEHYKSENÄ.....	19
3.1.	Sukupuolen käsitteestä	23
3.2.	Naiset kehityksen kontekstissa	24
3.3.	Naisista sukupuoleen: muuttuva painopiste.....	28
3.4.	Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen	31
4.	DISKURSSIANALYYSI TULKINNAN TYÖKALUNA.....	35
5.	SUOMEN KEHITYSPOLIITTISET OHJELMAT 2004–2016.....	39
5.1.	Kehityspoliittinen ohjelma 2004	40
5.2.	Kehityspoliittinen ohjelma 2007	43
5.3.	Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma 2012	45
5.4.	Suomen kehityspolitiikka 2016	49
6.	TASA-ARVON KEHITYSPOLIITTISET DISKURSSIT	52
6.1.	Tasa-arvo kehityksen aikaansaajana: kehityksen tuottamisen diskurssi	54
6.2.	Tasa-arvo merkityksenä: itseisarvon diskurssi	58
6.3.	Tasa-arvo suomalaisena tietotaitona: osaamisen diskurssi	62
7.	POHDINTA	64
8.	JOHTOPÄÄTÖKSET	71
	PRIMÄÄRILÄHTEET	74
	KIRJALLISUUS	74

1. JOHDANTO

Tasa-arvo on merkittävä ja ajankohtainen kehityspuheen viitoittaja painavista syistä. YK:n tasa-arvojärjestö UN Women julkaisi helmikuussa 2018 kestävän kehityksen tavoitteita sukupuolinäkökulmasta käsittelevän raportin, jonka perusteella naiset ovat globaalisti todennäköisemmin köyhiä kuin miehet: globaalisti 330 miljoonaa tyttöä ja naista elää köyhyydessä suhteessa 325 miljoonaan mieheen ja poikaan. UN Womenin raportissa naisten köyhyyden syiksi määrittyvät epätasa-arvoinen pääsy ja kontrolli taloudelliseen pääomaan, työmarkkinoilla ilmenevä epätasa-arvo sekä koulutuksen puute, jota ilmentää, että jopa 48.1 % Saharan eteläpuolisen Afrikan tytöistä ei käy koulua suhteessa koulutuksen ulkopuolelle jäävien poikien 43.1 % osuuteen. Joka vuosi arviolta 15 miljoonaa alle 18 vuotiasta tyttöä pakotetaan avioliittoon. Merkittävä osa maailman naisista ja tytöistä kokee väkivaltaa jossain vaiheessa elämäänsä, yleisimmin oman kumppanin toimesta. Ympäristön kuluminen ja luonnonkatastrofit vaikuttavat erityisesti kehitysmaiden naisiin, sillä kuivuus, tulvat ja metsien kato lisäävät merkittävästi aikaa, jota naiset käyttävät päivittäin veden hakuun sekä polttopuiden ja ruuan keräämiseen. Agenda 2030:ssä esitetyt globaalit kestävän kehityksen ihmisoikeustavoitteet eivät voi täyttyä ilman sukupuolten välisen tasa-arvon edistämistä (Why Gender Equality Matters Across All SDGS... 2018).

Kehityspoliittikan raameissa ilmenevä tasa-arvopuhe on viime vuosikymmenien aikana noussut sivulauseista yhdeksi kehityspoliittisen keskustelun keskeisimmäksi viitoittajaksi, suoranaiseksi *lingua francaksi*, jonka jokainen arvonsa tunteva kehitystoimija haluaa hallita (Smyth 2010: 144). Vaikka sukupuolten välinen eriarvoisuus ja sen vaikutukset yhteiskunnan eri toimintatasoilla on tunnistettu ongelmaksi jo vuosikymmeniä sitten, ei sen poistamiseen eteen tehty globaali työ ole kyennyt vielä muuttamaan olennaisesti rakenteissa vaikuttavia valtasuhteita. Nyt sukupuolten välinen tasa-arvo näyttäytyy tärkeänä työvälineenä epätasa-arvoisen maailman parantamisessa ja jopa ratkaisuna globaaliin köyhyyteen (Hawkesworth 2018: 2). Suomalainen kehityspoliittinen puhe esittelee kotimaamme mielellään tasa-arvon mallimaana. Ilmaisuihin *'tasa-arvon mallimaa'* on kehityspuheen näkökulmasta lähes täydellinen: se sisältää esimerkillisestä toiminnasta

vihjaavan moraalisen saavutuksen, joka nostaa meitä ylöspäin ja ilmaisee, että muiden olisi syytä ottaa menettelytavoistamme mallia. Sukupuolten välistä tasa-arvoa on jopa ehdotettu työstettävän Suomen kehityspolitiikan *'vientituotteeksi'* (Väestöliitto ja Suomen UN Women: Tasa-arvo Suomen vientituotteeksi 2011). Suomalaisen kehityspolitiikan tämänhetkiset suuntaviivat asettava valtioneuvoston selonteko vuodelta 2016 määrittää naisten ja tyttöjen oikeudet ja aseman ensimmäiseksi painopistealueekseen.

Vaikuttaa selvältä, että tasa-arvo saa suomalaisessa kehityspolitiikassa ansaitsemansa keskeisen huomion. Halua ja taitoa toimia tasa-arvon eteen näyttää löytyvän, kirjaimellisesti, vaikka muille jakaa. Silti painopistealueen rahoitus on laskenut 40 % kuluvalla hallituskaudella (Suomen kehityspolitiikan tila 2018: 32). Kehityksessä vallitsee tässä mielessä ristiriita: tasa-arvosta puhutaan mielellään, mutta ollaanko tasa-arvon eteen valmiita todella työskentelemään? Asetelman selvittämiseksi on keskeistä pyrkiä ymmärtämään sitä, miten puhe tasa-arvosta ja kehityksestä heijastelee yhteiskuntaamme. Tässä tutkielmassa mielenkiinto kohdistuu siihen, minkälaisia diskursseja sukupuolten välisestä tasa-arvosta Suomen kehityspoliittisissa virallisdokumenteissa todella tuotetaan. Arton (2005: 61) mukaan naisten asema nousi Suomen kehityspolitiikassa ensimmäistä kertaa selkeästi esiin vuonna 1980, jolloin hyväksyttiin naisten aseman huomiointiin kehitysyhteistyössä keskittyvä asiakirja. 1980-luvun lopulla näkökulmaa syvennettiin toimintaohjelmaksi asti. Toimintaohjelman tarkoituksena oli ohjeistaa virkamiehiä ja kehitysjärjestöjä naisnäkökulman huomiointiin kaiken toiminnan läpäisevänä periaatteena. Tavoitteen toteutuminen vaikuttaa kuitenkin jääneen ensimmäisinä vuosikymmeninä vähäiseksi (Arto 2005: 61). Tässä tutkielmassa käsitellään sitä, millaisena puhe kehitysmaiden naisista ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta suomalaisen kehityspolitiikan virallisissa ohjelmissa näyttäytyy 2000- ja 2010-lukujen kontekstissa.

Tutkielmassa ollaan erityisesti kiinnostuneita siitä, minkälaisia kehitysdiskursseja naisista muodostetaan. Näyttäytyykö sukupuolten välisen tasa-arvon sekä naisten ja tyttöjen oikeuksien ja aseman parantaminen itseisarvona, vai ilmeneekö tasa-arvo tienä

esimerkiksi taloudelliseen kehitykseen? Feministisen tutkimusperinteen näkökulmalta naisten oikeuksien ja aseman parantaminen ovat tavoite itsessään, joka ei tarvitse esimerkiksi taloudellista oikeutusta taustakseen. Tutkielmassa tullaan kiinnittämään huomiota myös siihen, miten vallitseva kehitysteoria sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista heijastuu suomalaiseen kehityspuheeseen naisista ja tasa-arvosta. Koposen mukaan (2006) kehitysyhteistyön tuloksia tarkasteltaessa on otettava kriittiseen tarkasteluun ennen kaikkea toiminnalle tehdyt tavoitteet. Tavoitteiden on oltava yhtä lailla realistisia, kuin utopistisiakin: onnistumisia on pystyttävä tekemään, mutta latteus vie toiminnalta liikuttavan voiman. Onnistuneessa kehitysyhteistyössä on kyse ennen kaikkea jatkumosta, jolle toiminnan hajanaisuus on yksi suurimpia ansoja (Koponen 2006). Näin ollen kiinnostus tutkielmassa kiinnittyy erityisesti tasa-arvopuheen jatkumoon ja mahdolliseen muutokseen. Lähtöoletuksena on, että tasa-arvon rooli Suomen kehityspolitiikan toimenpideohjelmissa kasvaa globaalin trendin mukaisesti nykypäivää kohti tultaessa. Tutkielma sijoittuu maantieteen tutkimuskenttään, sillä sen lähtökohtana toimivat alueiden väliset hyvinvoinnin erot sekä pyrkimys tasoittaa kyseisiä eroja. Sukupuolten välinen tasa-arvo voi määrittää sekä eroja tasoittavan kehityksen tuottajaksi, että sen tulokseksi.

Tutkielman aineisto koostuu virallisista kehityspoliittisista dokumenteista. Tutkielmassa käsitellään kaikkia 2000- ja 2010-luvuilla julkaistuja, valtioneuvoston periaatepäätöksenä tai selontekona hyväksytyjä kehityspoliittisia ohjelmia tai toimenpideohjelmia. Kehityspoliittiset ohjelmat toimivat eräänlaisena siltana päättävien ja toteuttavien virkamiesten välillä. Kehityspoliittisessa ohjelmassa määritetyt Suomen kehityspolitiikan viralliset tavoitteet ja toiminnan painopisteet ohjaavat kehitysyhteistyön toteutusta ja suunnittelua, josta päävastuussa Suomessa on ulkoministeriö. Kehityspoliittisten ohjelmien kieli on virkamiehen virkamiehelle tuottamaa: asiapitoista, mutta samalla myös varsin yleisluontoista ja helppolukuista. Vallitsevan hallituskauden kehityspoliittinen ohjelma on ulkoministeriön verkkosivuilla jokaisen asiasta kiinnostuneen luettavissa, eli tässä mielessä Suomen kehityspolitiikan näennäiset suuntaviivat ovat läpinäkyviä.

Kehityspoliittisten ohjelmien kieli on aikomuksellista: ohjelmissa luodaan tavoitteet, joitten toteutumista kehitysyhteistyössä seurataan kehitysyhteistyön evaluoinnilla.

2. KEHITYKSEN MONINAINEN DISKURSSI

Seuraavassa luvussa käsitellään kehitysajattelun muutosta globaalisti sekä valtiotasolla, syvennyttään nykyisen kehityspolitiikan toteutusta olennaisesti ohjaavaan kestäväen kehityksen ideaan sekä tutustutaan länsimaisen kehitysajattelun kritiikkiin. Kehitystä lähestytään mutkikkaana konseptina, joka rakentuu aina jonkinlaisten kehityspoliittisten intressien pohjalta. Potterin ym. (2008: 3) mukaan toteutettavat kehitysprosessit muotoutuvat kehityspolitiikan pohjalta, jota osaltaan taas määrittää vallitseva kehitysteoreettinen ajattelu. Kehitysajattelu kuvastaa sitä tapaa, millä kehitystä kyseisen aikakauden valossa tarkastellaan. Näin ollen voidaan puhua kehityksen ideologiasta (Potter ym. 2008: 3). Objektiivisuus kehityksen idean tarkastelussa on haasteellista, sillä koko ymmärrys kehityksestä rakentuu sen varaan, lähestytäänkö ideaa *'kehittäjän'* vai *'kehityksen kohteen'* näkökulmalta (Rist 2014: 2). Kehitysteoriat voivat pyrkiä määrittelemään ideaalia maailmaa, tai esittää maailman sellaisena kuin se kyseisten teoreetikkojen mielestä sillä hetkellä on. Kehitysgendat heijastelevat sosiaalista, taloudellista, poliittista, kulttuurista, moraalista, eettistä ja jopa uskonnollista ilmapiiriä. (Potter ym. 2008: 77). Vallitseva kehitysajattelu kuvastaa reaktiota sen hetkisiin ongelmiin ja argumentteihin ajan ja paikan määrittelemässä kontekstissa (Pieterse 2001: 7).

2.1. Kehityksen muuttuva olemus

Kehitys on eräs maailmaa merkittävimmin jäsentevistä käsitteistä: globaalit kehityspoliittiset agendat, Yhdistyneiden kansakuntien ja Euroopan Unionin kehitysvirastot sekä kansallisen tason kehityspoliittiset osastot määrittelevät kehityksen kautta ymmärrystämme maailmantilasta. Kokonainen valtioiden joukko on asetettu *'kehitysmää'* nimellä tunnetun määritelmän alle (Cowen & Shenton 1995: 25). Silti kehitys käsitteenä on vailla selkeää, yksimielisesti tunnistettua määritelmää (Cowen & Shenton 1995; Simon 2007; Potter 2008). Yksioikoisimmillaan kehityksellä voidaan tarkoittaa elintason nousua köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisen kautta. Maailma on näin

ajatellen jakautunut köyhiin ja rikkaisiin valtioihin, ja rikkailla valtioilla on moraalinen vastuu auttaa köyhiä valtioita jo pelkästään kolonialistisen historian vuoksi. (Potter ym. 2012: 3). Kyseinen näkökulma on tyydyttävä lähtökohta kehityksen käsittelyyn, muttei kata vielä juuri mitään siitä monisyisestä painolastista, jota käsite pitää sisällään.

Kehitystä voidaan lähestyä myös yksilön lähtökohdista, jolloin kehityksen voidaan ajatella tarjoavan muun muassa vapautta, materiaalista hyvinvointia ja mahdollisuuksia vaikuttaa yksilön elämään, mutta yhtä lailla myös itsekuria ja vastuuta (Rodney 1972: 9). Rodney (1972: 9) mukaan kaikki yksilötason kehitykseen liittyvät saavutukset ovat kuitenkin kiistattomasti sidoksissa ympäröivän yhteiskunnan kehitykseen. Vapauden ja vastuun kaltaiset käsitteet sisältävät todellista merkitystä ainoastaan yksilön toimiessa osana yhteisöä (Rodney 1972: 10). Yksilön oikeuksien ja valinnanvapauden korostuminen kehitysajattelussa heijastaa omalta osaltaan länsimaista ideaalia (Koponen 2016: 61). Ideat kehityksen tavoitteista ovat lähihistoriassa tyypillisesti määrittäneet länsimaisen hegemonian vuoksi lännessä vallitseviin arvoihin ja ideologioihin. (Potter ym. 2008: 7; Esteva 2010: 9). Juuri kehitysajattelun ja –toiminnan länsikeskeisyys, niin talouden kuin kulttuurinkin osalta, on kerännyt myös runsaasti kritiikkiä viime vuosikymmeninä. Uuskolonialistisessa lännessä muotoutuneiden kehitysteorioiden opiskelu on Pietersen (2001: 8) mukaan näin ollen yhtä lailla poliittisen ja intellektualistisen eurosentrisen hegemonian opiskelua. Keskeistä kehityksen käsittelyssä onkin, että vaikka kehityksen idea muuttuu vallitsevien kehitysteorioiden mukana, käsitteen merkitys muotoutuu aina alueellisen kontekstin sanelemana,

Suoraviivaisesti kohti entistä ehompaa tulevaisuutta etenevä kehitys on historiallisesti eurooppalaisen sivistysajattelun merkittävimpiä ideoita (Koponen 2016: 55). Ajatus kehityksestä eräänlaisena ihmisyyden korkeimpana ilmentymänä on keskeinen toistuva teema länsimaisessa ajattelussa, mutta vasta 1700-luvulla rationalismia ja humanismia vaalivan valistusajattelun myötä yhteiskuntien kehitystä alettiin tutkia systemaattisesti (Harrisson 1989; Potter ym. 2012; Koponen 2016). Kehityksen välttämättömänä, vallitsevana tosiasiana kokeva evolutionismi toimi perustana eurooppalaiselle edistys- ja sivistysajattelulle. (Koponen 2016: 55–56) Ymmärryksen tarve kehitysprosessille nousi

ennen kaikkea yhteiskunnallisen evoluution kohtaamista katkoksista. Mitä korkeammalle yhteiskunnat skaalalla liikkuvat, sitä lähemmäksi ne siirtyivät länsimaisesta näkökulmasta määriteltyä kehityksen ihannetta. Rationalismin, empirismin ja universaalien tieteen ajatuksista poikkeavat yhteisöt nähtiin olevan kehityksen ihanteesta jäljessä (Potter ym. 2008: 7). Modernin kehityspolitiikan aikakauden alku sijoitetaan usein 1940-luvun lopulle, erityisesti vuoteen 1949 jolloin Yhdysvaltojen presidentti Harry Truman esitteli kuuluisassa virkaanastujaispuheessaan ajatuksen alikehittyneistä (*underdeveloped*) alueista (Escobar 1995; Potter 2008; Esteva 2010; Sachs 2010; Rist 2014). Truman ilmaisi puheessaan, että länsimailla on *'velvollisuus tuoda kehitys alikehittyneille alueille'* (Truman 1949). Estevan mukaan (2010: 2) alikehittyneisyydestä puhuminen tämänkaltaisessa kontekstissa muutti lähtemättömästi kehityksen käsitteen luonnetta. Trumanin puheen myötä alikehittyneisyyden termi määritti yhtäkkiä miljardeja kyseisillä alueilla eläviä ihmisiä (Esteva 2010: 2). Kehitysajattelun vaikutusvaltaisimpiin teorioihin kuuluva, 1950-luvulla kehitysajattelun paradigmaksi muodostunut modernisaatioteoria määritti talouskasvun kautta tapahtuvan yhteiskunnallisen muutoksen kehityksen perustaksi (Koponen 2016: 58). Trumanin lausumien pohjaama modernisaatioteoria toimi omalta osaltaan Yhdysvaltojen taloudellisen ja poliittisen hegemonian oikeuttajana ja agendana, eräänlaisena teoreettisena lopputulemana amerikkalaiselle globalismille uuskolonialismin ja kylmän sodan kontekstissa. (Pieterse 2001: 20; Potter ym. 2008: 5). Yhdysvallat koki taloudellisen ja geopolittisen valta-asemansa uhatuksi, mikä vauhditti Yhdysvaltojen poliittista ja taloudellista interventiota kehitysmaissa, sillä vaikutusvaltaa oli lisättävä ennen kuin Neuvostoliitto ehtisi tehdä siirtonsa (Bordoloi & Das 2017: 1). Modernisaatioteoriassa yhteiskuntien kehitystä ei enää nähty luonnollisena, progressiivisena muutoksena, vaan kehitys saattoi vaatia ulkopuolista interventiota. Vapaakauppatalous ja keskuksista johdettu uusmerkantalismi näyttäytyivät valtateinä modernisaatioon, joka oli yhtä lailla länsimaistumisen (*westernization*) synonyymi (Pieterse 2001: 22).

1960-luvulla kehityksen modernisaatioteorian haastoi kehitysmaiden riippuvuutta lännestä kritisoiva dependenssiteoria (Willis 2005: 69). Dependenssiteorian kannattajat

argumentoivat, etteivät länsimaat toiminnallaan pyrkineet tukemaan niin sanotun kolmannen maailman kehitystä, vaan kattava länsikeskeisyys kaikilla kehityksen saroilla ainoastaan mahdollisti asetelman, jossa köyhät alueet pysyivät köyhinä jatkossakin (Potter ym. 2012: 7) Globaalin talouden verotuspolitiikan vuoksi trooppisilla leveyksillä sijaitsevat entiset siirtomaat keskittyivät tuotannossaan ensisijaisesti alkutuotteisiin, jotka vaihdossa lännen teollisuustuotteisiin muodostivat maailmanlaatuisen, epätasa-arvoisen vaihtojärjestelmän (Moseley 2017: 1). Moseleyn (2017: 1) mukaan dependenssiteoria edusti uudenlaista strukturalistista kehitysjattelua, jossa maiden välinen epätasa-arvo ja valtasuhteet nousivat yhtä tärkeiksi kuin kehitystä ohjailevat sisäpoliittiset päätökset. Walter Rodney argumentoi ensimmäisten joukossa vuonna 1972, että Euroopan maiden 1800- ja 1900-luvuilla lähes koko Afrikassa harjoittama imperialismi oli keskeisin syy Afrikan mantereeseen taloudelliseen alikehittyneisyyteen. Vuosisadan kestänyt kattava taloudellinen, sosiaalinen ja poliittinen interventio köyhdytti Afrikan mantereeseen ja teki Afrikan maat riippuvaisiksi entisistä siirtomaaisännistä. (Rodney, 1972) Dependenssiteorioiden mukaan kehitysmaiden ahdinko linkittyy kapitalismiin yhtä kiinteästi kuin siihen perustui länsimaiden menestys (Willis 2005: 69).

Simon (2007: 207) arvioi, että kehitys käsitteen sisältö on ollut 2000-luvun kontekstissa niin kiistanalainen, että erilaisista lähtökohdista tulevien osapuolien, esimerkiksi virallisten kehitysvirastojen henkilöstö suhteessa kansalaisjärjestöjen henkilöstöön, tutkijoihin ja ruohonjuuritason aktivisteihin, on vaikea ymmärtää toistensa kehitysargumentteja. Keskeiset kehityspoliittiset päätökset tehdään globaalilla tasolla, mutta ymmärrys siitä mitä kehityksellä oikeastaan tarkoitetaan, voi vaihdella huomattavasti maailmanlaajuisten instituutioiden tasolta kansalliselle- ja yksilötasolle (Potter ym. 2012). Siksi onkin tarpeellista pyrkiä ymmärtämään miten kansainvälinen, kehitystä määrittelevä ja sille keskeisen merkityksen luova perspektiivi on historiallisesti muodostunut. Kehityksen mittaaminen on yhtä lailla pulmallista kuin sen määrittely (Willis 2005; Koponen 2016). Valtiotason kehitystä pyritään kuitenkin usein määrittämään taloutta painottavilla mittareilla, kuten kotimaisen tuotannon määrään perustuvalla, yleisesti talouskehityksen mittarina käytetyllä bruttokansantuotteella (Willis

2005: 3; Koponen 2016: 37). Kuten Willis (2005: 5) huomauttaa, jotkin mittarit huomioivat laskennassaan myös selkeämmin yksilön elämänlaatuun vaikuttavia tekijöitä. Tunnetuin näistä on inhimillisen kehityksen indeksi, joka mittaa kehitystä odotettavan elinajan, koulutuksen ja ostovoimakorjatulla bruttokansantuotteella lasketun elintason kautta. Willis (2005: 13) kokee kehityksen mittaamisessa ilmenevän ongelmia esimerkiksi vertailtavuuteen liittyvissä puutteissa, mutta ennen kaikkea problemaattisuus perustuu kvantitatiivisuuden painotukseen, jolloin näkökulma ei huomioi yksilön kokemuksia. Tällöin ajatus siitä mitä kehitys on ja minkälaisia sen tavoitteiden tulisi olla edustavat helposti ulkopuolelta tulevaa ideaalia sen sijaan, että huomio keskittyisi siihen mitä paikalliset ihmiset kehitykseltä toivovat (Willis 2005: 14).

Kehityksen käsite sisältää voimakkaan myönteisen arvolatauksen, joka ohjaa suhtautumaan kriittisesti kehitysihanteesta poikkeavaan toimintaan. Kun kehitys on etukäteen määritelty ulkopuolisen kehitysoperaattorin toimesta, on ristiriitoja niin kutsutun kehittäjän ja kehitettävän intressien välillä vaikea välttää. Kehityksen käsitteellistä latausta ei ole syytä aliarvioida, sillä sen merkityksien pohjalta rakentuvat tärkeät kansainvälisen politiikan toimintamallit. Kehitys on kuitenkin ennen kaikkea esitetty idea, tavoite, joka on arvo itsessään (Koponen 2016: 24). Estevan (2010: 6) mukaan kehitystä ei voida irrottaa siihen liittyvästä merkitysten verkostosta: kehitys käsitteenä heijastelee jonkinlaista toivottua muutosta, askelta jollain tavalla huonommaksi määritellymmästä parempaan, yksinkertaisemmasta kompleksisempaan. Crush (1995: 8) puolestaan argumentoi, että vaikka kehityksen käsitteellä on kyky ja voima vaikuttaa puheeseemme, sen sisältämät agendat ovat kuitenkin aina olleet avoimia muutokselle.

Kehityspolitiikka perustuu kehitysajattelua keskeisesti ohjaavaan kehitysintervention ideaan, mikä tarkoittaa yhteiskuntien ohjaamista kohti jotakin tavoiteltua kehityksen ihannetta. Kehityspolitiikka ja kehitysyhteistyö toimivat yhtä lailla tavoitteen toteuttamisen työvälineinä kuin sitä havainnollistavina ilmiöinä. Kehityspolitiikka merkitsee ulkopuolelta tulevaa julkista toimintaa, jonka tavoitteena on hyvinvoinnin ja kehityksen lisääminen kehitysmaissa. Kehitysyhteistyö on olennainen osa

kehityspolitiikan ideaalia ja käytäntöä (Koponen & Seppänen 2016: 342). Kehitysyhteistyön kannalta keskeinen haaste on, että niin lähtötilanteesta kuin toiminnan tavoitteistakaan ei kehityksen tutkimuksen sisällä vallitse yksimielisyyttä (Lindberg 2004: 102). Kehitysyhteistyön taustalla vaikuttavat periaatteet ovat muuttunut aikojen saatossa. Kehitysyhteistyö muodostui merkittäväksi agendaksi länsimaiden koittaessa siirtyä siirtomaahallitsijan roolistaan kehityksen tukijoiksi (Kremer ym. 2009: 15–16). Alun perin kehitysyhteistyö nähtiin ratkaisevana mutta ennen kaikkea väliaikaisena apuna, jonka ansiosta kehitysmaat kykenisivät nousemaan jaloilleen ja toimimaan omaehtoisina tekijöinä maailman talouden markkinoilla. Kehityskuilun kiinni kurominen on kuitenkin osoittautunut maksetun kehitysavun määrään nähden mahdottomaksi ja kehitysyhteistyö on jäänyt pysyväksi osaksi maailmanpolitiikka (Koponen & Seppänen 2016: 345-346.) Maksetun kehitysavun määrä on jatkanut tasaisesti kasvuaan 1990-luvun alun taantumaa asti, jolloin luvut putosivat äkillisesti vain palatakseen kaiken aikaiseen huippuunsa 2000-luvun alkupuoliskolla (Riddel 2009: 48).

2.2. Suomalaisen kehityspolitiikan muodostuminen

Suomen valtion harjoittaman kehitysyhteistyön historia juontaa 1950-luvulle, jolloin Suomi hyväksyttiin YK:n jäseneksi. Vasta sodasta toipunut, itsekin kansainvälistä apua saanut Suomi ryhtyi vauhdikkaasti hakemaan paikkaansa pohjoismaisessa ja kansainvälisessä yhteisössä. Tarve korostua puolueettomana demokratiana kylmän sodan kontekstissa vaikutti yhtä lailla kehitysyhteistyön motiiveihin. Muut pohjoismaat olivat toimineet kehitysmaissa jo vuosia, minkä vuoksi kysymys siitä, oliko myös Suomi saavuttanut jo riittävän kehitystason kehitysaputoimijaksi, nousi Pohjoismaiden komiteassa nopeasti esiin. Ensimmäinen suomalainen kehitysyhteistyötä hoitava virkamies nimitettiin 1961, ja vuonna 1965 ulkoministeriön poliittisen osaston yhteydessä aloitti toimintansa Kansainvälisen kehitysavun toimisto (Virtanen 2013: 16–18).

Kehitysmaihin ja yhteisvastuuseen liittyvän yleisen kiinnostuksen kasvu vaikutti 1960-luvulla Suomen alun perin varsin vaatimattoman rahallisen kehitysapupanoksen nousuun (Virtanen 2013: 26). Kahdenkeskisen yhteistyön muotoutumista eli valintaa siitä, minne apua suunnataan, ohjasi Juhani Koposen (2006) mukaan aikakautta leimaava sisä- ja

ulkopoliittinen tasapainoilu. Juhani Artto (2005: 19) mieltää, että kolmas maailma koettiin alussa enemmänkin alikehityksen koettelemana suurena kokonaisuutena, jonka sisällä vallitsevia ideologisia suuntauksia ei yleensä julkisesti nostettu esiin. 1970-luvulla poliittisen ideologisuuden vaikutus ja näkyvyys kahdenkeskisen toiminnan toteutuksessa lisääntyi (Artto 2005: 20). Kehitysapua perusteltiin äänekkäästi etenkin humanitaarisilla argumenteilla, mutta myös kauppapoliittisilla ja ulkopoliittisilla vaikuttimilla oli keskeinen osansa. 1960-luvun loppuun mennessä kehitysapu-termi oli korvautunut kehitysyhteistyön termillä, joka korosti ulkopuolisen avun sijaan osallistumista ja toiminnan tukemista (Virtanen 2013: 26). Kehitysavun käsitettä pidetään etenkin pohjoismaisessa kontekstissa ongelmallisena, sillä sanapari maalailee valtasuhteita vahvistavia mielikuvia avun antajista ja saajista. Kehitysavun termi onkin muotoutunut tarkoittamaan ennen kaikkea kehitysyhteistyön taloudellisia resursseja, kuten rahaa ja tietotaitoa (Koponen & Seppänen 2016: 342).

1980-luvulla suomalaista kehityspoliittista keskustelua leimasi sosiaalisten hankkeiden ja taloudellisten prosessien vastakkainasettelu. Elinkeinoelämän ja vientiteollisuuden kasvava kiinnostus kehitysyhteistyötä kohtaan leimattiin motiiveiltaan itsekkääksi, ja entisajan solidaarisuuden perään kuulutettiin (Artto 2005: 33–34). Arton (2005: 35) mukaan ristiriitoja muodosti erityisesti kahdenvälisen kehitysavun sitominen Suomesta tehtäviin hankintoihin, minkä seurauksena vientiteollisuuden tuotteista ja tietotaidosta tuli kehitysyhteistyön merkittävä painopistealue. Kehitysapua alettiin 1980-luvulla myös ehdollistaa tavalla, jota aikaisemmin oltaisiin pidetty sopimattomana vastaanottajamaan sisäiseen toimintaan sekaantumisenä (Artto 2005: 38). Kuten Artto (2005: 39) ilmaisee, usean muun avunantajamaan tavoin myös Suomi alkoi kehitysyhteistyössään noudattaa toimintamallia, jossa kehitysavulle voitiin määrätä ihmisoikeuksia, demokratiaa, hallintoa ja talouspolitiikkaa koskevia ehtoja. 1990-luvun laman myötä kehitysyhteistyön määrärahat kääntyivät jyrkkään laskuun. Koposen (2006) mukaan Suomen tuore EU-jäsenyys helpotti 1990-luvulla painetta kasvattaa kehitysmäärärahoja vertailuryhmän laajentuessa aktiivisina kehitystoimijoina tunnettujen pohjoismaiden ulkopuolelle. Arton (2005: 51) mukaan EU-jäsenyyteen ja kahdenväliseen kehitysyhteistyöhön liittyi myös

uhkakuvia Suomen ollessa yhtäkkiä velvoitettu myös EU:n kehitysyhteistyön rahoittamiseen. Rahoitusvastuu astui kuitenkin käytäntöön asteittain (Artto 2005: 51).

Koposen (2006) mukaan Euroopan unioni on Suomen liittymisestä lähtien ollut maamme kehityspolitiikalle selkeästi merkittävämpi toiminnan viitoittaja kuin YK. 2000-luvulle tultaessa kehitysyhteistyön määrärahoja pyrittiin taas kasvattamaan vauhdilla (Artto 2005: 51). Vuonna 2005 viisitoista EU-maata, Suomi mukaan lukien, liittyivät osaksi kansainvälistä prosenttitavoitetta, jonka päämääränä oli kasvattaa kehitysyhteistyön määrärahoja niin, että ne kattaisivat 0,7% maksajamaan bruttokansantuotteesta vuoteen 2015 mennessä (The 0.7% ODA/GNI target - a history 2019). Tavoite ei ole kuitenkaan täyttynyt vielä kertaakaan. Vuodelle 2019 asetetut kehitysyhteistyön määrärahat ovat 989 miljoonaa euroa, eli 0,41 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta (Kehitysyhteistyön määrärahat 2019). 2000-luvun alusta vielä viime vuosiin monenkeskisen ja kahdenvälisen kehitysyhteistyön määrärahat jakautuivat tasan (Virtanen 2013: 176). Kahdenkeskisen kehitysyhteistyön painotus on kuitenkin vähentynyt. Vuoden 2019 määrärahoista EU:n kehitysyhteistyöhön maksetaan 221 miljoonaa euroa, monenkeskiseen yhteistyöhön (muun muassa Maailmanpankki, Afrikan kehityspankki, YK-järjestöt) 172 miljoonaa ja maa- ja aluekohtaiseen kehitysyhteistyöhön kumppanimaiden kanssa 142 miljoonaa. Loput määrärahoista jakautuvat esimerkiksi pakolaisten vastaanottokuluihin, kehitysrahoitusyhtiö Finnfundille sekä humanitaariseen apuun. Siinä missä suomalaisen kehitysyhteistyön tärkeimmät päätökset alussa koskivat sitä, minkä maan kanssa kahdenkeskistä kehitysyhteistyötä ryhdytään toteuttamaan ja minkälaisista osuuksista voidaan keskustella, on kehityspuheen keskeisempi viitoittaja nykyään avun sisältö ja muoto (Koponen 2006).

2.3. Kestävä kehitys tulevaisuuden ehtona

Ajatus kestävästä kehityksestä on modernin kehityspuheen keskeisimpiä viitoittajia. Kestävän kehityksen termi tuotiin osaksi yleistä keskustelua 1987 Yhdistyneiden kansakuntien Brundtlandin komission julkaistessa *Our Common Future* nimisen, kestävyttä kehityksessä uudella tavalla painottavan raportin. 1980-luvulle tultaessa kehitys oli muuttumassa moniulotteisemmaksi käsitteeksi, johon sisältyi yhtä lailla

materiaalinen, kuin sosiaalinenkin hyvinvointi. Väestönkasvun ja luonnonresurssien ehtymiseen liittyvien huolenaiheiden tullessa yhä olennaisemmiksi, vaativat myös kehitysteoreetikot kehityspolitiikalta paikallisempaa, sosio-kulttuurisempaa ja ekologisempaa näkökulmaa: toisin sanoen kestävämpää kehitystä (Elliott 2013: 30–31). Kestävän kehityksen ydinajatus tiivistettiin Brundtlandin raportissa seuraavaan muotoon: 'kestävä kehitys on kehitystä, joka täyttää nykyisen sukupolven tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuuksia täyttää omia tarpeitaan' (World Commission on Environment and Development 1987: 43). Määritelmää on kritisoitu niin epätäsmällisyydestä, futuristisuudesta ja riittämättömyydestäkin samalla kun, tiedeyhteisön ulkopuolella, osa yhä kieltäytyy uskomasta ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Ilmastonmuutoksen nykyisten ja ennustettujen vaikutusten valossa selvä, että etenkin teollisuusmaiden kulutuskeskeiset elintavat ovat maapallolle kestäättömiä (Potter 2012: 102). Teoriat talouskasvusta ovat suoraan liitoksissa kysymyksiin luonnonresurssien käytöstä ja jakautumisesta, sillä luonnonresurssien käyttö johtaa rajoittamattomana sekä paikallisen luonnonympäristön rappeutumiseen, että muutoksiin globaalissa ilmastossa (Willis 2005: 146).

Väestönkasvun ja teollistumisen ympäristövaikutusten laajuus olivat herättäneet levottomuutta jo 1960-luvulla. Paikallisen ympäristön saastumisesta alun perin alkanut huoli oli 1970-luvulle tultaessa kasvanut niin merkityksellisiin mittoihin, että ympäristönsuojelu hyväksyttiin osaksi suurimpien teollisuusmaiden hallitusten agendaa pienimuotoisena, mutta tärkeänä tavoitteena. Ympäristön hyvinvointia kuitenkin pidettiin jonkinlaisena ylellisyytenä ja taloudellisesta toiminnasta erillisenä konseptina. Asenne alkoi muuttua vasta 1980-luvulla, jolloin taloudellisen toiminnan ympäristövaikutukset alkoivat konkretisoitua koko ihmiskunnalle otsonikerroksen ohenemisen ja globaalin ilmastonmuutoksen kautta (Grainger 2004: 3). Brundtlandin komission raportti painotti, ettei ympäristönsuojelua voida ryhtyä rakentamaan muusta toiminnasta erillisenä konseptina, sillä kaikki kehitys vaikuttaa keskeisesti myös ympäristön hyvinvointiin. Brundtlandin komission kantava ajatus oli, että ympäristönäkökulma tulisi integroida osaksi päätöksentekoa niin talouteen,

energiantuotantoon, ihmisten hyvinvointiin kuin kehityspolitiikkaankin liittyvissä asioissa (Rogers ym. 2008: 10). Kestävä kehitys on Yhdistyneiden kansakuntien keskeisimpänä kehitysprojektina olennainen osa kaikkea nykypäivän kehitystoimintaa. Myös Suomessa kehityspolitiikka ja kehitysyhteistyö perustuvat YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n tavoitteisiin (Suomen kehityspolitiikan tavoitteet ja periaatteet 2018).

Globalisaatioprosessin voidaan omalta osaltaan katsoa levittävän ja ylläpitävän kestävämpiä kehitysnormeja, mikä on viimeisten vuosikymmenien aikana johtanut sekä luonnonympäristöjen alennustilaan, että hyvinvointierojen kasvamiseen entisestään (Potter 2012: 102). Kestävyys itsessään on kehitysideologiana pikemminkin poliittinen kuin tekninen rakenne. Kestävä kehitys perustuu näkemykselle siitä, että yhteiskuntien täytyy selvitä omaksua kestävämpiä elämänmuotoja, mikä ilmenee sekä yksilöiden toiminnassa, että hallintojen poliittisena tavoitteena (Agyeman ym. 2003: 6). Kehitysmaiden näkökulmalta kestävän kehityksen toimintamallit näyttäytyivät kuitenkin osittain ongelmallisina. Uudet ympäristöystävälliset tavoitteet hidastivat kehitysmaiden mahdollisuuksia saavuttaa sama taloudellinen hyvinvointi, jonka teollisuusmaat olivat ympäristön kustannuksella hankkineet (Grainger 2004: 30).

Tarve vastata kahteen merkittävästi maailmantilaa heijastelemaan konfliktiin toimi 1980-luvulla pohjana kestävän kehityksen idean synnylle. Ensimmäinen huolenaihe oli ympäristön hyvinvoinnin ja talouden kasvun välillä vallitseva ristiriita. Toinen huolenaihe oli jatkuvasti kasvava kuilu elintasossa kehittyneen globaalien pohjoisten ja kehittyvän globaalien etelän välillä (Grainger 2004: 3). Brundtlandtin raportti esitteli kestävän kehityksen ideaalin, jonka mukaan oli mahdollista sekä suojella ympäristöä, että vähentää kehitysmaiden köyhyyttä talouskasvun kautta. Graingerin (2004: 7) mukaan YK:n ympäristön tilaan ja suojeluun keskittynyt konferenssi Riossa vuonna 1992 pyrki rakentamaan kestävän kehityksen poliittiset toimintamallit, joitten tavoitteina oli YK:n agendan mukaan parantaa sekä ihmisten elämänlaatua, että luonnonresurssien kestävästä käytöstä. Federico Demaria ja Ashish Kothari (2017: 2590) ovat tulkinneet, että tämä toimi, jokseenkin ekologisen kestävyuden retoriikkaan kätkeytyneenä, kasvun ja talouden

liberalisoinnin oikeutuksena. Keskittyminen kehitysmaihin ja köyhyyteen vapautti talouskasvun osittain hankalasta stigmastaan, sillä kehitys näyttäytyi vastauksena myös ympäristöongelmiin. YK:n kestävän kehityksen konferenssissa vuonna 2012 (niin sanottu Rio+20-kokous) tuotetut raportit painottivat kestävän, osallistavan ja oikeudenmukaisen talouskasvun roolia. Uusklassiseen talousteoriaan perustuvat ajattelumallit luovat Demarian ja Kotharin (2017: 2591) mukaan mielikuvaa siitä, että talouskasvu pystyisi jotenkin irrottautumaan ympäristöperusteisuudestaan parantuneen ekotehokkuuden, kuten resurssien tuottavuuden lisääntymisen ja saasteiden vähentämisen, kautta. Demarian ja Kothari (2017: 2591) painottavat, ettei kestävä kehitys riitä kasvukeskeisen talousajattelun ja ympäristön välisen konfliktin ratkaisuksi.

2.4. Kehitys länsimaisena vallan diskurssina

Kehitystä tarkasteltaessa on syytä tarkastella myös koko käsitteen kiistanalaiseksi määrittäviä näkökulmia. Lineaarisesti kohti jonkinlaista sivistyksen huippua kulkeva kehitys on kohdannut vastusta ja kritiikkiä viime vuosikymmeninä etenkin syntysijoillaan Euroopassa (Koponen 2016: 55–56). 1980-luvulta asti vaikuttanut postdevelopmentalistinen ajattelu pyrkii purkamaan kehityksen idean tai jopa kokonaan hylkäämään sen epähistoriallisena ja kehitysteollisuuden hämäriä poliittisia todellisuuksia ylläpitävänä (Kothari 2010: 83). Postdevelopment, 'kehityksen jälkeinen', tarkoittaa yleisesti aikakautta, jolla kehityksen ei kuuluisi enää, moninaisista syistä, olla todellisuuttamme keskeisesti jäsentelevä tekijä (Demaria & Kothari 2017: 2589). Vallitsevalla kehitysjattelulla nähdään olevan hegemoninen asema kolmannen maailman identiteettien rakentumisessa, mikä rajoittaa vaihtoehtoisten kehityksen tapojen syntymistä. Käsitteemme kehityksestä heijastaa postdevelopmentalistien mukaan vahingollisesti länsimaisia markkinatalouden arvoja (Kothari 2010: 83).

Postdevelopmentalismi haastaa koko elintason nousulle perustuvan historiallisen kehityksen idean (Rapley 2004: 350). Kehityskriitikko Gustavo Esteva (2010: 3) kokee kehityksen asettuvan erikoisen semanttisen kuvion keskiöön: kehitys on yhtä aikaa sekä voimakkaasti ajattelua ja käytöstä ohjaava konsepti, että kyvytön välittämään substanssia sekä vailla selkeää hyväksyttyä ydinsanomaa. Moderni kehitysjattelu perustuu

postdevelopmentalistien mukaan lähtökohtaisesti mahdottomuuteen: länsimaista keskiluokkaista elämäntyyliä ei voida mitenkään tarjota maapallon kantokyvyn vuoksi koko ihmiskunnalle. Tärkeimpiin postdevelopmentalismiin teoreetikoihin lukeutuvan antropologi Arturo Escobarin (1995) mukaan kehityksellä on merkittävä rooli sellaisissa kulttuurisen ja sosiaalisen ylivallan strategioissa, jotka ohjaavat ajattelua siitä, mitä yksilön ja yhteisöjen tulisi haluta ja tavoitella. Filosofi Michel Foucaultin teorit diskurssien ja vallan dynamiikoista sosiaalisen todellisuuden kuvaajina toimivat keinona niiden mekanismien paljastamiseen, jotka postdevelopmentalistien mukaan tuottavat sallittuja ajattelun ja olemisen muotoja estäen samalla vaihtoehtoisten mallien kehittymisen (Escobar 1995: 5). Escobarin (1995: 6) mukaan tämä mahdollistaa kehityksen erottamisen kokonaan omaksi kulttuuriseksi tilakseen, minkä vuoksi voimme myös itse astua nykyisestä kehitysnormista sivuun ja rakentaa ymmärryksemme sen tavoitteista täysin uudella tavalla. Escobar (1995: 6) argumentoi, että kehitys on historiallisesti diskurssi, jonka muodostumisen seurauksena tietyn mallin mukaisesta 'kehittymisestä' tuli toisen maailmansodan jälkeen fundamentaalinen rasite niin sanotun kolmannen maailman valtioille. 'Alikehittyneisyydestä' muodostui ongelma, joka oli korjattava. Kongolainen filosofi V. Y. Mudimbe käsittelee teoksessaan *'The Invention of Africa'* diskurssien valtaa, orientalismia ja toiseuden muotoutumista. Mudimben (1988: 5) mukaan diskursseilla on sosiohistoriallisen alkuperänsä lisäksi myös epistemologinen konteksti. Afrikan historian kriittinen käsittely ulkoapäin on osiltaan myös heikentänyt käsitystämme Afrikasta. Kehitysmaiden ihmisillä tulisi olla suurempi vaikutusvalta siihen, millaisia diskursseja kehitysmaista muodostetaan niin kehitysteksteissä, kuin arkipäiväisessäkin puheessa. Mahdollisuus rakentaa itse omat sosiaaliset ja kulttuuriset mallit kansainvälisessä kontekstissa ilman lännen ohjausta, on valtaa omiin diskursseihin (Mudimbe 1988: 7). Myös Pieterse (2001) tulkitsee kehityksen olevan ennen kaikkea diskurssi, jolloin se on konseptina fiktiivinen ja myyttinen. Escobarin (1995: 41) mukaan läntinen kehitysideaali perustuu epätoivottujen poikkeavuuksien (esimerkiksi 'lukutaidoton' ja 'alikehittynyt') etsimiseen ja problematisointiin. Sen sijaan että kyseisiin ongelmiin olisi keskitytty hakemaan spesifejä ratkaisuja, Escobar (1995: 42) tulkitsee, että näitä niin kutsuttuja poikkeavuuksia käytetään vallan ja kontrollin instrumentteina,

näkyvänä todellisuutena, johon sopivana hoitona länsimainen kehitysideaali sattuu sopimaan.

Postdevelopment on siis eurosentrisen kehitysideaalin kritiikkiä. Postdevelopmentalismien mukaan lännessä muodostettujen kehitysideaalien pakottaminen kehitysmaihin on uuskolonialistinen missio, jonka tavoitteena on saada kehitysmaista lännen ideologisia kumppaneita (Potter 2012: 24). Postdevelopment -näkökulma jakaa perustavanlaatuiset näkemyksensä muiden länsimaista ylivaltaa kritisoivien suuntausten, kuten poststrukturalismin ja ympäristöliikkeiden kanssa (Pieterse 2001: 99). Päinvastoin kuin kehityskeskustelun asetelmat vielä 1990-luvulla saattoivat viitata, puhe kehityksestä ei ole Gilbert Ristin (2014) mukaan vielä 2010-luvullakaan löytänyt sellaista käytännönläheistä tai realistista uraa, joka vastaisi ihmiskunnan tai planeettamme todellisia tarpeita. Rist (2014) argumentoi, että huolimatta kehityskulkuamme liittyvästä suuresta ekologisesta huolesta, joka on osaltaan hillinnyt vallitsevaa kehitysoptimismia, talouskasvu on säilyttänyt asemansa yleisen hyvinvoinnin ja kehityksen mittarina, mikä Ristin mukaan muodostaa suurimman mahdollisen uhan sekä globaalin ilmaston, että maapallon köyhimpien kolkkien kehityksen kannalta. Rist (2014) kokee, että on tarpeen tutkia sitä itseoikeutuksen auraa joka kehitystä ympäröi, sillä konseptin oletetaan nauttivan universaalia hyväksyntää samalla kun se heijastaa varsin yksioikoista historiallista ja kulttuurista kontekstia. Postdevelopment -näkökulma keskittyy Pietersen (2001: 100) mukaan kehityksen perimmäisiin motiiveihin ja agendoihin. Cornwall & Brock (2005: 1044) argumentoivat kehityspolitiikan kielen olevan kyllästetty tunnemaailmaan vetoavilla, vakuuttavan positiivisilla ilmauksilla, jotka sisältävät lupauksen siitä, että kansainväliset tahot todella työskentelevät yhteisen hyvän eteen ja ovat löytäneet tarvittavat työkalut muutokseen. *'Kansalaisyhteiskunnan'* (*civil society*) ja *'köyhien ääni'* (*the voices of the poor*) kaltaiset ilmaukset yhdistävät asiallisen käytännöllisyyden moraaliseen vastuuseen. Globaali lännestä johdettu kehitysteollisuus on Cornwallin & Brockin (2005: 1045) mukaan kaukana kehitysmaiden todellisen jokapäiväisen elämän ymmärtämisestä. Kehitystyön kohteiden näkökulma ja paikalliset intressit jäävät

globaalin kehitysteollisuuden määritelmien varjossa helposti lähes kokonaan huomiotta (Potter 2012: 24).

Postdevelopmentalista ajattelua on kritisoitu kehityksen kieltämisestä näkemysten yksiuotteisuuden takia. Kehitys perustuu eräänlaiseen tautologiaan, joka tekee sen motiivien määrittämisestä vaikeaa: kehitystä tavoitellaan koska se on haluttua ja tiedämme että kehitys on haluttua, koska sitä tavoitellaan (Rapley 2004: 350). Demaria ja Kothari (2017: 2589) kommentoivat, että postdevelopmentalismiin täytyy uskottavuutta nauttiakseen ylittää narratiivissaan ilmenevät heikkoudet, tiedostaa ettei kehityksen idea ole kadonnut mihinkään sekä terästä keskittymistään sellaisiin rakenteellisiin muutoksiin, joita tarvitaan epätasa-arvon, epäoikeudenmukaisuuden, riiston ja ympäristön kuormittumiseen liittyvien ongelmien selättämiseen.

3. TASA-ARVO VIITEKEHYKSENÄ

Seuraavissa luvussa sidotaan yhteen kaksi tutkielman kannalta olennaisinta teemaa: sukupuolten välinen tasa-arvo ja kehityspolitiikka. Kattavan teoreettisen taustan luomiseksi tasa-arvoa lähestytään ensin omana käsitteenään, minkä jälkeen käsitellään kehitysyhteistyön erilaisia vaikutuksia sukupuolten kannalta sekä esitellään kehityspolitiikan erilaisia toimintamalleja tasa-arvon tavoitteluun. Tasa-arvon ja kehityspolitiikan yhteen nitominen muodostaa aineiston analysoinnin kannalta keskeisen pohjan.

Tasa-arvo on käsitteenä vaativa, sillä sen sisältö ja tavoitteet ovat tyypillisesti hyvin kontekstisidonnaisia. Feministisessä tutkimuksessa tasa-arvon käsitettä on toisinaan jopa kritisoitu niin sanotun miesnormin uusintamisesta: miehille perinteisesti kuuluneiden oletettujen oikeuksien ja mahdollisuuksien tavoittelu ilman syvempien valtarakenteiden purkamista nähdään tällöin vahingollisina naisille. Johanna Kantola, Kevät Nousiainen ja Milja Saari määrittävät teoksessaan *Tasa-arvo toisin nähtynä* (2012: 9) tasa-arvon dynaamiseksi, ajan ja paikan mukaan muotoutuvaksi poliittiseksi ilmiöksi. Anne Maria Holli (2002: 13; 2012: 74) argumentoi tasa-arvon olevan aikaan ja paikkaan kytkeytyvä kielellinen konstruktio, jolla on vallitsevan diskurssin mukaisesti vakiintuneita seurauksia

ja vaikutuksia. Suomalaisessa tasa-arvokeskustelussa *tasa-arvon*, *sukupuolen* ja *naisten* niputtaminen yhtäläisiksi käsitteiksi on ollut tyypillistä, mikä sekoittaa entisestään jo lähtökohtaisesti haastavaa tasa-arvon termiä (Holli 2002: 22).

Sukupuolten välisen tasa-arvon idea perustuu YK:n vuoden 1948 yleismaailmalliseen ihmisoikeusjulistukseen, jonka toisessa artiklassa kaikki julistuksessa esitetyt oikeudet ja vapaudet määritetään koskemaan jokaista ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta (Universal Declaration of Human Rights 1948). Valtiollista tasa-arvopolitiikkaa on toteutettu Suomessa 1960-luvulta lähtien (Holli 2002: 26). Uusliberalistisen talouden ja hallinnan ilmentymät globaaliin eriarvoisuutta lisäävään kapitalismiin yhdistettynä asettavat Kantolan, Nousiaisen ja Saaren (2012: 10) mukaan huomattavia haasteita tasa-arvotyölle yksilökeskeisen tasa-arvomääritelmän vuoksi. Poliitikantutkija Marjaana Jauhola (2012: 312) kokee ongelmallisena tavan, jolla suomalaista tasa-arvoa on pyritty muodostamaan Suomen vientituotteeksi. Ensinnäkin ajattelumalli jo saavutetusta tasa-arvosta Suomessa on Jauholan (2012) ja Hollin (2002) mukaan oletuksena myyttinen. Toisekseen tasa-arvo valjastetaan 'vientituote' ajattelussa taloudellisten intressien mukaiseen käyttöön, mikä edustaa niin sanottua markkinafeminismii (Jauhola 2012: 316).

Feministisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkia naisten alisteisen aseman syitä ja pyrkiä muuttamaan vallitseva eriarvoinen tilanne, minkä välineenä tasa-arvopolitiikka toimii (Kuusipalo 2002: 210). Viime vuosikymmeninä feministisessä tutkimuksessa on yritetty tasapainoilla tasa-arvoista kohtelua painottavan sekä erilaisuuden tunnistavan näkemysten välillä. Kyseisessä kamppailussa perimmäinen kaksiajako perustuu kysymykselle siitä, vaaditaanko hallitsevien rakenteiden ja instituutioiden mukauttamista, vai nähdäänkö kyseiset rakenteet auttamattomasti naisia alistavina (Squires 1999; 2007). Erilaiset tavat lähestyä sukupuolten välistä tasa-arvoa perustuvat erilaisiin tapoihin käsitteellistää sukupuolta (Kuusipalo 2002: 210). Squires (1999) ottaa tarkasteluun myös kolmannen näkökulman. Naiset ja miehet voidaan nähdä perustavanlaatuisesti

samanlaisina (*equality*), perustavanlaatuisesti erilaisina (*difference*) tai kaksijakoisen näkökulman sijaan moninaisuutta (*diversity*) painottaen (Squires 1999; Kuusipalo 2002). *Samanlaisuusajattelun (equality theory)* pohjana on samanvertaisten oikeuksien takaaminen molemmille sukupuolille lainsäädäntöön pohjaten. Ihanteena on tällöin sukupuolineutraalisuus, jossa sukupuolella ei tulisi olla merkitystä. *Erilaisuusajattelussa (difference theory)* kritisoidaan samanlaisuusajattelun tapaa sijoittaa sukupuolet yhteen muottiin. Samanlaisuusajattelun mukainen sukupuolineutraalius nähdään hallitsevaan miesnormiin viittaavana ja neutraalius näin ollen mahdottomana sukupuolten välisten valtasuhteiden vuoksi (Kuusipalo 2002: 212). Joan W. Scott (1988) kokee kyseisen vastakkainasettelun ongelmalliseksi, sillä se muodostaa tilanteen, jossa samanlaisuus näyttäytyy tasa-arvon synonyymina, ja erilaisuus näin ollen tasa-arvon vastakohtana. Tasa-arvon idea perustuu Scottin (1988) mukaan edellytykselle ihmisten välisistä eroista, joitten ei kuitenkaan tasa-arvon idean mukaisesti tulisi negatiivisesti vaikuttaa ihmisten saamaan kohteluun. Postmodernin feminismin mukainen *moninaisuusajattelu (diversity theory)* näyttäytyy eräänlaisena vastauksena vastakkainasettelun ongelmaan. Moninaisuusajattelussa naiseutta ja mieheyttä ei nähdä olemassa olevina identiteetteinä, vaan malleina joita rakennetaan ja toistetaan diskursseilla. Samanlainen-erilainen luokittelussa naiset asettuvat joko miesten kaltaisiksi tai sukupuolihierarkiaa toisintavalla tavalla erilaisiksi. Moninaisuusajattelu pyrkii kyseenalaistamaan tämän voimakkaasti sukupuolittuneen jaon ja kiinnittää huomiota valtarakenteisiin, jotka ylläpitävät sukupuolimalleja (Kuusipalo 2001: 215).

Tasa-arvoa voidaan lähestyä myös sekä *muodollisen tasa-arvon*, että *tulosten tasa-arvon* kautta (Holli 2002: 17; Saari 2012: 177). Muodollinen tasa-arvo perustuu ajatukseen naisten ja miesten tasavertaisista oikeuksista ja velvollisuuksista: mahdollisuuksiin tehdä valintojaan elämässä ilman, että sukupuoli vaikuttaa kyseisten valintojen skaalaan (Saari 2012: 178). Tasa-arvon lähtökohtaiseksi olemassa olevaksi arvoksi oletettava muodollinen tasa-arvo jättää Kantolan, Nousiaisen ja Saaren (2012: 11) mukaan tasa-arvon yksilön vastuulle eikä kiinnitä huomiota eriarvoisuutta yhä ilmentäviin valtarakenteisiin. Tulosten tasa-arvoa kohti työskennellään tilanteessa, jossa sukupuolten välillä vallitsevaa

lähtökohtaista epätasa-arvoa pyritään positiivisilla edistämistoimilla korjaamaan. Positiivisia erityistoimia voivat olla esimerkiksi sukupuolikiintiöt ja tasa-arvoerät (Saari 2012: 178). Molemmissa strategioissa on Milja Saaren (2012: 178) mukaan omat painottuneet ongelmansa, jotka loppujen lopuksi kiteytyvät niin sanottuun miesnormiin, eli naisten aseman muuttamiseen miesten kanssa tasavertaiseksi sen sijaan, että pyrittäisiin muuttamaan rakenteita, jotka sukupuolinormeja muovaavat ja ylläpitävät.

Sukupuolen ja tasa-arvon ilmenemistä ja merkityksiä kehityspuheessa tutkinut Ines Smyth argumentoi (2010: 144) hiljaisuuksien heijastavan kehityspolitiikan tilaa yhtä voimakkaasti kuin ääneen lausutut sanat. Kehityspolitiikan kieli ei Cornwallin ja Brockin (2005: 1056) mukaan ole koskaan neutraalia, vaan tapa, jolla termejä käytetään ja yhdistellään antaa tietyille merkityksille valta-aseman samalla kun toisenlaiset merkitykset jäävät paitsioon. Merkittävintä käsitteille on jatkuvuus ja selkeys: kuinka paljon tietyt lausumat saavat näkyvyyttä ja painoarvoa, sekä se, miten kirkaasti käsitteiden sisältö on ymmärrettävissä. Käsitteiden selkeys on olennainen arvo erityisesti sen vuoksi, että yleismaallisesta ymmärryksestä paljolti riippuu, kuinka kehityspoliittista tavoitetta käytännössä tavoitellaan (Smyth 2010: 144). Smythin (2010: 144) mukaan sukupuoleen linkittyvä terminologia on tässä mielessä erityisen ongelmallista: samalla kun jotkin olennaiset käsitteet loistavat poissaolollaan, toisia käytetään liian suurpiirteisesti ja epäolennaisissa yhteyksissä, jolloin niiden alkuperäinen sisältö vesittyy. Hämmennys käsitteiden sisällöstä kykenee pahimmillaan estämään niihin liittyvien tavoitteiden toteuttamisen (Smyth 2010: 144). Smyth (2010: 145) kiinnittää erityistä huomiota siihen, kuinka tarkkaan kehityspuhe naisista ja tasa-arvosta puhuessaan välttelee *feminismi* termiä, vaikka se toimiikin pohjana koko tasa-arvoajattelulle. Syyt löytyvät Smythin (2010: 145) mukaan feminismin kohtaamasta vähättelystä ja demonisoimisesta: termiin liittyvä negatiivinen stigma vaikuttaa sen virallisen käytön vähyyteen, kun termiä ei halua leimaantumisen pelossa käyttää, vaikka tavoitteet olisivatkin sen mukaisia.

3.1. Sukupuolen käsitteestä

Feministinen tutkimus on tyypillisesti erotellut, englannin kielisen perinteen ohjaamana, sukupuolen biologiseen (*sex*) ja sosiaaliseen (*gender*). Jaottelu pyrkii kiinnittämään huomiota totutun biologisen sukupuolen lisäksi sukupuolen kulttuuriseen ilmentämiseen, sekä näitten välille oletetun kausaliteetin ongelmallisuuteen (Mattila ym. 2016: 259). Gender, '*sosiaalinen sukupuoli*', vakiintui 1970-luvulla keskeiseksi osaksi akateemista termistöä erityisesti sosiologiassa ja kielitieteessä (Staudt 2003: 47). Siinä missä biologinen sukupuoli tarkoittaa perinteistä biologista selitystä, jossa muun muassa kromosomit, anatomia, hormonit ja lisääntymisjärjestelmä toimivat naisten ja miesten välisiä eroja määrittelevinä tekijöinä, sosiaalinen sukupuoli viittaa kulttuurisen ja sosiaalisen kontekstin kautta assosioituihin sukupuolisidonnaisiin normeihin ja odotuksiin. Biologinen sukupuoli määritellään tyypillisesti syntymässä, kun sosiaalinen sukupuoli taas perustuu opittuihin käytösmalleihin (Lindsey 2015: 4). Sosiaalisesti rakentuneet sukupuolinormit vaihtelevat ajan ja paikan mukaan, mikä osaltaan vahvistaa käytöksen olevan opittua eikä biologisen sukupuolen määrittämää (Willis 2005: 128).

Perinteiseltä näkökulmalta voidaan suurpiirteisesti olettaa, että biologinen sukupuoli määrittää ihmisen naiseksi tai miehiksi, ja sosiaalinen sukupuoli puolestaan maskuliiniseksi tai feminiiniseksi (Lindsey 2015: 4). Jaottelua biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen on kuitenkin sukupuolentutkimuksen sisällä kritisoitu sen tekemistä yksinkertaistuksista, joiden mukaan kaikki ihmiset asettuisivat yksiselitteisten 'nainen' ja 'mies' tai 'maskuliininen' ja 'feminiininen' kategorioiden alle (Monro 2005: 10; Mattila ym. 2016: 259; Lindsey 2015: 4). Transsukupuolisuus, intersukupuolisuus ja muunsukupuolisuus haastavat sukupuolen määritelmien normalisointia (Monro 2005: 11). Sukupuolentutkimuksen tunnetuimpiin teoreetikoihin lukeutuva filosofi Judith Butler kyseenalaistaa teoksessaan *Gender Trouble* (ensimmäinen painos 1990) sukupuolen jaottelut ja esittää, että sukupuoli on alusta loppuun performanssia: esitettyä, kulttuurisesti tuotettua toimintaa, jonka perustana toimii vakiintuneiden käytäntöjen matkiminen. Myös biologinen sukupuoli on Butlerin (1999: 54) mukaan sosiaalisella toiminnalla tuotettua, sillä vaikka biologiset erot ovat todellisia, niitten

määrittely normeiksi tapahtuu diskurssien kautta. Sukupuolten välisten erojen lisäksi feministisessä tutkimuksessa on alettu kiinnittää myös yhä enemmän huomiota muiden erilaisuuden kategorioiden, kuten etnisyyden, seksuaalisuuden sekä yhteiskunnallistaloudellisten luokkien vaikutuksiin. Tätä vallan kategorioiden yhteisvaikutusta sukupuolen kanssa tutkivaa näkökulmaa kutsutaan *intersektionaalisuudeksi*. Tuoreimmassa intersektionaalisessa tutkimuksessa keskeiseen asemaan nousevat myös uusliberalismin kritiikki sekä sukupuolen kytkökset esimerkiksi globaalitalouteen ja kehityspolitiikkaan (Mattila 2016: 260).

3.2. Naiset kehityksen kontekstissa

Sukupuoleen keskittyvä näkökulma kehitykseen edustaa eräänlaista kehityskritiikkiä, mutta postdevelopmentalisesta ajattelusta poiketen se ei hylkää kehityksen ideaa vaan keskittyy asioihin, joita kehitysajattelu on historiallisesti jättänyt huomiotta (Kothari 2010). Kehitysprosesseilla on maantieteilijä Janet Momsenin (2010: 1) mukaan tyypillisesti erilaisia vaikutuksia naisiin ja miehiin. Kolonialismin jälkivaikutukset sekä kehitysmaiden perifeerinen sijainti länsikeskeisessä maailmantaloudessa heikentävät kehitysmaiden naisten asemaa entistään. Palvelusektoriin siirtyminen on kehitysmaissa usein vahingollista naisten toimeentulon ja koko perherakenteen kannalta: paremmin maksavat, uutta teknologiaa hyödyntävät työt kohdistetaan usein miehille, jotka todennäköisemmin käyttävät toimeentulostaan vähemmän koko perheen hyväksi kuin naiset (Momsen 2010: 1). Työssäkävien, omaa elantoaan ansaitsevien naisten määrä on globaalisti miehiä pienempi ja työmarkkinoilla ilmenevä sukupuolten välinen segregatio eli eriytyminen vaikuttaa sekä työllistymiseen että palkkoihin. Tilanteen dramaattisuutta lisää se, että vaikka kotitöissä ja maatalouden parissa vietettäisiin työtunteja aamusta iltaan, työtä ei lasketa viralliseksi palkkatuloksi eikä valtion bruttokansantuotteeseen, ellei maanviljelyä ole rekisteröity henkilön ammatiksi, mikä kehitysmaiden naisten keskuudessa on harvinaista (Rai 2011: 20). Tyttöjen koulutusmahdollisuuksien takaaminen on yleisesti tunnustettu yhdeksi tehokkaimmista tavoista vähentää köyhyyttä, mutta tasavertaiset koulutusmahdollisuudetkaan eivät yksin takaa kehitystä (Grown ym. 2005: 37; Momsen 2010: 9). Koulutetut naiset kykenevät todennäköisemmin tukemaan

omaa ja perheensä hyvinvointia muun muassa lisääntyvien ansaitsemismahdollisuuksien, kotitalouksien resurssien hallinnan sekä päätöksenteon itsenäisyyden ja vaikutuskyvyn kasvamisen kautta. Kaikki tämä on kuitenkin voimakkaasti kontekstisidonnaista ja taloudellisen kehityksen, työmarkkinoiden mahdollisuuksien sekä lähtökohtaisen sukupuolten välisen tasa-arvon kaltaisten tekijöiden sanelemaa. Ilman muita huomattavia kehitystuloksia ja sukupuolten välisten valtasuhteiden muuttamista, koulutuksella ei välttämättä ole huomattavaa vaikutusta sukupuolten väliseen tasa-arvoon (Grown ym. 2005: 37).

Maatalouden modernisaatio on lisännyt naisten ja miesten välisten työnkuvien eriytymistä, mikä on kasvattanut, hieman yllättävästikin, sekä naisten työmäärää, että riippuvuutta puolisoistaan. Menetetty kontrolli viljelymaan kaltaisiin resursseihin, rajoitettu pääsy uusien maatalousmetodien äärelle, rajallinen liikkuvuus, kattava vastuu kotitöistä, lastenhoidosta ja ruoan tuotannosta sekä palkallisen työn tuoma taakka luovat valtavat paineet naisten muuttuvalle statukselle ja kehityspolitiikan kyvyille ottaa sukupuolien välinen tasa-arvo huomioon taloudellisten rakennusuudistuksien ja kotitalouksia koskevan muutoksen myötä (Momsen 2010: 2). Naisten töiden keskittyminen matalapalkkaisiin tehdastöihin, maataloustöiden sukupuolittuneisuus ja uusliberaalin talouspolitiikan negatiivinen vaikutus sosiaalipalveluihin ovat esimerkkejä siitä, miten talouden globalisaatio vaikuttaa kehitysmaiden naisiin. Pääoman sijoittuminen alueille, joissa tuotantokustannukset ovat länttä huomattavasti matalammat on lisännyt työmahdollisuuksia kehitysmaissa. Heikot työolosuhteet ja marginaaliset ansiot tekevät kuitenkin asetelmasta kiistanalaisen, vaikka argumentteja on esitetty myös siitä, että matalapalkkaiseenkin palkkatyöhön osallistuminen lisää naisten itsenäisyyttä ja vaikutusvaltaa (Oberhauser 2017: 3). Myös ympäristön kulumisen ja ilmastomuutoksen on argumentoitu vaikuttavan kehitysmaiden naisiin ja miehiin eri tavoin. Melissa Leach, Lyla Mehta ja Preetha Prabhakran (2016) käsittelevät tasa-arvon ja kestävä kehityksen yhteyttä sekä kestävä kehityksen sukupuolittuneita vaikutuksia. Kehitysmaiden naisten rooli ravinnon hankkijana ja valmistajana on varsin syvälle oletettu. Luonnon resurssien saavutettavuus on kärsinyt ympäristön kulumisen, mutta

toisinaan myös ympäristön suojelun nimissä, millä on mittavia vaikutuksia juuri naisten elämään. Naiset ja luonnon toisiinsa ongelmallisellakin tavalla liittävät linkit ovat muodostaneet naisista kehityspuheessa eräänlaisia *kestävyyden pelastajia (sustainability saviours)*. Tämänkaltainen näkökulma kohtelee naisia homogeenisenä ryhmänä muun muassa erilaisten etnisten ja yhteiskunnallisten luokkien olemassaolon laiminlyöden, sekä sukupuolten väliset valtasuhteet huomioimatta (Leach, Mehta & Prabhakran 2016: 11).

Sukupuoliroolit eivät ole globaalisti pysyviä käsitteitä vaan sekä vaihtelevat alueittain, että muuttuvat joustavimmiksi taloudellisen kehityksen myötä (Momsen 2010: 3). Intersektionaalisen lähestymistavan mukaisesti yhteiskuntaluokka, kansallisuus, etnisyys, seksuaalinen suuntautuminen, uskonto ja ikä ovat kaikki esimerkkejä tekijöistä, jotka sukupuolen lisäksi voivat lisätä henkilön kohtaamaan syrjintää (McEwan 2003: 406). Yksinkertaistettu kahtiajako länsimaiden ja kehitysmaiden naisiin toisintaa 'kolonisoijan' ja 'kolonisoidun' asetelmaa jokseenkin alentuvasti, mutta näkymä, jossa kaikki maailman naiset näyttäytyvät yhtenä homogeenisenä ryhmänä on yhtä lailla ongelmallinen (Momsen 2010: 3). 1980-luvulle asti länsimaisen feminismin sisällä vallitsi oletus naisten kohtaaman sorron muotojen universaaliudesta keskiluokkaisen, etnosentrismisen feminismin kokemuksiin perustuen. Yhdistyneiden kansakuntien konferenssit naisten asemasta ja oikeuksista Mexico Cityssä 1975 ja Kööpenhaminassa 1980 synnyttivät kiivasta keskustelua aiheesta, minkä myötä kiinnitettiin uudella tavalla huomiota perustavanlaatuisiin globaaleihin eroihin naiseuden kokemuksissa niin 'pohjoisen' ja 'etelän' naisten välillä, kuin luokkaerojenkin kautta (McEwan 2003: 406).

Sukupuolen, naisten aseman ja tasa-arvon kaltaisten käsitteiden omaksuminen osaksi kehityspolitiikka ja –käytäntöä ei ole ollut suoraviivainen menestystarina. *'Naiset tekevät suurimman maataloustyön Afrikassa'* kaltaiset lauseet ovat Andrea Cornwallin (2007: 4) mukaan yleistävän luonteensa vuoksi myös ongelmallisia, vaikka tällaiset sloganit ovatkin olleet tarpeellisia niissä prosessissa, joitten kautta sukupuolinäkökulma on oikeuttanut asemansa kehityskeskustelussa. Cornwall (2007: 4) arvioi, että naiset näyttäytyvät tällaisissa sloganeissa tyypillisesti yhtä lailla passiivisina uhreina kuin huomiotta jätettyinä sankaritarina. Feministisessä tutkimuksessa on ollut havaittavissa selvä käänne kohti

sukupuolen ja naisten kohtaamien ongelmien kulttuurista selittämistä: kehitysmaiden naisten haasteita ei enää lähestytä vain länsimaissa määriteltyjen ongelmakohtien kautta, eikä kehitysmaiden naisia myöskään haluta nähdä passiivisina uhreina vailla omaa tahtoa (McEwan 2003: 406). Siinä missä vielä 1970-luvun kehitysajattelu huomioi ainoastaan miehet kehityksen toimijoina, innovaattoreina ja johtajina, on modernin kehitysajattelun agendoissa suorastaan itsestään selvää, että myös naisilla on yhtä lailla tärkeä rooli globaalin etelän kehityksessä. Sukupuoleen ja naisten asemaan liittyvä feministinen aktivismi vaikutti keskeisesti perinteisen länsilähtöisen, ylhäältä tulevan kehitystoiminnan haastamiseen. Ihmiskeskeinen kehitysajattelu korostaa, etteivät ulkoiset kehitystoimijat, sukupuolesta riippumatta, voi merkittävästi muuttaa elämää kehitysmaissa, ellei paikallista yhteisöä keskeisesti osallisteta kehitystoimintaan (Potter 2012: 79–80).

Andrea Cornwall ja Althea-Maria Rivas (2015: 396) syventyvät artikkelissaan keskeiseen kysymykseen siitä, onko *'naisten ja tyttöjen oikeuksista'* ja *'miesten ja poikien osallistamisesta'* puhuminen ja näin ollen kyseisten sukupuolimääritelmien ulkopuolelle jäävien huomiotta ottaminen oikea tapa tavoitella tasa-arvoa nykypäivän kontekstissa. Sukupuolten välisestä tasa-arvosta puhuminen antaa enemmän liikkumatilaa, mutta on omalta osaltaan käsitteenä haastava. Toisaalta on myös olennaista voida jollain tavalla jäsenellä järjestelmää, joka perustuu juuri perinteisten sukupuoliroolien välisille eroille. Chantin ja Sweetmanin (2012: 528) mukaan tulisi kiinnittää sukupuolten tasa-arvosta puhuttaessa enemmän huomiota miesten ja poikien integrointiin tavoitteiden saavuttamiseksi. Cornwall ja Rivas (2015: 396) puolestaan arvioivat tasa-arvon ja naisten voimaantumisen (*empowerment*) muuttuneen kehityspuheessa heikoiksi muotisansoiksi, joilla on sisällöltään enää vähän sitä voimaa, joka niistä alun perin teki niin vaikuttavan osan sukupuolentutkimusta ja feminististä liikettä. Voimaantumisen käsitettä käytetään tyyppillisesti kuvaamaan syrjittyjen ryhmien vallantunnon heräämistä, joka jokseenkin ongelmallisesti määrittää vallan tahdon tilaksi kiinnittämättä tarpeeksi huomiota vallan rakenteelliseen ilmenemiseen (Phillips 2004: 12). Voimaantumisen ja tasa-arvon kaltaiset käsitteet pohjaavat Cornwallin ja Rivasin (2015: 399) tulkinnan mukaan tietynlaisiin sukupuolimyytteihin ja narratiiveihin, jotka maalaavat naisista kehityksen

ansaitsevia kohteita erinäisten luontaisten ominaisuuksien, kuten vastuullisuuden ja ahkeruuden, vuoksi. Naisista ja tytöistä on näin ollen muodostettu kehitystoimijoita houkutteleva 'hyvä investointi', täydellisesti uusliberaaleihin agendoihin istuva diskurssi (Cornwall & Rivas 2015: 400).

3.3. Naisista sukupuoleen: muuttuva painopiste

Naisten yhteiskunnallisen aseman yhteyttä kehityspolitiikan tuloksiin alettiin tunnistaa erityisesti Ester Boserupin 1970 ilmestyneen *Women's Role in Economic Development* teoksen myötä (Potter ym. 2012: 162; Mattila ym. 2016: 264). Yhdistyneiden kansakuntien tilauksesta tuotettu teos kiinnitti huomiota kehityspolitiikan kyvyttömyyteen ja välinpitämättömyyteen osallistaa naisia kehitysprosesseihin, mikä taas johti epätasapainoon kehitystuloksissa. Vaikka naiset olivat perinteisesti olleet enemmistönä mitä yhteisöjen perustuottavuuteen tuli etenkin maatalouden saralla, tätä taloudellista kontribuutiota ei oltu tunnistettu tilastoissa eikä kehityspoliittisessa suunnittelussa. Naiset eivät välttämättä myöskään hyötäneet lainkaan, vaikka perheen pään tulot nousivat (Boserup 1970). Maatalouden mekanisaation kaltaiset modernisaatioprosessit vaikuttivat negatiivisesti kehitysmaiden naisten asemaan kehityskulun johtaessa pois perinteisestä maanviljelytuotannosta, jossa naisilla oli ollut keskeinen rooli. Maatalousteknisillä innovaatioilla oli kyky mullistaa ruoantuotantoa, mutta kehitys heikensi yleisesti naisten sosiaalista statusta sekä mahdollisuuksia palkalliseen maataloustyöhön (Moser 1993: 63; Rai 2011: 29).

Yhteiskunnan tuottavuuden mittaaminen pelkän rahatalouden perusteella jätti huomiotta ison osan naisten tekemästä työstä (Momsen 2010: 11). Boserupin teoksen jälkiaalloissa kehittynyt Women in Development (WID) -koulukunta perusti naisten kehitysiintegroinnin tarpeen ennen kaikkea talouteen (Mattila ym. 2016: 264). Siinä missä naisten rooliin ei ollut aiemmissa kehitysteorioissa juurikaan kiinnitetty huomioita, WID -koulukunta koki naiset 'hyödyntämättömänä resurssina', joilla oli keskeinen rooli nimenomaan talouskasvun kannalta (Moser 1993: 2–3). Naisialiikkeen nousu Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa, YK:n kansainvälinen naisten vuosi 1975 sekä kansainvälinen naisten vuosikymmen (1976-1985) pohjasivat osaltaan Women in

Development politiikan institutionalisoitumista osaksi hallitusten, kehitysyhteistyötoimijoiden ja kansalaisjärjestöjen toimintaa. Naisia pyrittiin integroimaan osaksi talouskehitystä toteuttamalla paikallisella tasolla projekteja, joitten agendana oli naisten ansiomahdollisuuksien lisääminen (Momsen 2010: 12–13).

Women in Development -koulukunta jätti kuitenkin pitkälti huomiotta kaiken taustalla vaikuttavat sosiaaliset ja poliittiset rakenteet, joiden piirissä kehitysmaiden naiset toimivat (Rai 2011: 29). Naisten ansiomahdollisuuksien lisäämiseen pyrkivien projektien menestys oli vain marginaalista, sillä ne perustuivat virheelliselle oletukselle kehitysmaiden naisten vapaa-ajasta. Ruonhankintaan ja perheestä huolehtimiseen kuluvan ajan vuoksi vain harvalla oli aikaa kehitysprojekteihin sitoutumiselle (Momsen 2010: 13). Mattilan ym. mukaan (2016: 254) WID-ajattelu tunnisti naisten kohtaaman epätasa-arvon, mutta se ei pyrkinyt etsimään tämän rakenteellisia syitä tai haastamaan sukupuolten valtasuhteita. Ennen kaikkea WID-ajattelu on kerännyt kritiikkiä uusliberaalista feminismistään, joka perustuu oletukselle globaalista naiseuden kokemuksesta luokka- ja kulttuurierot huomioimatta. WID-ajattelun saavutuksiksi voidaan määrittää paikallisen, kansallisen ja kansainvälisten yhteiskunnallisten liikkeiden vahvistuminen. Naisten asemaan kohdistuva huomio ja etenkin naisten kohtaaman epätasa-arvon muotojen vaihtelu globaalilla tasolla lisäsi ymmärrystä siitä, että epätasa-arvo on seurausta ennen kaikkea kulttuurista, eikä niinkään biologiasta (Mattila ym. 2016: 265).

Women in Development -koulukuntaan kohdistuvan kritiikin myötä kehityspoliittinen fokus siirtyi 1980-luvun kuluessa naisten kehitysiintegroinnista sukupuolen konseptiin sekä sukupuolten välisiin suhteisiin (Rai 2011: 32; Potter ym. 2012: 163). Gender and Development (GAD) nimellä tunnettu koulukunta tarkasteli kehitystä keskittymällä naisten ja miesten materiaalisessa ja sosiaalisessa asemassa ilmenevään epätasa-arvoon. Sukupuolten välisiä suhteita tulkittiin muun muassa paneutumalla sukupuolten väliseen työnjakoon kotona ja palkkatyössä sekä mahdollisuuksiin saavuttaa sekä kontrolloida resursseja ja avustuksia (Parpart ym. 2000: 141). Näkökulma keskittyi siis naisten sijasta sukupuolen sosiaaliseen konstruktion ja siihen, miten kehityshinterventiot vaikuttavat

sukupuoliin ja sukupuolten välisiin valtasuhteisiin (Mattila ym. 2016: 265). Sukupuolten välinen epätasa-arvo näyttäytyy relationaalisena, rakenteelliseen eriarvoisuuteen perustuvana ongelmana, joka vaatii laaja-alaista tunnistamista ei vain naisten, vaan kehitysinstituutioiden, hallitusten ja koko yhteiskunnan toimesta (Chant & Sweetman 2012: 518).

YK:n neljäs naisten asemaa käsittelevä konferenssi Pekingissä 1995 nosti sukupuolinäkökulman ihmisoikeustyön keskeiseksi agendaksi ja aloitti sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen kaikissa ohjelmissa ja käytännöissään (Naiset ja YK – historiallinen näkökulma 2019). Konferenssia seuraavalla ajalla GAD-ajattelulla oli merkittävä vaikutus Maailmanpankin kehityspolitiikkaan (Potter ym. 2012: 163). Pekingin konferenssissa merkittävintä oli keskustelujen syvyys, sekä tavat, jolla keskustelua pystyttiin hyödyntämään ihmiset moninaisesti huomioon ottavan tasa-arvopolitiikan suunnittelussa (Staudt 2003: 46). Poliittiseen feministiseen aktivismiin pohjaten naiset nähtiin aktiivisina kehitystoimijoina, jotka kykenevät ajamaan muutosta (Momsen 2010: 13). Huolimatta siitä, että GAD-ajattelu kykeni tuomaan sukupuolikysymykset osaksi valtavirran kehitysjattelua, näkökulma on saanut osakseen myös kritiikkiä etenkin kehitysmaiden feministeiltä. Kritiikki perustui pitkälti kokemukseen siitä, että alkuperäistä ajattelua ohjannut kriittisyys oli laimentunut eikä teoria enää riittävästi haastanut vallitsevia modernistia ja uusliberaaleja ideologioita. Feministinen maantiede on korostanut erityisesti paikan ja tilan yhteyttä sukupuolirooleihin ja –ideologioihin. Tämä alleviivaa tarvetta kontekstualisoida tiettyyn alueeseen sijoittuva toiminta alueelle ominaiseen sosioekonomiseen, poliittiseen ja kulttuuriseen kontekstiin (Potter ym. 2012: 163).

Sukupuoliroolit ovat muiden sosiaalisten kategorioiden tavoin temporaalisesti ja spatiaalisesti eriytyneitä, minkä vuoksi kokemukset tasa-arvosta ja epätasa-arvosta ovat erilaisia eri yhteiskunnissa. Women in Development ja Gender and Development koulukunnat tarkastelevat kehitysmaiden naisten ongelmia varsin erilaisin lähestymistavoin. Siinä missä WID keskittyy niihin seurauksiin, joita naisten eristäminen taloudesta on tuottanut ja pyrkii paremmin integroimaan naisia talouskehitykseen, GAD

-koulukuntalaiset kokevat, että eristämiseen fokusoituminen jätti huomiotta todellisen ongelman, joka on naisten alisteinen asema suhteessa miehiin (Moser 1993: 3). GAD -koulukunta perustuu kehityksen sukupuolianaalyyksille, jossa naisten asemaa tulkitaan sekä suhteessa miehiin, että peilaten siihen todellisuuteen, jossa elämää sukupuolten valtasuhteiden lisäksi olennaisesti leimaa köyhyys. 'Naisten integroiminen kehitykseen' on yhä kehityspolitiikan keskeinen agenda, jolla pyritään muodostamaan naisista sekä kehityksen aktiivisia toimijoita, että kehityksen hyötyjiä (Pearson 2005).

Tasa-arvon ja naisten oikeuksien perustelu taloudellisen kasvun lisääjänä ei suinkaan ole kadonnut keskustelusta WID -koulukuntaan kohdistuneesta kriitistä huolimatta, lähestymistavat vain ovat muuttaneet painotustaan. Sylvia Chant ja Caroline Sweetman (2012: 517) käsittelevät artikkelissaan Maailmanpankin tuottamaa puhetta naisten taloudellisesta valtaistamisesta ja voimaannuttamisesta. Huolimatta siitä minkälaisia kehitystuloksia naisten talousintegroinnilla saavutetaan, on syytä kysyä, ilmeneekö naisiin investoiminen perimmältään taloudellisen liberalisoinnin agendana vai onko sukupuolten välisellä tasa-arvolla todella painoarvoa. Talouskasvun, köyhyyden vähenemisen ja tasa-arvon lisääntymisen väliset suorat yhteydet onkin feministisessä tutkimuksessa kyseenalaistettu epätasa-arvon taustalla vaikuttavien syvien rakenteellisten ongelmien vuoksi. (Chant & Sweetman 2012: 521–522). Chant ja Sweetman (2012: 523) arvioivat naisten taloudelliseen tuottavuuteen sysätyjen odotusten ja toiveiden laadun olevan totuutta romantisoivia ja ongelmallisia: rakenteellisten esteiden ja jatkuvan sukupuolierottelun vuoksi kehitysmaiden yksittäisten naisten mahdollisuudet muuttaa yhteiskuntaa ovat yhä rajalliset.

3.4. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Gender and Development ajatteluun pohjaava sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen otettiin virallisesti osaksi kehityspolitiikan toteutusta YK:n naisasiakonferenssissa Pekingissä 1995 (Moser & Moser 2005: 12; Cornwall ym. 2007: 3). Toisaalta sekä WID että GAD näkökulmat voidaan ajatella myös sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toimina jo aikana ennen itse valtavirtaistamisen käsitteen muodostumista (de Waal 2006: 210). Kansainvälisellä tasolla lähes kaikki kehitysinstituutiot ovat omaksuneet

sukupuolten välisen tasa-arvon osaksi tavoitteita ja toimintaansa (Moser & Moser 2005: 12). YK:n talous- ja sosiaalineuvosto määrittä 1997 julkaistussa raportissa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen seuraavasti:

‘Sukupuoliperspektiivin valtavirtaistaminen on kaikenlaisen toiminnan, lainsäädännön, politiikan ja säädösten vaikutusten arvioimista sekä naisten että miesten elämään. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on strategia, joka ottaa huomioon molempien sukupuolien huolenaiheet ja kokemukset olennaisena osana ohjelmien suunnittelua, toteutusta, seuranta ja arviointia ottaen huomioon kaikki poliittiset, taloudelliset ja yhteiskunnalliset alueet niin, että naiset ja miehet hyötyvät seurauksista tasavertaisesti ja epätasa-arvo ei ole jatkuvaa. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen perimmäinen tavoite on sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttaminen’ (YK:n talous- ja sosiaalineuvosto 1997).

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen pyrkii siis eriarvoisuutta synnyttävien ja ylläpitävien prosessien ja rakenteiden purkuun sen sijaan, että se keskittyisi vain naisten aseman muuttamiseen (Saari 2012: 178). Sukupuolten välinen tasa-arvo on sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen keskeisin arvo. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen keskittyy muodostuneiden sukupuolinormien ja -arvojen purkamiseen suunnitellun strategisen toiminnan kautta sekä naisten ja miesten erilaisten tarpeiden ja taustojen tunnistamiseen (de Waal 2006: 210). Valtavirtaistamiseen liittyi kuitenkin alusta asti ongelma naisten (ja miesten) erilaisten kokemusten litistämisestä yleiseksi kategoriaksi, jonka myötä teorian sisältämät tavoitteet kärsivät ympäripyöreiden luomista haasteista (Cornwall ym. 2007: 3). Suzanne Clisby ja Athena-Maria Enderstein (2017) lähestyvät artikkelissaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista kriittisesti kahdelta eri näkökulmalta. Ensimmäinen näkökulma tulkitsee sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen epäonnistuneen alkuperäisten tavoitteidensa toteuttamisessa. Sen sijaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta on tullut uuskolonialistisen projektien orientaalinen jatke, jolla pyritään kontrolloimaan ja länsimaalaistamaan kehittyviä talouksia. Näin ollen oletettu huoli sukupuolten välisestä tasa-arvosta ja sukupuolittuneet diskurssit näyttäytyvät ideologisina erottelukeinoina

sivistyneen lännen ja perinteisen kolmannen maailman välillä. Toinen näkökulma taas kokee sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen kaikkien toiseutta tuottavien voimien vastakohtana, samoin kuin virheellisinä siihen kohdistuvat syytöksen niin sanottujen länsimaisten moraalisten paradigmojen pakottamisesta ei-länsimaisessa ympäristössä (Clisby & Enderstein 2017: 231).

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen perustuvien prosessien tuloksia on pidetty vaihtelevina ja liian harvan kehitystoiminnan osa-alueen kattavina. Toisaalta sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on ennen kaikkea prosessi eikä tavoite, minkä vuoksi sen tuloksia ei voida suoraan tuomita epäonnistuneiksi (Moser & Moser 2005: 13). Jokaisella poliittisella ja operatiivisella päätöksellä on erilaisia vaikutuksia eri ihmisryhmiin, ja jokaisessa yhteiskunnassa sukupuolten välisten suhteiden rakenteet luovat erilaisia mahdollisuuksia. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toteutuminen kehityspolitiikassa vaatii, että kaikki kehityspolitiikan toimijat sisäistävät jollain tasolla maailmankatsomuksen, joka kiinnittää huomiota niihin rooleihin, resursseihin ja vastuualueisiin, joita sukupuolen kautta määritetään. (Staudt 2003: 51-56). Mitä tämä tarkoittaa käytännössä ja tulisiko sukupuoliajattelu integroida osaksi vallitsevia rakenteita vai tulisiko sen radikaalisti muuttaa niitä, on jatkuvan keskustelun aiheena (Smyth 2010: 148). Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista afrikkalaisissa yhteisöissä ja kansalaisjärjestöissä tutkineet Seniorina Wendow ja Tina Wallace (2005) kommentoivat, että valtavirtaistamisen täytyy tuloksellista ollakseen ottaa huomioon ihmisten lähtökohtaisesti erilaiset kompleksiset todellisuudet ja arvomaailmat. Wendohin ja Wallacen (2005: 71) tutkimus on osoittanut, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen voi näyttäytyä täysin ulkopuolisten toimijoiden agendana, jonka tarkoitusta ja sisältöä paikallisten toimijoiden on vaikea ymmärtää. Paikalliset toimijat tulisi ottaa mukaan konseptien suunnitteluun, jotta sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen kaltaisten tavoitteiden voisi olettaa kulttuurisesti juurtuvan osaksi myös köyhyydessä elävien ihmisten todellisuutta. Tavoitteiden on menestyäkseen tunnettava tarkoituksellisilta ja omilta myös paikallisyhteisön sisällä (Wendoh & Wallace 2005: 71). Myös Chant ja Sweetman (2012: 525) määrittävät sukupuolten välisen

epätasa-arvon tasaamisen kannalta olennaiseksi lähtökohdaksi yhteiskunnan, joka suhtautuu positiivisesti naisiin ja tyttöihin kohdistuviin kehitysprojekteihin.

Naisten oikeuksien ja tasa-arvon eteen työskentely niihin oletetusti linkittyvien muiden kehitystavoitteiden, kuten talouden kasvun, nimissä on yhä tyypillinen trendi kehitysinstituutioissa. Naisiin ja tyttöihin keskittyvät kehitysohjelmat ovat toki poikittaisista motiiveistakin huolimatta arvokkaita kehitysmaiden naisille kyetessään tarjoamaan jonkinlaisia resursseja, mutta näkökulma, jossa naisiin ja tyttöihin investoiminen on kannattavaa vain silloin kuin havaittavissa on esimerkiksi taloudellisia tuloksia, on rakenteellisen tasa-arvon agendan kannalta haitallinen (Chant & Sweetman 2012: 525). Aruna Rao (2006: 64) kokee valtavirtaistamisen ontuvan täyttöönpänon ja vastuuvollisuuden puutteen huolestuttavana ongelmana sinänsä hyvälle tarkoitusperille. Rao (2006: 64) tulkitsee ennen kaikkea, että vaikka sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen tavoite on muutos, kehityspoliittisen byrokratian rattaat ovat laimentaneet sen sisältämät tavoitteet lähes olemattomiksi siitä, mitä feministinen teoria sen alun perin tulkitsi olevan. Valtavirtaistaminen on Smythen (2010: 148) mukaan jopa johtanut naisiin keskittyvien kehitysohjelmien määrän laskuun, sillä sukupuolisidonnaiselle toiminnalle ei nähdä enää yhtä lailla tarvetta sen oletettaessa olevan valtavirtaistamisen kautta osana kaikkea toimintaa. Kun kaikkien oletetaan työskentelevän yhteisen tavoitteen eteen, kukaan ei ole enää varsinaisessa vastuussa sen toteuttamisesta ja valvonnasta. Valtavirtaistamiseen vaikuttaisi liian usein liittyvän syväluotaavan analyysin puute (Mattila ym. 2016: 275).

Clisby ja Enderstein (2017: 239) tulkitsevat valtavirtaistamisen johtaneen parhaimmillaankin sukupuolten tasa-arvoa ajavien tavoitteiden laimentumiseen, ja pahimmillaan tasa-arvon muuttuneen tyhjäksi retoriikaksi, jota nimellisesti tavoitellaan vain siksi, että niin kuuluu tehdä. Sukupuolinäkökulman depolisoiminen, eli erottaminen poliittisista ja struktuurallisista todellisuuksista ja siihen olennaisesti liittyvistä vaihtoehtoisista ideoista, näyttäytyy feministisen kehitystutkimuksen näkökulmalta sen keskeisimpänä ongelmana (Rao 2006; Smyth 2010; Clisby & Enderstein 2017). Toisaalta on tärkeä huomioida, ettei sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen ole koskaan

ollutkaan tarkoitus olla yksioikoinen lääke kaikkiin ongelmiin, vaan se on tulosta pitkäaikaiselle taistelulle, jossa sukupuolten välinen epätasa-arvo halutaan nostaa kaikkia liikuttavaksi ongelmaksi (Clisby & Enderstein 2017: 242). Suomalaisessa kehityspolitiikassa puhutaan toistuvasti *tasa-arvosta läpileikkaavana teemana*. Tasa-arvo pyritään tällöin integroimaan osaksi kaikkea kehitystoimintaa. Jokaisesta hankkeesta tulisi ohjeistuksen mukaan tehdä sukupuolianalyysi, jossa selvitetään, miten hankkeessa voidaan ottaa huomioon epätasa-arvoisen sukupuolijärjestelmän korjaaminen. Ongelmana on, että sukupuolianalyysiin ryhdytään usein vasta siinä vaiheessa, kun hanketta ollaan jo toteuttamassa eikä rakenteelliseen epätasa-arvoon kyetä olennaisesti vaikuttamaan. Tällöin voidaan kuitenkin yhä kiinnittää huomiota siihen, miten naisten ja miesten osallistuminen hankkeeseen ilmenee eri tavoin (Matila 2016: 275–277).

Hilkka Pietilä (2002: 236) on nostanut esille kysymyksen siitä, onko suomalainen kehitystyö pitemmällä tasa-arvon suhteen kuin maamme oma kehitys ja politiikka, sillä kehitysyhteistyökumppaneilta saatetaan jopa vaatia edistyneempää tasa-arvoajattelua kuin mitä avunantajamaa itse toteuttaa. Yhteiskunnan sukupuolittuneiden rakenteiden hajottamista ja uudelleen muodostamista on feministisen tutkimuksen sisällä vaadittu yhtä lailla kehitys- ja teollisuusmaissa (Pietilä 2002: 236). Merkittävää sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamisen kannalta olisi nimenomaan kyetä haastamaan sellaiset hallitsevat rakenteelliset eriarvoisuudet, joka rajoittavat kehitysmaiden naisten ja tyttöjen oikeuksia, mahdollisuuksia ja unelmia. Tämä tavoite vaatii, että sukupuolten välistä tasa-arvoa käsitellään arvona itsessään, eikä muiden kehitystavoitteiden sivutuotteena (Chast & Sweetman 2012: 526).

4. DISKURSSIANALYYSI TULKINNAN TYÖKALUNA

Diskurssianalyysi on kielitieteeseen pohjaavaa merkitysten tutkimusta, jossa kielenkäyttöä käsitellään sosiaalisten todellisuuksien rakentajana (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016: 17). Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä sijoittuu osaksi laajaa sosiaalisena konstruktivismina tunnettua teoreettista viitekehystä, jossa todellisuuden katsotaan muodostuvan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kielen ja muiden semioottisten merkkijärjestelmien kautta. Kiinnostus kohdistuu ennen kaikkea siihen, millaiset

todellisuudesta muodostetut merkitykset ovat valta-asemassa ja mitkä puolestaan marginaalissa, tai puuttuvat kokonaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12). Ranskalainen filosofi Michel Foucault ja etenkin hänen vuoden 1969 teoksensa *Tiedon arkeologia* ovat keskeisimpiä diskurssianalyysin innoittajia. Foucaultin klassikkoteoksen kantava teema on, että ajatteluamme ja ymmärrystämme ohjaavat tietyn ajan ja paikan määrittelemät säännöt, joilla on merkittävä valta siihen, minkälaisiin lopputulemiin voimme näennäisesti vapaassa ajattelussamme päätyä (Fairclough 1992: 40)

Diskurssianalyysi tutkii kielellisten käytäntöjen ja merkitysten suhdetta analysoimalla ja erittelemällä kulttuurisia merkityksiä tuottavia prosesseja (Jokinen 2016: 264). Merkitykset syntyvät kussakin asiakontekstissa uudelleen neuvottelemalla, mihin liittyviin jännitteisiin, ehtoihin, sääntöihin ja seurauksiin kiinnitetään diskurssianalyysissä erityistä huomiota. Kielen järjestäytymisen tavat ja keinot heijastelevat sosiaalista ja kulttuurista ympäristöä, minkä ansiosta kielen käytön tarkastelu auttaa hahmottamaan ympäröivää yhteiskuntaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12–13). Diskurssianalyysillä haetaan vastauksia kysymyksiin siitä, miten kieltä tietyn paikan ja ajan muodostamassa kontekstissa käytetään. Diskurssianalyysi pyrkii ymmärtämään kielenkäytön poliittista luonnetta, sillä sekä kirjoitettuun että puhuttuun kieleen vaikuttavat viestijän näkemys ympäröivästä maailmasta (Gee 1999: 92). Kielellä on merkittävä rooli yhteiskunnallisten ilmiöiden muotoutumisessa, ja kielessä ilmenevät muutokset kielivät yhteiskunnan sosiaalisista ja kulttuurisista käytännöistä (Lindberg 2004: 95).

Diskursiivisen vallan idea, eli kielen kyky rajata, määritellä ja muuttaa käsitystämme maailmasta, on diskurssianalyysin kannalta merkittävä lähtökohta. Diskurssien tulkinnassa keskeistä on niihin liittyvän representationaalisen kuvausvoiman tunnistaminen (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 53). Jos kielen järjestäytymisen tavat ja merkityksien muotoutumisen prosessit jätetään huomiotta, saadaan tuloksena vain yksinkertaistettuja malleja ympäristömme toiminnasta, jotka ovat kykenemättömiä synnyttämään uusia ajattelun malleja (Scott 1988: 35). Kun tietyt asiat ja syy-seuraussuhteet esitetään totena, vaikutetaan samalla siihen millaisia tietokäsityksiä ja rakennelmia muodostamme (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 53). Merkittävintä

diskurssien tulkinnan kannalta on asioiden toistuminen ja esittäminen normeina. Toisto tekee ilmauksista rutiineja, minkä seurauksina asiat hyväksytään luonnollisina (Lindberg 2004: 95). Uutta tietoa välittäen tai aikaisempaa tietämiseen tapaa jäsenellen ja hyödyntäen diskursseilla pyritään muodostamaan tietty näkökulma asioihin niin, että tuloksena on tietynlainen tiedon merkityksellistämisen tapa. Merkityksellistäminen ottaa mukaan tietyt valitut asiat jättäen samalla osan pois, jolloin maailma näyttäytyy aina omanlaisenaan erilaisien diskurssien kautta (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 54).

Diskurssien väliseen järjestäytymiseen kiinnittyvä kiinnostus ohjaa huomioimaan sosiaalisessa todellisuudessa vallitsevia dominoivia diskursseja (Jokinen & Juhila 2016: 76). Diskurssi on konseptina vaikea sen keskenään ristiriitaisten ja päällekkäisten määritelmien vuoksi. Gasper ja Aphorpe (2014: 3) määrittävät, että diskurssia voidaan lähestyä (1.) tietyn ilmiön älyllisinä rakenteina (2.) idean kielellisenä jatkumona eli rakenteiden sisällä tapahtuvana keskusteluna (3.) teorian ja käytännön yhtymäkohtana tai (4.) tiedon ja vallan järjestäjänä. Norman Fairclough (1992: 3) ilmentää, että diskurssia voidaan lähestyä sekä kielitieteelliseltä näkökulmalta, että sosiaalisen teorian pohjalta. Kielitieteessä diskurssi korostaa kirjoittajan ja lukijan välistä vuorovaikutusta sekä kielen tulkinnan ja tuottamisen prosessia. Teksti on tällöin yksi diskurssin ulottuvuus. Sosiaalisen teorian ja analyysin kentällä erityisesti Michel Foucault on määritellyt diskurssia sosiaalisen käytännön ja tiedon rakentumisen kautta. Foucaultilaisen näkemyksen mukaan diskurssit ovat vallitsevia käytäntöjä, jotka systemaattisesti vaikuttavat ja muokkaavat ymmärrystä todellisuudesta. Fairclough (1992: 4) pyrkii yhdistämään kielellisen ja sosiaalisen teorian kielellisesti orientoituneen diskurssianalyysin kautta, jossa jokainen diskursiivinen tapahtuma on yhtä lailla (1.) kappale tekstiä (2.) diskursiivisen käytännön eli tekstin tuottamisen ja tulkitsemisen välisen vuorovaikutuksen ilmentymä, sekä (3.) sosiaalisen käytännön, eli institutionaalisten ja organisatoristen olosuhteiden vaikutusten huomioimisen ilmaus.

Kielellä on merkittävä rooli kehitysinterventioiden tuottamisessa, ymmärtämisessä ja oikeutuksessa (Crush 1995: 5). Jonathan Crushin (1995: 5) mukaan kehitystekstit ovat aina olleet strategisia ja taktisia edistäessään ja perustellessaan tiettyjä käytäntöjä ja

intervention tapoja toisten käytäntöjen kustannuksella. Tärkeä näkökulma kohdistuu sen lisäksi mitä kehitysteksteissä sanotaan yhtä lailla myös siihen, mitä jätetään sanomatta ja miksi. Kehitystekstien keskeisin missio on vakuuttaa yleisö siitä, että tekstissä esitetyt intervention mallit ovat oikea toimintapa. Kehitysjattelu ei kuitenkaan synny sosiaalisessa, institutionaalisessa tai akateemisessa tyhjiössä, vaan osana niin kutsutun laaja-alaisen, hierarkkisen tiedon tuottamisen koneistoa, jota Crush (1995) kutsuu kehitysteollisuudeksi. Kehitysdiskursseja käsitellessä ei voida jättää huomiotta välitöntä institutionaalista sekä laajempaa historiallista ja maantieteellistä kontekstia, jossa tekstit tuotetaan (Crush 1995: 7). Välitön institutionaalinen konteksti on Crushin (1995: 7) mukaan globaalin kehitysteollisuuden tulosta, mikä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö kehityspuhe reflektisi myös sen objektien reaktioita tai vastustusta. Pietersen (2001) mukaan diskurssianalyysin merkittävin anti kehitysjattelulle on käsitellä kehitystä narratiivina, jonka muodostumiseen vaikuttavat valtarakenteet. Diskurssianalyysin avulla pyritään luomaan syväluotaavaa refleksiivisyyttä kehityskeskusteluun (Pieterse 2001: 13-14). Diskurssianalyysi on tyypillisesti perustutkimuksellista siinä mielessä, että se pyrkii jäsentelemään sellaisia kielellisiä tekoja, joilla todellisuutta tuotetaan. Näin ollen diskurssianalyysillä on itseisarvoa tiedon tuottajana. (Juhila & Suoninen 2016: 455-456). Huomionarvoista on, että diskurssianalyysi on kumminkin aina tulkintaa, joka perustuu tutkijan henkilökohtaiselle analyysille kielen valinnoista (Lindberg 2004: 95).

Diskurssianalyysin kenttä on monimuotoinen ja analyysin painopistealueet vaihtelevat tieteenalojen välillä ja sisällä (Fairclough 1992: 12). Selkeimmin voitaneen erottaa kriittinen ja analyttinen, perinteisempi sovellus. Kriittinen näkökulma keskittyy erityisesti oletettujen valtasuhteiden tarkasteluun ja haastamiseen, kun analyttinen diskurssianalyysi taas edustaa avointa aineistolähtöistä tarkastelua ilman etukäteisoletuksia alistussuhteista (Jokinen & Juhila 2016: 301). Fairclough (1992: 12) määrittelee, että kriittinen diskurssianalyysi pyrkii diskursiivisten käytäntöjen kuvaamisen lisäksi ilmentämään, kuinka kyseinen diskurssi on muotoutunut suhteessa vallitseviin valtasuhteisiin ja ideologioihin sekä sitä, minkälaisia rakenteellisia vaikutuksia diskursseilla on sosiaalisiin identiteetteihin, sosiaalisiin suhteisiin sekä tietorakenteisiin.

Jokinen, Juhila ja Suoninen painottavat *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö* teoksessaan pitkälti analyyttistä analyysiä ja korostavat sen mukaisesti sosiaalisen järjestyksen rakentumisen tarkastelussa avointa, tietämätöntä tutkija positiota. Feministisen tutkimustradition mukainen lähtöasetelma on kuitenkin myös Jokisen ja Juhilan (2016: 301) mukaan siinä mielessä lähtökohdiltaan kriittinen, että valtasuhteiden ylläpitoa ja oikeutusta tarkastelevan kielenkäytön tutkiminen on mielekästä. Diskurssianalyysi on tällöin paitsi metodi, myös väline poliittisen päämäärän ajamiseen (Jokinen & Juhila 2016: 301). Tässä tutkielmassa lähtökohta diskurssianalyysiin on teorian pohjalta muodostuneen tiedon pohjalta kriittinen, mutta tutkielman tavoitteet eivät määrity aivan yhtä kunnianhimoisiksi kuin Faircloughin valtasuhteita uudelleenjärjestävä analyysi. Tässä tutkielmassa analyysin tavoitteena on ennen kaikkea tulkita tapaa, jolla puhe sukupuolten välisestä tasa-arvosta heijastelee sosiaalista ja kulttuurista ympäristöä ja sekä ymmärtää, minkälaiset kielelliset merkitykset ovat valta-asemassa ja minkälaiset tasa-arvon ilmentymät puolestaan ei saa kehityspoliittisissa ohjelmissa tilaa.

5. SUOMEN KEHITYSPOLIITTISET OHJELMAT 2004–2016

Seuraavassa osiossa esitellään tutkielman aineisto. Tutkielmassa pyritään selvittämään, miten naisten ja tyttöjen aseman ja oikeuksien parantaminen ja sukupuolten välinen tasa-arvo suomalaisen kehityspolitiikan ohjelmissa vuosina 2004–2016 ilmenee. Tutkielmassa ollaan myös kiinnostuneita siitä, minkälaisia diskursseja tasa-arvotyöstä virallisissa valtiotason selonteissa tuotetaan suhteessa feministisen kehitystutkimuksen perinteisiin sekä lähestytään kysymystä siitä, välittyykö tasa-arvo kehityksen itseisarvona vai pyritäänkö sen kautta saavuttamaan laajemman skaalan kehitystuloksia tai vahvistamaan omaa asemaamme kansainvälisissä yhteisöissä. Tutkielmassa analysoidaan valtioneuvoston periaatepäätöksiä kehityspoliittisesta ohjelmasta vuosilta 2004 ja 2007, valtioneuvoston periaatepäätöstä kehityspoliittisesta toimenpideohjelmasta vuodelle 2012 sekä valtioneuvoston selontekoa kehityspolitiikasta vuodelta 2016. *Periaatepäätöksellä* tarkoitetaan valtioneuvoston laatimaa valmistelevaa päätöstä. Periaatepäätös antaa suuntaviivat poliittiselle toiminnalle, minkä pohjalta tehtävä lopullinen päätösvalta on käsittelevän ja valmistelevan viranomaisen käsissä. *Selonteko*

puolestaan on valtioneuvoston asettama selonteko esimerkiksi kansainvälisiä suhteita tarkastelevasta aiheesta Periaatepäätökset koskevat päätöksen laatintua istuvaa hallitusta. Jokainen hallitus päättää kautensa alussa, toteutetaanko edellisten hallitusten laatimia päätöksiä vai muutetaanko agenda (Selonteot, tiedonannot ja periaatepäätökset 2019). Kehityspoliitiikan kannalta tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että hallitusten vaihtuessa myös kehityspoliitiikan painotukset saattavat muuttua. Asetelma on osittain ongelmallinen pitkäjänteisen kehityspoliitiikan toteutuksen kannalta.

Kehityspoliittiset ohjelmat käydään tutkielmassa läpi niiden keskeisin sisältö referoiden, jotta ohjelmista saadaan mahdollisimman kattava kuva. Käsitys laajemmasta kehityspoliittisesta kehyksestä vahvistaa tasa-arvon diskurssien muotoutumisen ymmärtämistä. Kehityspoliittisten tekstien merkittävimmän sisällön esittelyn lisäksi käsittelyssä nousee esiin myös tutkielman tekijän omia kriittisiä huomioita tekstistä. Kehityspoliittisten ohjelmien käsittelyssä on nostettu esiin sellaisia kriittisiä näkökulmia, jotka liittyvät kehityspoliittiseen kieleen kokonaisuutena: tasa-arvopuheeseen liittyvään kritiikkiin pureudutaan syvällisemmin tutkielman pohdinnassa. Ohjelmista pyritään luomaan kattava kuva niin, että Suomen kehityspoliitikassa havaittavissa oleva muutos välittyisi myös lukijalle.

5.1. Kehityspoliittinen ohjelma 2004

Vuonna 2004 valtioneuvoston periaatepäätös Suomen kehityspoliitikasta perustuu YK:n vuosituhatjulistuksen määrittämiin suuntaviivoihin johdonmukaisuutta kaikilla kansallisen politiikan toiminta-aloilla painottaen. Toimintaa ohjaaviksi periaatteiksi määrittyivät oikeuspohjaisuus, kestävä kehitys, laaja kehitysrahoitus, kumppanuus, kehitysmaiden päätösvallan ja vastuun kunnioittaminen sekä pitkäaikainen sitoutuminen ja avoimuus. Keskeiseen rooliin nousee myös monenkeskisen järjestelmän vahvistaminen, eli kehityspoliitiikan toimeenpanoa koskevan yhteistyön lisääminen esimerkiksi YK-järjestöjen ja rahalaitosten kanssa. Kehityspoliittisessa ohjelmassa tuodaan ilmi ihmisten ja valtioiden riippuvuus toisistaan, mutta tehdään myös yhtä lailla selväksi, että kehitysmailla on itsellään perustuvanlaatuinen vastuu omasta kehityksestään. Suomea puolestaan kuvaillaan kansainvälisen yhteisön vastuulliseksi

jäseneksi, joka toiminnallaan pyrkii lisäämään globalisaation hyötyjen tasavertaisempaa jakautumista. Vastuu ja vastuullisuus näyttäytyvät näin ollen erillisinä konsepteina ja voitaisiin tulkita, että yleistä hyvinvointia ollaan valmiita edistämään vastuullisen toiminnan nimissä, mutta aktiivista vastuuta kehitysmaiden tilasta ei pyritä ottamaan. Asetelma voidaan nähdä jopa neutraalina: kehitysyhteistyöhön ei näennäisesti tässä yhteydessä liity ideologista painolastia ja kehityksen odotetaan kehitysavun kautta nousevan sisältä päin; molemmat näkökulmia minkä perään kehityksen tutkimuksessa usein kuulutetaan. Kehityspolitiikka, kuten mikään poliittinen toiminta, ei kuitenkaan koskaan ole täysin ideologiasta vapaa, mikä välittyy myös myöhemmistä arvopohjaisista suuntaviivoista.

Vuoden 2004 kehityspoliittinen ohjelma rakentuu tavoitteellisen kehitystoiminnan esittelyyn, toiminta-alueiden erittelyyn sekä toimeenpanoa ohjaavien kehitysyhteistyötapojen läpikäymiseen. Tasa-arvo mainitaan vuoden 2004 kehityspoliittisessa ohjelmassa ensimmäisen kerran YK:n vuosituhatjulistuksen yhteydessä osana kansainvälisiä suhteita ohjaavien arvojen listausta. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja naisten asemana parantaminen ovat vuosituhatjulistuksen kehityspäämäärien listalla sijalla kolme. Tavoitteen sisällöksi on ilmoitettu *'sukupuolten välisen eriarvoisuuden poistuminen ensimmäisellä ja toisella asteella vuoteen 2005 mennessä sekä kaikilla koulutuksen tasoilla 2015'* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2004: 6). Kehityspoliittinen ohjelma määrittää äärimmäisen köyhyyden poistamiseen vaikuttamisen keskeisimmäksi tavoitteekseen, mihin pyritään *'ympäristöuhkien torjunnalla, tasa-arvolla, ihmisoikeuksien, kansainvallon ja hyvän hallinnon edistämisellä ja maailmanlaajuisen turvallisuuden sekä taloudellisen vuorovaikutuksen lisäämisellä'* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2004: 7). Kyseisten toimien yhteydessä korostetaan jälleen, että päävastuu yhteiskunnallisesta kehityksestä on kehitysmailla ja teollisuusmaiden tuki kyseiselle kehitykselle toteutetaan kehitysavun, kaupan sekä yksityisten investointien kautta.

Suomen vahvuuksia ja toiminnan painotusta käsittelevässä luvussa naisten ja tyttöjen asema sekä tasa-arvo nousevat odotetusti keskeiseen rooliin. Läpileikkaaviksi teemoiksi

Suomalaisen kehityspoliitiikan toiminnassa listataan ensimmäisenä *'naisten ja tyttöjen oikeuksien edistäminen ja aseman parantaminen sekä sukupuolten välisen ja yhteiskunnallisen tasa-arvon edistäminen'* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2004: 8). Lämpileikkaavuus voidaan ajatella sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen ilmentymänä. Lämpileikkaavuus tarkoittaa, että teema tulee ottaa huomioon kaikessa päätöksenteossa ja toiminnassa. Yksityiseen sektoriin perustuva talouskasvu sekä tasavertaisuutta edistävä tulonjako määrittyvät köyhyyden vähentämisen perustaksi. Tasa-arvo näyttäytyy keskeisenä kehityksen tuottajana. Vuosituhattulistukseen linkittyvien kehityspäämäärien toimeenpanossa Suomen toiminta keskittyy useisiin toimialoihin, joista ensimmäiseksi on listattu perusopetuksen turvaaminen kaikille, ja erityisesti tyttöjen koulunkäynnin tukeminen. Kehityspoliittisen ohjelman toimeenpanoa ilmoitetaan seurattavan sukupuolten tasa-arvon edistämisen strategian kautta.

Suomen kehityspoliittikka määrittyy ihmisoikeuskeskeiseksi. Ihmisoikeuksien ja demokratian yhteyttä korostetaan ilmoittamalla, että *'demokraattisten instituutioiden ja palvelujen tulee olla eri yhteiskunnallisten ryhmien ja niin naisten kuin miestenkin ulottuvissa'* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2004: 16), mitä tuetaan toteuttamalla tasa-arvoa esimerkiksi koulutuksessa, terveydenhuollossa ja oikeuslaitoksessa. Ihmisoikeuksien lisäksi kehityspoliittisessa ohjelmassa korostuvat kauppa, ympäristö, maa- ja metsätalous, koulutus, tutkimus ja kulttuuri, terveys, sosiaali- ja työelämän kysymykset, tietoyhteiskunta ja informaatio- ja viestintäteknologia sekä muuttoliike ja kehitys. Terveyttä sekä sosiaali- ja työelämän kysymyksiä käsittelevässä luvussa naisten oikeudet tulevat esiin seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen näkökulmasta. Tasa-arvoa ja naisten oikeuksia ei erikseen mainita muissa luvuissa, vaikka esimerkiksi juuri maatalouteen ja muuttuviin, eriytyviin työnkuviin liittyvät huolenaiheet ovat olleet keskeisessä roolissa kehityksen ja sukupuolen tarkastelussa. Kehityspoliittinen ohjelma ilmaisee tasapainoisen kehityksen edellyttävän oikeuksien ilmenemistä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla, ja sananvapaudella tunnistetaan olevan *'todellista merkitystä vasta silloin, kun koulutuksella on luotu edellytyksiä yhteiskunnan osana toimimiselle'* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2004: 15). Suomen kehitys- ja ihmisoikeuspolitiikan

ilmoitetaan painottavan alisteiseen asemaan useimmiten joutuvia ihmisryhmiä, joista ensimmäisenä esimerkkinä on mainittu naiset. Suomella muotoillaan olevan huomattavasti annettavaa omakohtaisten kokemusten vuoksi, eli Suomi esitellään siis eräänlaisena tasa-arvon asiantuntijana.

Vuoden 2004 kehityspoliittinen ohjelma liittää naisten ja tyttöjen oikeudet ja aseman osaksi laajempaa ihmisoikeusasioiden ryhmää. Koulutus näyttäytyy keskeisimpänä tasa-arvon tuottajana ja on samalla osa-alue, jossa Suomi on perinteisesti ollut vahvoilla. On luonnollista ja järkevää, että kehityspoliitikassa – ja yhteistyössä keskitytään osa-alueisiin, joissa toteuttajamaalla on tietotaitoa. Sukupuolinäkökulmaa korostaviin kehitysteorioihin perustuen voitaisiin kuitenkin argumentoida, ettei ohjelmassa ilmenevässä tasa-arvopuheessa pyritä menemään kovin syvälle. Toisaalta kehitysyhteistyön mahdollistama vaikutusalue on kapea ja syvällisten rakenteellisten muutosten on tapahduttava myös kehitysmaiden ehdoilla.

5.2. Kehityspoliittinen ohjelma 2007

Vuoden 2007 valtioneuvoston periaatepäätös Suomen kehityspoliitikasta nostaa kestävän kehityksen käsitteet sekä energian ja luonnonvarojen kysyntään liittyvät huolenaiheet edeltävää ohjelmaa selkeämmin esille. Periaatepäätös esittelee myös uutena näkökulmana ihmiskuntapolitiikan käsitteen, jolla tarkoitetaan (jokseenkin ympärilyöreästi) *'kaikkea sellaisten yhteisten asioiden hoitamista, jolla on vaikutusta ihmiskunnan tulevaisuuteen'* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2007: 2). Ohjelmassa korostetaan kehityspoliitiikan kokonaisvaltaista, johdonmukaista toteuttamista. Kestävän kehityksen ympäristösidonnaiset periaatteet esitellään käsitteen historiallista aikajanaa seuraten ohjelmassa kattavasti, mikä palvelee agendan liittämistä keskeiseksi osaksi kehityspoliitiikan suunnittelua ja toimeenpanoa. Länsimaisten tuotanto- ja kulutustapojen esitetään olevan kestävä malli kolmannelle maailmalle sellaisenaan kopioitavaksi. Olennaisena näyttäytyy kestävyden ulottuvuuksien yhdistäminen ja luonnontaloudellisesti kestävä talouskasvu vakaassa, ihmisoikeuksia kunnioittavassa yhteiskunnassa. Talouskasvu kansainvälisen kaupan ja –sääntöpohjan kautta esittäytyy köyhyyden poistamisen kannalta keskeisempänä tekijänä. Kehitysyhteistyön erilaiset

toimintatasot esitellään myös perusteellisesti. Sukupuolten välinen tasa-arvo ja naisten ja tyttöjen asema ilmenevät osana laajempia kehityspolitiikan suuntaviivoja. Ohjelman luonne on selittävämpi, kuin sen edeltäjien tai seuraajien ja palstatilaa saavat runsaasti kestävän kehityksen ja kehitysyhteistyön käsitteiden selventäminen, sen sijaan että ohjelmassa näkyvästi pyrittäisiin voimakkaiden arvosidonnaisten linjausten tekoon.

Ohjelmassa puhutaan *globalisaation aikaansaamasta talouskasvusta* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2007: 6). joka on konseptina jokseenkin hämmäntävä. Kansainvälisen kaupan kehitys on toki keskeinen tekijä talouskasvun kannalta, mutta globalisaation rooli on tässä tapauksessa arvolatautunut. Yhtä lailla voitaisiin myös argumentoida, dependenssiteoriaan pohjaten, että globalisaatio on vaikuttanut kehitysmaiden talouskehitykseen negatiivisesti epätasa-arvoisen kauppajärjestelmän muotoutumisen kautta. Ohjelmassa puhutaankin myös globalisaation hallinnasta, johon pyritään jo aiemmin mainitulla ihmiskuntapolitiikan kehittämällä. Kestävän kehityksen mukainen talouskasvu perustetaan ohjelmassa energiatehokkuuteen sekä talouskasvun ja luonnonvarojen käytön väliseen sopusointuun, mitä toisaalta on kehityksen tutkimuksessa kritisoitu myös utopistiseksi ideaksi. Kehityspoliittisessa ohjelmassa tunnustetaan, että maapallon kantokyvyn kannalta tilanne, jossa kaikki maapallon asukkaat omaksuisivat länsimaiden kaltaiset elintavat, on kestävä. Kehitysmaita kehoitetaan ottamaan *'oppia teollisuusmaiden tekemistä virheistä ja välttämään monia niissä syntyneitä epäkohtia'* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2007: 12). Yhtä lailla teollisuusmaita kannustetaan *'tuomaan kanssakäynnissä esiin näkemyksiään siitä, mitä on hyvä kehitys'* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2007: 12). Kyseiset virkkeet, ollakseenkin tarkoitusperiltään oletettavasti hyviä, toisintavat jokseenkin ongelmallisella tavalla valtioiden välisiä valtasuhteita. Kehitysmaiden odotetaan tekevän valintoja koko maapallon edun mukaisesti, mikä ei historiassa suinkaan ole ollut länsimaiden agenda tai avain lännen nykyiseen kehitystasoon. Tullaan kehityksen tutkimuksen kannalta olennaisen kysymyksen pariin: jos kehityksen idean tahdotaan nousevan yhteisön sisältä päin, voidaanko hyvää kehitystä määritellä ulkopuolisen toimesta? Toisaalta

kehitysyhteistyö taas vaatii kansainvälisesti hyväksytyt ja seuratut suuntaviivat toteutukseensa, jotta etenkin rahallisen avun väärinkäytöksiltä vältytään.

Naisten ja tyttöjen oikeudet ja asema mainitaan vuoden 2007 ohjelmassa ensimmäisen kerran koulutuksen voimasta puhuttaessa. Naisten ja tyttöjen aseman parantaminen sekä sukupuolten välisen ja yhteiskunnallisen tasa-arvon vahvistaminen määrittyy yhä Suomen kehityspolitiikan läpileikkaavaksi teemaksi. Väestön terveyden yhteydessä puhutaan myös seksuaali- ja lisääntymisterveydestä sekä äitiysneuvoloiden kehittämisestä, mitkä linkittyvät naisten oikeuksien ja aseman kanssa. Naisten aseman vahvistaminen näyttäytyy kehityspoliittisessa ohjelmassa osana ihmisoikeuksia, joiden tukemisen määritetään luovan pohjaa kestäväälle kehitykselle. Yhteiskunnallisen tasa-arvon sekä naisten oikeuksien ja yrittäjyyden edistämisellä on ohjelman mukaan suuri painoarvo kehitysmaiden hyvinvoinnille ja demokratisoitumiselle. Naisten asema ja oikeudet eivät ole vuoden 2007 ohjelmassa erillinen ohjelmayhteistyöalue samaan tapaan kuin esimerkiksi metsä-, energia-, alue- ja maaseutukehityssektorit, mutta läpileikkaavana teemana sen tulisi oletettavasti ilmetä myös osana näiden toteutusta. Terveyden ja koulutuksen ohjelmayhteistyöhön sen tiedetään ainakin ohjelmassa ilmenevän puheen perusteella olennaisesti liittyvän.

Vuoden 2007 kehityspoliittisessa ohjelmassa naisten asema ja oikeudet näyttäytyvät osana kestävän kehityksen agenda ja ihmisoikeuksia, eivätkä niinkään omina erillisinä arvoinaan. Kehitysmaiden kehityksen määritetään olevan kestävä muun muassa silloin, kun se edistää yhteiskunnallista tasa-arvoa. Kestävän kehityksen ja ympäristöarvojen korostuminen ovat yhteydessä ajankohtaisiin tapahtumiin: vuonna 2006 eli vuotta ennen Suomen kehityspoliittisen ohjelman ulostuloa, EU:n kestävän kehityksen uudistettu strategia oli hyväksytty Eurooppa-neuvostossa. 2007 vuoden ohjelman ote on edeltäjäänsä painottuneempi ja kestävyys ymmärretään välttämättömänä pohjana kaikelle kehitystoiminnalle.

5.3. Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma 2012

Vuonna 2012 valtioneuvoston periaatepäätöksenä hyväksytty Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma voimistaa entisestään kehityspolitiikan ihmisoikeusperusteisuutta

kaikessa toiminnan toteutuksessa. Ihmisoikeusperusteisen kehityspolitiikan perustaksi määritellään, että *'köyhimmätkin ihmiset tuntisivat oikeutensa ja kykenisivät toimimaan niiden puolesta'* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 7), mikä on tavoite, johon liittyy huomattavasti työtä yhteiskunnan eri tasoilla. Äärimmäinen köyhyys esitellään ohjelmassa merkittävimpana yksittäisenä ihmisoikeuskysymyksenä. Siinä missä aikaisemmat ohjelmat esittelevät sukupuolten välisen tasa-arvon Suomen kehityspolitiikan läpileikkaavana teemana, puhuu vuoden 2012 kehityspolitiikan läpileikkaavista *tavoitteista* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 27). Ilmaisun muuttuminen *teemasta*, taustalla vaikuttavasta aihealueesta huomattavasti toiminnallisempaan *tavoitteeseen*, heijastuu myös läpileikkaaviin tavoitteisiin kohdistuvaan painoarvoon. Vuoden 2012 ohjelma nostaa kehityspolitiikan läpileikkaavat tavoitteet (sukupuolten tasa-arvo, eriarvoisuuden vähentäminen sekä ilmastokestävyys) entistä selkeämmin esiin: läpileikkaavat tavoitteet ovat näkyvämmiin tunnistettavissa myös uusissa kehityspolitiikan painopistealueissa, jotka ovat ihmisoikeuksia edistävä demokraattinen ja vastuullinen yhteiskunta, osallistava ja työllistävä vihreä talous, luonnonvarojen kestävä hallinta sekä ympäristönsuojelu ja inhimillinen kehitys. Ohjelman tyyli on jokseenkin julistuksellinen, ja kehityspolitiikan arvopohja painottuu voimakkaasti.

Suomen kehityspolitiikka määritetään edellisten ohjelmien tavoin *ihmisoikeusperusteiseksi* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 27). Keskeisiksi arvoiksi nostetaan yleismaailmallisuus, oikeus tehdä valintoja omassa elämässään, syrjinnän poistaminen sekä tasa-arvo. Näkökulmassa painotetaan aikaisempien ohjelmien tavoin erilaisten vähemmistöjen ja naisten oikeuksia. Kehitysyhteistyötä tehdään sellaisten maiden kanssa, *'jotka ovat sitoutuneet kehitystulosten saavuttamiseen, osoittavat vahvaa kehitystahtoa ja voivat hyötyä Suomen osaamisesta ja vahvuuksista'* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 16). Myös maan hallituksen ponnisteluja demokratian, hyvän hallinnon, luonnonvarojen kestävä käytön sekä tasa-arvon perään kuulutetaan. Ote on huomattavasti ideologisempi, kuin aikaisemmissa, etenkin vuoden 2004 ohjelmassa. Demokraattisesti toimivat instituutiot nähdään kehityksen perusedellytyksenä. Kehityksen saavuttamisen ehdoksi määritellään yhteiskunnan

vastuullinen ja oikeudenmukainen toiminta, mikä on jälleen tavoitteena ideaali ja tärkeä, mutta ei täysin absoluuttinen fakta. Kestävän tai tasavertaisen kehityksen painotus olisi yhteydessä ymmärrettävämpi, sillä näiden arvojen ehtoja vastuullisuus ja oikeudenmukaisuus ilman muuta ovat. On luontaista ja perusteltuakin, että kehityspuheessa näkyvät valtion omat arvot: kehityspoliittisia tekstejä ei tuoteta tyhjiössä vaan vallitsevan poliittisen ilmapiirin ohjaamana. Kehityksen tutkimuksessa tyypillinen ideaali on, että ideat kehityksen tavoitteista nousisivat kehittyvän maan omista haluista ja näkemyksistä. Vaikka kehitysyhteistyölle voidaan määrittää vaatimuksia, ei ulkopuolinen kehitystoimija aina kykene näkemään koko kuvaa. On etuoikeus voida ulkoapäin määritellä minkälaista hyvä ja oikeanlainen kehitys on, ja etuoikeus elää ilman todellista tarttumapintaa siihen todellisuuteen, jossa jokainen päivä on selviytymistä. Toisaalta taas myös tällaisten määritelmien tekeminen toisten elämästä on yhtä lailla ulkopuolisen positionsa hyväksikäyttöä. Jonkinlaisia oletuksia on kuitenkin tehtävä, jotta kehitysyhteistyö palvelisi tarkoitusta.

Taloukasvua lähestytään vuoden 2012 kehityspoliittisessa ohjelmassa luonnon kantokyvyn rajoja ja ihmisten hyvinvointia korostaen. Ohjelma määrittää toiminnan perustaksi *vihreän osallistavan talouden* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 32), jossa sosiaalinen tasa-arvo ja luonnonvarojen kestävä käyttö nousevat keskeiseen rooliin. Suuntaviivoissa on havaittavissa selkeästi globaalisti kasvava huoli ilmastonmuutoksesta ja luonnonvarojen hupenemisesta. Kehitysmaiden luonnonvaroja kuvaillaan, jokseenkin homogeenisellä yleistyksellä, runsaiksi ja näiden luonnonvarojen niin sanottu hyvä hallinta nähdään erityisen tärkeänä sekä luonnon tasapainon, että tulevaisuuden energiansaannin kannalta. Kaupungistumiseen, väestönkasvuun ja globaaliin ruokaturvaan liittyvät haasteet tunnistetaan myös: *'metsien merkitys ilmastonmuutoksen hiilinieluinä sekä ruokaturvan ja toimeentulon lähteinä'* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 38) nousee tärkeään osaan. Kehitysmaiden köyhistä, etenkin naisista, merkittävän osan kerrotaan (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 33) työllistävän itse itsensä epävirallisesti yksityisellä sektorilla työllä, joka ei tyypillisesti ole kasvatavoitteista yritystoimintaa, vaan päivittäisen selviytymisen nimissä tapahtuvaa toimintaa.

Pienyrittäjien aseman parantaminen ja toiminnan virallistaminen sosiaalisen vähimmäissuojan kautta uskotaan lisäävän mahdollisuuksia työn takaamiseen ja työpaikkojen tarjoamiseen muille: naiset toimivat siis tässä yhteydessä sekä kehityksen takaajina itselleen, että koko yhteiskunnalle.

Vuoden 2012 kehityspoliittinen toimenpideohjelma tiivistää hyvinvoinnin, koulutuksen ja terveyden arvot *inhimillisen kehityksen* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 40) käsitteen alle. Koulutuksen, sukupuolten tasa-arvon sekä taloudellisen tuottavuuden katsotaan linkittyvän yhteen hyvän elämän takaaviksi tekijöiksi. Suomi pyrkii tukemaan erityisesti tyttöjen koulutusta korkeakouluasteelle saakka sekä tunnistaa *sukupuolittuneen väkivallan, asenteiden ja tapojen vaikutukset tyttöihin ja naisiin* (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 41). Lämpileikkaavat tavoitteet, joihin sukupuolten tasa-arvo eriarvoisuuden vähentämisen ja ilmastokestävyyden kanssa lukeutuu, määritetään sitoviksi periaatteiksi, joita edistetään sekä henkilöstön koulutuksella ja ohjeistuksella, käytännöllisten toimintaa ohjaavien työkalujen luomisella sekä Suomen aikaisempaa kokemusta aihealueesta hyödyntämällä. YK:n vuosituhatjulistukseen sekä Pekingin ja Kairon toimintaohjelmiin perustuva sukupuolten välinen tasa-arvo määritetään ihmisoikeuskysymykseksi, jonka kautta voidaan tehostaa myös muiden kehitystavoitteiden kuten talouden ja hyvinvoinnin edistämistä. Suomen tavoitteet tasa-arvon edistämiseksi määrittyvät etenkin yhteiskunnallisen osallistumisen kautta: *'Suomi edistää ja tukee naisten osallistumista päätöksentekoon sekä torjuu sellaisia syrjinnän muotoja, jotka tuottavat sukupuolten välistä epätasa-arvoa (seksuaalinen ja perheväkivalta sekä epätasa-arvoiset omistus- ja perintäoikeudet)*' (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 24). Suomen myös ilmoitetaan kannustavan kumppanimaita sukupuolittaiseen tilastointiin sukupuolijärjestelmän läpinäkyvyyden saavuttamiseksi. Tyttöjen mahdollisuudet oppia ammattiin esitetään esimerkkinä oivalluksessa siitä, kuinka merkittävää koulutuksessa on ennen kaikkea se, mitä kouluissa opitaan ja minkälaisia työllisyys- ja vaikutusmahdollisuuksia se tarjoaa. Humanitaarisessa avussa Suomi kiinnittää huomiota haavoittuvien ryhmien, etenkin naisten ja tyttöjen, oikeuksiin ja tarpeisiin.

Vuoden 2012 kehityspoliittinen ohjelma tähdentää ihmisoikeuksien ja demokraattisen hallinnon roolia kehitysyhteistyössä. Myös ympäristönäkökulma välittyy painopistealueissa kantavana ajatteluna; läpileikkaavana tavoitteena, kuten ohjelmassa on tarkoituskin. Sukupuolten tasa-arvon tunnistaminen painopistealueissa on yksioikoisempaa, sillä siitä joko puhutaan suoraan, tai ei ollenkaan. Läpileikkaavat tavoitteet kaiken kaikkiaan nostetaan esiin selkeämmin kuin aikaisemmissa ohjelmissa. Sukupuolten tasa-arvo tunnistetaan painavana ihmisoikeuskysymyksenä, mutta yhtä lailla myös talouskehityksen kannalta keskeisenä tekijä. Tasa-arvo näyttäytyy sekä kehityksen tavoitteena, että sen ehtona.

5.4. Suomen kehityspolitiikka 2016

Suomen kehityspolitiikan tämän hetkiset suuntaviivat piirtyvät vuonna 2016 hyväksytyin valtioneuvoston selonteon pohjalta. Keskeisin ero suhteessa edellisiin kehityspoliittisiin ohjelmiin vaikuttaa olevan yksityisen kehityssektorin kasvava painoarvo. Kyseinen kehitys liittyy tiiviisti muutoksiin kehitysyhteistyön rahoituksessa: samalla kun valtion kehitysyhteistyöbudjetti on kutistunut, kehitysyhteistyörahoituslaitos Finnfundin saama rahoitus on kasvanut. Määrärahojen ja henkilöresurssien pienentäminen johtaa ohjelman mukaan tarkempaan kohdennukseen ja suurempiin toimintakokonaisuuksiin. Suomen kehityspolitiikan määritetään olevan tärkeää *sekä niille, joita Suomi tukee, että Suomelle itselleen* (Valtioneuvoston selonteko 2016: 3). Ajankohtaiset huolenaiheet välittyvät puheessa nopeasti ja suoraan: niin kansainvälisen turvallisuuteen, talouteen kuin ympäristöönkin liittyvät pointit linkittyvät selonteossa keskeisesti kehityspolitiikan kykyyn todella vaikuttaa kehitysmaiden kehitykseen. Kansainväliset muuttoliikkeet ja ääriliikkeiden nousu kohoavat entistä näkyvämmiin keskiöön: *turvalliset elinolot, toimeentulo ja mahdollisuus vaikuttaa asioihin kotimaassa* (Valtioneuvoston selonteko 2016: 3) nähdään myös kansainvälisen turvallisuuden kannalta tärkeinä arvoina. Suomen kehityspoliittista toimintaa perustellaan sekä ulkopoliittisen ja taloudellisen aseman vahvistumisen, kuin globaalien kehitystulosten kautta. Havaittavissa on uudenlainen kehityspolitiikan oikeutuksen trendi: toiminnalla kehitysmaissa pyritään varsin

suorasanaisesti takaamaan omaa kansallista turvallisuuttamme. Sitä, millaisia mielikuvia kyseinen kieli kehitysmaista maalailee, riippuu olennaisesti kielen tulkitsijasta.

Kestävän kehityksen uudet kansainväliset tavoitteet muodostavat ohjelmassa kantavan rungon Suomen kehityspolitiikalle. YK:n vuosituhattavoitteet korvaamaan laadittu kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 määrittää kehitystyön pohjaksi *ihmisen, ympäristön ja talouden kannalta kestävän kehityksen* (Valtioneuvoston selonteko 2016: 8). Kestävän kehityksen tavoitteet, joitten ilmenemistä molempien osapuolien toiminnassa alleviivataan, toimivat perustana kaikelle kehitystoiminnalle. Sukupuolten välinen tasa-arvo sekä naisten ja tyttöjen oikeuksien ja mahdollisuuksien lisääminen nostetaan omaksi kestävän kehityksen tavoitteekseen. Sukupuolten välinen tasa-arvo liittyy keskeisesti myös laadukkaan ja tasa-arvoisen koulutuksen tavoitteeseen.

Agenda 2030:n pohjalta Suomen kehityspolitiikan painopistealueiksi määrittyvät *'tyttöjen ja naisten oikeuksien ja aseman vahvistuminen, kehitysmaiden talouksien kehittyminen työpaikkojen, elinkeinojen ja hyvinvoinnin lisäämiseksi, yhteiskuntien demokraattisuus ja toimintakyvyn vahvistuminen sekä ruokaturvan, veden ja energian saatavuuden parantuminen sekä luonnonvarojen kestävyys.'* (Valtioneuvoston selonteko 2016: 15). Toisiaan tukevat painopistealueet linkittyvät myös perustavanlaatuisesti Suomen kehityspolitiikan pitkän aikavälin kantaviin linjauksiin, joista sukupuolten välinen tasa-arvo ja ihmisoikeudet ovat yksi. Ihmisoikeusperusteisuus säilyy lähtökohtana Suomen kehityspolitiikalle, jota toteutetaan yhteistyössä EU:n, YK:n ja muiden kansainvälisten toimijoiden kanssa kattavien vaikutusten takaamiseksi.

Naisten ja tyttöjen oikeuksien ja asemien vahvistuminen on painopistealueista ensimmäinen ja sitä käsitellään omassa luvussaan. Vuoden 2016 selonteossa naisten ja tyttöjen oikeudet ja asema nousevat läpileikkaavan teeman lisäksi toiminnan *painopistealueeksi* (Valtioneuvoston selonteko 2016: 15), mikä käytännössä vaikuttaa tarkoittavan, että sukupuolten välinen tasa-arvo ei ainoastaan ilmene osana toteutettua toimintaa, vaan sen lähtökohtana. Huomionarvoista on, että painopistealue puhuu nimenomaan naisten ja tyttöjen oikeuksista sukupuolten välisen tasa-arvon sijaan, mikä englanninkielisessä kehityspuheessa on nykyisin vaikuttavampi normi. Vuoden 2016

kehityspoliittinen selonteko perustelee naisten ja tyttöjen oikeuksien saamaa painoarvoa monelta eri näkökulmalta. Sukupuolten välinen epätasa-arvo määrittyy yhdeksi kehitysmaiden keskeisimmäksi, koko yhteiskunnan kehityskykyyn vaikuttavista ongelmista. Suomi esitellään eräänlaisena tasa-arvon osaajana: naisten ja tyttöjen oikeuksien ilmoitetaan olevan suomalaisille *'tavallinen asia, jonka edistämiseen Suomella on uskottavuutta ja osaamista'* (Valtioneuvoston selonteko 2016: 16). Suomen toiminnalla pyritään vaikuttamaan ennen kaikkea naisten ja tyttöjen koulutuksen tasoon, mahdollisuuksiin käyttää useammin laadukkaita peruspalveluja, potentiaaliin osallistua sekä poliittiseen päätöksentekoon että taloudelliseen toimintaan ja taata useammalle naiselle ja tytölle oikeus tehdä itseään koskevia päätöksiä sekä vähentää naisiin ja tyttöihin kohdistuvaa väkivaltaa. Suomen kehityspolitiikan ilmoitetaan tähtäävän tavoitteiden täyttämiseen työskentelemällä sellaisten toimijoiden kanssa, jotka toiminnallaan suoraan vaikuttavat sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Esiin nousevat muun muassa lisääntymis- ja seksuaaliterveys, julkisen hallinnon palvelut opetus ja terveys mukaan lukien, yksityisen sektorin rooli naisten työllistäjänä ja talouselämään osallistujina sekä naisten oikeuksia edistävien järjestöjen tukeminen. Suomen julistetaan vaikuttavan sekä EU:ssa että kansainvälisellä tasolla naisten ja tyttöjen oikeudet huomioivien normien ja toimintamallien syntyyn ja toteutumiseen. Naisten ja tyttöjen oikeudet ja asema muodostuvat Suomen näkökulmalta suorastaan brändiksi: eittämättä tärkeäksi näkökulmaksi, jossa oma osaamisemme kyseisistä *'taidoista'* nousee parrasvaloihin.

Kansainvälisten järjestöjen kuten EU:n, YK:n sekä OECD:n ja kehitysrahoituslaitosten rooli kehityspolitiikan toimijoina ja rahoittajina korostuvat vuoden 2016 selonteossa. Taloudellisen tilanteen vuoksi Suomen ilmoitetaan kohdentavan rahansa *'niihin toimijoihin, jotka parhaiten edistävät Suomen kehityspolitiikan painopistealueita'* (Valtioneuvoston selonteko 2016: 30). Suomi myös tukee sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista EU:n kehityspolitiikassa EU:n tasa-arvotoimintasuunnitelman mukaan. Myös YK:n toiminnassa Suomi tukee rahallisesti erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksia ja asemaa ajavia YK-järjestöjä, kuten tasa-arvojärjestö UN Womenia, väestörahoitus UNFPAa

sekä lastenrahasto UNICEFia. Suomi haluaa selonteon mukaan vaikuttaa järjestöissä *'merkityksellisellä tavalla'* (Valtioneuvoston selonteko 2016: 32). Suomi toteuttaa kehitysyhteistyötä myös kahdenvälisellä kumppanuudella, missä korostuu *'maan oman toimintakyvyn luominen tai vahvistaminen'* (Valtioneuvoston selonteko 2016: 34), kuten vallitsevien kehitysteorioiden mukaan kuuluisikin. Selonteon mukaan kumppanimaat valikoituvat avun tarpeen, Suomen omien arvojen kanssa harmonisesti toimivien kehitystavoitteiden sekä Suomen oman osaamisen hyödyntämisen mahdollisuuksien mukaisesti. Yhteistyötä yksityissektorin kautta korostetaan taloudellisen kestävyuden näkökulmalta, kun suomalaisia yrityksiä kannustetaan kehitysmaiden markkinoille vastuullista yritystoimintaa perään kuuluttaen. Osallistumista tuetaan yksityisen sektorin kehitysrahoituslaitosten kautta. Huomiota kohdistetaan erityisesti valtionyhtiö Finnfundiin, joka antaa lainoja ja pääomasijoituksia taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen tähtääviin kehitysinvestointeihin köyhissä kehitysmaissa.

Vuoden 2016 selonteossa on selkeästi huomattavissa kehityspoliittikan toimintatapojen perusteellinen muutos. Määrärahoja koskevat kavennukset ilmenevät sekä tavoitteiden kohdentamisessa, että yksityisen sektorin painotuksessa. Naisten ja tyttöjen asema ja oikeudet nostetaan entistä näkyvämmiin kehityspoliittisen toiminnan keskiöön, mutta mittava supistus rahoituksessa vaikuttaa mitä todennäköisemmin vaikutusten laajuuteen. Kestävän kehityksen kasvava painoarvo linkittyy myös huomioitavalla tavalla naisten ja tyttöjen asemaan; asettuuhan sukupuolten välinen tasa-arvo myös YK:n kestävä kehityksen toimenpideohjelma Agenda2030:n tavoitteeksi.

6. TASA-ARVON KEHITYSPOLIITTISET DISKURSSIT

Kehityspoliittisten virallisdokumenttien tarkastelun pohjalta voidaan todeta, että tasa-arvon sekä naisten ja tyttöjen aseman ja oikeuksien painoarvo suomalaisessa kehityspoliitikassa on lisääntynyt viime vuosikymmenten aikana. Vuoden 2004 ohjelmassa naisten ja tyttöjen asema ja tasa-arvo eivät nouse muun kehityspuheen seasta esiin huomiota herättävällä tavalla. Tasa-arvolle ei ole omistettu omaa kappaletta tai lukua, ja siihen liittyvä puhe ilmenee lähinnä osana muita tavoitteita. Vuoden 2007 ohjelmassa tasa-arvo välittyy ennen kaikkea kestävä kehityksen arvona, jonka varjoon

se myös merkittävydessään selvästi jää. Kestävään kehitykseen liittyvän huomion ohjatesa kehityspuhetta täysin, saa tasa-arvo ja naisten asema vähemmän mainintoja puheessa vuoden 2007 ohjelmassa, kuin sitä edeltäneessä vuoden 2004 ohjelmassa. Vuoden 2012 ohjelmassa tasa-arvo nousee huomattavasti suurempaan rooliin ja sitä käsitellään jo omana otsikkonaan läpileikkaavien tavoitteiden alla. Vuoden 2012 ohjelmassa kehityspolitiikan ihmisoikeusperusteinen arvopohja nousee keskeiseen rooliin, mihin liittyvään puheeseen tasa-arvo myös kiinteästi nivoutuu. 2016 vuoden ohjelmassa naisten asema ja oikeudet asetetaan yhdeksi Suomen kehityspolitiikan päätavoitteeksi, minkä seurauksena puhe aiheesta on huomattavasti laaja-alaisempaa ja kattavampaa kuin aikaisemmissa ohjelmissa. Huomionarvoista on, että puhe tasa-arvosta on lisääntynyt samalla, kun painopistealueen rahoitus on laskenut. Koitetaanko puheen määrällä peitellä toiminnan vajautta? Toisaalta vuoden 2016 ohjelmassa korostetaan, että kehitysyhteistyötä kohdennetaan erityisesti painopistealueita edistävään toimintaan. Mielenkiintoista kielellisten valintojen kannalta on myös, että kyseinen painopiste on nimetty nimenomaan naisten ja tyttöjen aseman ja oikeuksien vahvistumiseksi, vaikka ohjelmassa puhutaan yhtä lailla myös sukupuolten välisestä tasa-arvosta. Kaiken kaikkiaan tasa-arvopuheen määrän lisääntyminen kohti uusinta ohjelmaa kuvastaa tasa-arvoon linkittyvien intressien lisääntymistä.

Seuraavissa kappaleissa käsitellään edellä esitellyistä aineistoissa erottuvia tasa-arvon diskursseja. Aineiston syvällisellä analyysillä on määritetty kolme toistuvaa, agendaltaan poikkeavaa pääkategoriaa, jotka ovat *kehityksen tuottamisen diskurssi*, *itseisarvon diskurssi* sekä *osaamisen diskurssi*. Pääkategorioiden alle sijoittuvia aladiskursseja oltaisiin voitu myös käsitellä erillisinä otsikkoina, mutta kolmen päädiskurssin määrittely koettiin tässä yhteydessä palvelevammaksi lähestymistavaksi vallitsevien diskurssien ymmärtämiseen. Päädiskurssit eivät näennäisesti kilpaile keskenään, vaan esiintyvät aineistossa rinnakkain. Päädiskurssien välillä on havaittavissa myös ristiriitaa, mutta ei sellaisessa merkityksessä, että niiden voisi suoranaisesti todeta taistelevan hallitsevan diskurssin asemasta. Kyseinen tilanne on odotettavissa, sillä aineistona toimivilta virallisdokumenteilta olisi syytäkin odottaa johdonmukaisuutta.

Diskurssianalyysissa huomio kiinnittyy diskurssien toistuvuuden lisäksi yhtä lailla siihen, mitä jätetään sanomatta. Tietyt hallitsevat diskurssit vankentavat merkitystään toisten diskurssien jäädessä pienemmälle huomiolle tai jopa kokonaan pois keskustelusta. Analyysissa keskeisessä osassa ovat päädiskurssien mukaisesti määrittyvät aladiskurssit, jotka ilmentävät eri tavoin päädiskurssin sisältämää agenda. Holli (2002) ja Kantola, Nousiainen ja Saari (2012) kuvaavat tasa-arvon ajassa ja paikassa määrittyväksi kielelliseksi ja poliittiseksi ilmiöksi, jolla on vallitsevan diskurssin mukaisesti vakiintuneita seurauksia ja vaikutuksia. Kyseisten vaikutusvaltaisten diskurssien muotoutumista pyritään analyysissa tulkitsemaan. Diskurssien tulkinnassa on luonnollisesti myös huomionarvoista, että luokittelu on täysin tutkielman tekijän omien tulkintojen mukaisesti toteutettu ja sen laatimisessa oltaisiin voitu noudattaa myös toisenlaisia kriteerejä.

6.1. Tasa-arvo kehityksen aikaansaajana: kehityksen tuottamisen diskurssi

Kehityksen tuottamisen diskurssi on laaja, monimuotoinen diskurssi, jonka keskeisin piirre on sukupuolten väliseen tasa-arvoon liitettävä odotus kehityksen luomisesta yhteiskunnan eri osa-alueilla. Kehityksen tuottamisen diskurssi sisällyttää alleen päädiskursseista kattavimman valikoiman aladiskursseja, minkä perusteella voidaan siis tulkita, että kehityksen tuottamisen diskurssilla on vahva jalansija tasa-arvon ja kehityksen välisellä sillalla. Kehityksen tuottamisen diskurssissa kohtaavat tasa-arvon oletettu kyky poistaa köyhyyttä, mahdollistaa demokratiaa sekä toimia talouskasvun välineenä: siis tuottaa jonkinlaisia kehitystuloksia. Kehityksen tuottamisen diskurssin alle luokiteltuja aladiskursseja käsitellään seuraavaksi esimerkein.

Tasa-arvo nousee (muiden tekijöiden ohella) kehitysdokumenteissa esiin köyhyyden vähentäjänä. Tapa, jolla tasa-arvo tässä yhteydessä esitetään, ilmaisee että tasa-arvon kautta voidaan tukea laajempia kehitystavoitteita.

”Suomen kehityspolitiikan keskeisimpänä päämääränä on vaikuttaa äärimmäisen köyhyyden poistamiseen maailmasta. Tämän päämäärän saavuttamista tukevat ympäristöuhkien torjuminen, tasa-arvon, ihmisoikeuksien, kansanvallan ja hyvän hallinnon edistäminen, maailmanlaajuisen turvallisuuden sekä taloudellisen vuorovaikutuksen

lisääminen, jotka muodostuivat Suomen kehitysyhteistyön tavoitteiksi jo 1990-luvulla” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2004: 7)

Tasa-arvon tavoite kytkeytyy lainauksessa muun muassa niin sanotun hyvän hallinnon edistämiseen, talouden kehitykseen sekä ihmisoikeuksiin: tasa-arvon ei siis odoteta yksinään kykenevän poistamaan köyhyyden kaltaista globaalia ongelmaa, vaan sen oletetaan edistävän tavoitetta rinta rinnan muiden (länsimaalaisten) kehitysarvojen kanssa. Tasa-arvon esittäminen Suomen kehitysyhteistyön keskeisenä tavoitteena kertoo, että sillä on huomattava painoarvo kaikessa Suomen kehitystoiminnassa.

Sukupuolten välisen tasa-arvon tuloksellisuus talouskasvun välineenä juontaa pitkälle kehityspolitiikan historiaan. Naisten roolin korostaminen talouskasvun kautta oli tyypillinen kehitysstrategia etenkin 1980-luvulta eteenpäin kehitysinstituutioiden toimintaan keskeisesti vaikuttaneessa Women in Development- koulukunnassa, jossa naiset nähtiin yhteiskunnan hyödyntämättömänä resurssina (Moser 1993: 2–3, Mattila ym. 2016: 264).

”Naisten ja miesten sekä tyttöjen ja poikien välisen tasa-arvon toteutuminen edistää tehokkaasti myös muiden kehitystavoitteiden saavuttamista. Sukupuolten tasa-arvo on ihmisoikeuskysymys, samalla kun naisten asemaa vahvistamalla edistetään myös talouskehitystä ja hyvinvointia.”
(Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 24)

Talouskasvun ja sukupuolten välisen tasa-arvon yhteys on selkeästi havaittavissa, mutta naisten asema ja oikeudet eivät kuitenkaan välity ainoastaan talouden arvottamina. Tapa, jolla lainauksessa muistetaan ensin korostaa tasa-arvon ihmisoikeusluonnetta ja heti tämän perään tasa-arvo esitetään talouskehityksen tuottajana, puhuttelee lauseen lukijaa, oli sukupuolten välisellä tasa-arvolla huomattava painoarvoa tälle tai ei. Kuten Crush (1995: 5) on argumentoinut, kehityspolitiikan kieli on aina strategista ja taktista siinä, mitä asioita se painottaa. Kieli, joka näennäisesti palvelee kaikkia oletettuja intressejä, on erityisen tehokasta tavalla, jolla se todennäköisesti kykenee keräämään yleisen hyväksynnän. Talouskehityksen ja sukupuolten välisen tasa-arvon suhde näyttäytyy faktana, jolle ei tekstissä nähdä todistelun tarvetta.

”Suomi edistää omalla toiminnallaan sitä, että -- naisten ja tyttöjen vaikuttaminen poliittiseen päätöksentekoon ja osallistuminen taloudelliseen toimintaan on lisääntynyt” (Valtioneuvoston selonteko 2016: 18)

Naisten ja tyttöjen talousintegroinnilla on näin ollen Suomen kehityspolitiikan näkökulmasta painoarvoa. Naisten ja tyttöjen vaikutusmahdollisuudet ja osallistuminen korostuvat nimenomaan Suomen toiminnan kautta, mikä liittyy lainauksen myös myöhemmin esiteltävään *osaamisen* päädiskurssiin.

”Koulutus, sukupuolten välinen tasa-arvo ja taloudellinen tuottavuus liittyvät vahvasti toisiinsa. Erityisesti haavoittuvien ja helposti syrjäytyvien ryhmien aseman vahvistaminen vähentää eriarvoisuutta ja luo edellytyksiä kestäväan kehitykseen.” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 40)

Kehitysten tavoitteiden nähdään näin ollen risteävän merkittävästi keskenään. Tasa-arvo, talouskasvu ja koulutus linkittyvät toisiinsa inhimillistä kehitystä tuottavan kehityspolitiikan arvoiksi, jonka keskeisimmäksi tavoitteeksi määrittäyty eriarvoisuuden väheneminen.

Tasa-arvo välittyy voimakkaasti myös kestäväan kehityksen agendana. Kaikkea globaalien kehitysinstituutioiden toimintaa nykyisin ohjaava kestäväan kehityksen idea (Rogers ym. 2008: 10) nostaa sukupuolten välisen tasa-arvon keskeiseksi tavoitteekseen. Naisten asema korostuu seuraavissa esimerkeissä kumminkin ennen kaikkea kestäväan kehityksen *tuottajana*.

”Vakauden ja turvallisuuden luominen, demokratia- ja oikeusvaltiokehitys sekä ihmisoikeuksien, erityisesti naisten aseman vahvistaminen ja kansalaisyhteiskunnan tukeminen luovat pohjan kestäväälle kehitykselle.” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2007: 15)

”(--) Suomi edistää kumppanimaidensa kykyä sopeutua ilmastonmuutokseen ja vähähiilistä kehitystä sekä näiden sisällyttämistä maiden omaan kehityssuunnitteluun. Erityistä huomiota kiinnitetään naisten ja lasten sekä alkuperäiskansojen rooliin ilmastonmuutokseen sopeutumisessa ja sen hillinnässä.” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 25)

Naisiin kohdistetaan etenkin viimeisessä esimerkissä tietynlaisia odotuksia ilmastonmuutoksen hillitsijöinä. Kyseessä on kehityspuheelle tyypillinen trendi, jonka

esimerkiksi Leach, Mehta ja Prabhakran (2016: 11) kokevat ongelmallisena. Kestävä kehitys ilmenee virallisdokumenteissa kuitenkin myös yhtä lailla sukupuolten välistä tasa-arvoa tuottavana tekijänä, mitä käsittelen seuraavassa luvussa *itseisarvon* diskurssien yhteydessä.

Koulutuksen tasa-arvo on suomalaisessa kehityspuheessa toistuva käsite, joka ilmenee sekä arvona itsessään, että yhteiskunnallisen kehityksen tuojana. Seuraavassa esimerkissä yhteiskunnallinen hyöty korostuu.

”Tasa-arvoisella ja laadukkaalla perus-, ammatillisella ja korkeakoulutuksella voidaan varmistaa tarkoituksenmukainen osaaminen yhteiskunnan eri osa-alueilla” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 40)

Naisten ja tyttöjen oikeuksia ja asemaa käsitellään kehityksen tuottajana myös yleisellä yhteiskunnallisella tasolla.

”Kokemus osoittaa, että naisten ja tyttöjen oikeuksien, aseman ja osallistumismahdollisuuksien parantuminen vahvistaa koko yhteiskuntaa ja edesauttaa muiden kehitystavoitteiden saavuttamista” (Valtioneuvoston selonteko 2016: 16)

Edellinen lause on malliesimerkki tasa-arvosta kehityksen aikaansaajana. Lauseessa ilmenevät diskurssiin liittyvät edut ja ongelmat. Kantava agenda on tärkeä ja keskeinen: sukupuolten välinen tasa-arvo on hyväksi koko yhteiskunnalle. Samalla esiin nousee kehityksen ehdollistamisen ongelma: sukupuolten välinen tasa-arvo näyttäytyy kyseisessä lauseessa tärkeänä juuri siksi, että se on hyväksi yhteiskunnalle, ei siksi että se on jo itsessään tärkeää sen kannalta keskeisimmälle ryhmälle, eli naisille. Yksittäisten lauseiden perusteella ei voida tehdä kattavia päätelmiä suomalaisen kehityspolitiikan kyvystä käsitellä sukupuolten välistä tasa-arvoa, mutta lauseita ei myöskään voida jättää huomiotta. Tärkeimpään rooliin kuitenkin nousevat päädiskurssit ja niiden väliset linkit.

Tasa-arvo ilmenee virallisdokumenteissa demokratian tuottajana, mutta toisaalta demokratia näyttää yhtä lailla palvelevan tasa-arvoa. Demokratian kohdalla päädiskurssit siis risteävät. On huomionarvoista, että kyseiset diskurssit esiintyvät myös lomittain, sillä tavoitteiden ja tulosten palvellessa toisiaan kehityspoliittinen ohjelma saa toteutukselleen vankat perustelut. Toisiinsa kietoutuvat diskurssit ovat luontevia ja

käytännöllisiä kehityspuheen välineitä, sillä ne luovat johdonmukaista mielikuvaa toiminnasta.

”Demokraattisten instituutioiden ja palvelujen tulee olla eri yhteiskunnallisten ryhmien ja niin naisten kuin miestenkin ulottuvissa. Edellytyksiä tähän tukee tasa-arvo esim. koulutuksessa, terveydenhuollossa ja oikeuslaitoksessa” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2004: 9)

”Suomi edistää ihmisoikeuksia, demokratiaa ja vastuullista yhteiskuntaa -- osallistamalla naiset konfliktien ennaltaehkäisyyn, rauhanturvaamiseen ja -rakentamiseen YK:n päätöslauselman 1325 mukaisesti” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 31)

”Demokraattiset yhteiskunnalliset instituutiot ovat toimivan ja kehittyvän valtion perusedellytyksiä. Ne takaavat kansalaisten yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun, luovat pohjan talouden ja elinkeinoelämän kehitykselle sekä oikeudenmukaiselle yhteiskuntapolitiikalle.” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 29)

Kehityksen tuottamisen diskurssin perustana on siis tasa-arvon kyky tuottaa kehitystä, mutta kuten esimerkkien käsittelyssä voidaan huomata, puhetta ohjaa harvoin vain yksi hallitseva diskurssi. Välineellistävällä tavalla tasa-arvoa ilmaisevan diskurssin rinnalle nousee toistuvasti myös tasa-arvon itsessään arvokkaaksi määrittävä diskurssi. Diskurssit tukevat toisiaan vankkana verkostona, jossa voidaan liikkua aiheiden ja intressien välillä helposti kadottamatta näennäistä punaista lankaa.

6.2. Tasa-arvo merkityksenä: itseisarvon diskurssi

Itseisarvon diskurssissa tasa-arvo ilmenee itsessään merkityksellisenä asiana, joka ei vaadi rinnalleen tai oikeutukseen muita kehitystuloksia. Tasa-arvo näyttäytyy lähtökohtaisesti keskeisenä kehityspolitiikan agendana, jonka eteen työskennellään usealla eri yhteiskunnan alalla. Itseisarvon diskurssin sisältämä tasa-arvo on ennen kaikkea ihmisoikeuskysymys, jonka kohdalla Suomen kehityspolitiikka on ehdoton. Ihmisoikeusperustan lisäksi diskurssiin liittyvät olennaisesti demokratia tasa-arvon mahdollistajana sekä naisten ja tyttöjen hyvinvointiin liittyvät kysymykset. Itseisarvon diskurssi on vahva, yhdenmukainen diskurssi, jossa tasa-arvo on itseisarvo.

”Suomen kehitys- ja ihmisoikeuspolitiikka tukevat käytännössä toisiaan monilla alueilla. Ihmisoikeuspolitiikan painopistealueina ovat niiden

ryhmien oikeudet, jotka joutuvat muita useammin syrjinnän kohteiksi. Näitä ovat naiset, lapset, vähemmistöt ja alkuperäiskansat.” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2004: 15)

”Ihmisoikeuksien yleismaailmallisuus on Suomen ihmisoikeuspolitiikan lähtökohta. Vaikka kansainväliset ihmisoikeussopimukset jättävät valtiolle tietyn liikkumavaran oikeuksien soveltamistavoissa, eivät ihmisoikeusloukkaukset ole oikeutettavissa esimerkiksi kulttuurisiin tai uskonnollisiin seikkoihin viittaamalla. Tämä on merkittävää erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksien kannalta. Suomi painottaa myös sitä, että eri ihmisoikeudet ovat jakamattomia ja toisistaan riippuvaisia” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2004: 15)

Tasa-arvon ihmisoikeusperusteisuus juontaa juurensa aina YK:n yleismaalliseen ihmisoikeusjulistukseen vuodelta 1948. Sukupuolten välistä tasa-arvoa lähestytään arvona, josta ei olla valmiita luistamaan missään tilanteessa. Ihmisoikeudet toimivat Suomen kehityspolitiikan perustana luoden myös sukupuolten väliselle tasa-arvolle lujan pohjan. Toisaalta tällaiseen kehitysyhteistyön absoluuttiseen ehdollistamiseen liittyy myös ongelmallista kolonisoijan ja kolonisoidun asetelman toistamista, jossa tasa-arvo välittyy länsimaisen kulttuurin ylempiarvoisena ilmentymänä. Ihmisoikeuksien ja demokratian yhteyttä tuodaan esiin läpi kehityspoliittisten ohjelmien.

”Ihmisoikeuspolitiikan tavoitteena on tukea demokratiaa sekä vahvistaa oikeusvaltion rakenteita ja hyvää hallintoa. Demokraattisten instituutioiden ja palvelujen tulee olla eri yhteiskunnallisten ryhmien ja niin naisten kuin miestenkin ulottuvissa. Edellytyksiä tähän tukee tasa-arvo esim. koulutuksessa, terveydenhuollossa ja oikeuslaitoksessa” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2004: 16)

Demokratia, tasa-arvo, koulutus ja ihmisoikeudet linkittyvät yhteen niin sanotun oikeusvaltion arvoiksi. Tasa-arvo välittyy tärkeänä lähtökohtana ja tavoitteellisena toimintana. Etenkin viimeisimmässä lainauksessa ilmennetään tasa-arvoa yhtä lailla arvokkaana tavoitteena, kuin demokratian toiminnan olennaisena osasena. Muodollinen tasa-arvo, eli idea naisten ja miesten tasavertaisista mahdollisuuksista, oikeuksista ja velvollisuuksista yhteiskunnassa (Saari 2012: 178), on itseisarvon diskurssissa selkeästi läsnä.

”Ihmisoikeudet ovat yksi Suomen ulko-, turvallisuus- ja kehityspolitiikan painopistealueista ja niitä edistetään johdonmukaisesti kahdenvälisessä,

monenkeskisessä ja EU-yhteistyössä. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisuus on Suomen lähtökohta. Yhteiskunnallisen tasa-arvon sekä naisten oikeuksien ja yrittäjyyden edistämällä on tärkeä merkitys kehittyvien maiden hyvinvoinnille ja demokratisoitumiselle.” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2007: 16)

Ihmisoikeudet välittyvät lainauksessa jälleen Suomen kehityspolitiikan perustana. Tasa-arvo ja naisten oikeudet sekä asema näyttävät hyvinvointia ja demokratiaa edistävinä tekijöinä: yhtä lailla kehitystä tuottavina kuin sitä ansaitsevina. Nykyinen länsimaisen demokratian malli perustuu merkittävästi yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden idealle, minkä vuoksi naisten osallistaminen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen toimintaan edustaa oletetusti sekä tasa-arvon ilmenemistä, että sen vahvistamista. Maininta naisten yrittäjyyden edistämisestä edustaa kehitykseen ja tasa-arvoon linkittyvää talousnäkökulmaa. Sukupuolten välinen tasa-arvo näyttää monihyödyllisenä arvona.

”Suomen ihmisoikeusperustainen kehityspolitiikka lähtee YK:n ihmisoikeusjulistuksen mukaisesti siitä, että kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Arvopohjainen kehityspolitiikka edistää keskeisiä ihmisoikeusperiaatteita kuten yleismaailmallisuutta, jokaisen oikeutta päättää elämänvalinnoistaan, syrjimättömyyttä sekä tasa-arvoa.” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 11)

”Suomi edistää ja tukee naisten osallistumista päätöksentekoon sekä torjuu sellaisia syrjinnän muotoja, jotka tuottavat sukupuolten välistä epätasa-arvoa (seksuaalinen ja perheväkivalta, sekä epätasa-arvoiset omistus- ja perintöoikeudet).” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 24)

”Kaiken toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan Suomen arvot ja periaatteet sekä Suomen kansainväliset velvoitteet – riippumatta siitä millä alalla, missä ja kenen toimesta kehityspolitiikkaa tai -yhteistyötä harjoitetaan. Ne luovat toiminnalle pitkän aikavälin suuntaviivat, jotka kantavat hallituskaudesta toiseen. Näitä ovat demokratia ja oikeusvaltio; sukupuolten välinen tasa-arvo ja ihmisoikeudet; sananvapaus; kestävä markkinatalous ja luonnonvarojen käyttö sekä pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta, korkea koulutustaso mukaan luettuna.” (Valtioneuvoston selonteko 2016: 12)

Tasa-arvon arvopohjaisuus korostuu entisestään. Tasa-arvon eteen ollaan, vähintäänkin puheen tasolla, valmiita työskentelemään. Sukupuolten välinen tasa-arvo näyttää lainauksissa oikeutena ja tavoitteena, jonka esteet ovat jokseenkin konkreettisia. Tasa-arvo on näin ollen saavutettavissa oleva, merkittävä tavoite, joka ilmenee samalla

suomalaisen arvomaailman ilmentymänä. Itseisarvon diskurssin voidaan tulkita ilmentävän Gender and Development- koulukunnan tapaa tarkastella kehitystä naisten ja miesten välisen rakenteellisen epätasa-arvon ilmentymien kautta (Parpart ym. 2000: 141).

Tasa-arvon itseisarvoluonne nousee esiin myös terveydenhuollon kautta.

”Äitikuolleisuuden liittyvä vuosituhattavoite etenee kaikkein hitaimmin, joten naisten ja tyttöjen terveyden edistäminen vaatii erityishuomiota. Sukupuolittuneen väkivallan ja haitallisten asenteiden, tapojen ja käytäntöjen vähentämiseksi tarvitaan monialaista yhteistyötä.”
(Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 41)

Eriarvoisuus näyttäytyy näin ollen myös terveyteen liittyvänä uhkana. Äitiyteen liittyvät kehitystavoitteet linkittyvät lainauksessa kaikkien naisten ja tyttöjen terveyden edistämiseen. Kyseinen tapa lähestyä äitiyttä naisten ja tyttöjen elämän olennaisena osana luo toki huomiota tärkeisiin ongelmiin, mutta kertoo myös samalla olennaisesti tarinaa naisiin ja tyttöihin liittyvien näkökulmien yleisluontoisuudesta. Eriarvoisuuteen liittyvistä ongelmista puhutaan, sukupuolittunutta väkivaltaa huomioon ottamatta, jokseenkin ympäröivästi haitallisina asenteina ja tapoina. Kuitenkin juuri sukupuolittuneet roolit ja asenteet ovat osa suurinta rakenteellista ongelmaa, joka sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamisen edessä seisoo.

Epätasa-arvo näyttäytyy suurena ongelmakohtana sekä ihmisoikeuskysymysten että yhteiskunnan kehityksen kannalta.

”Äärimmäinen köyhyys ja eriarvoisuus ovat edelleen hyvin suuria ongelmia monissa maissa, ja voimakas väestönkasvu saattaa vaikeuttaa tilannetta monilla alueilla. Luonnonkatastrofit ja ilmastonmuutoksen seuraukset hidastavat kehitystä. Ihmisten, erityisesti naisten, lasten ja nuorten tai heikossa asemassa olevien mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä voivat olla rajalliset, syrjinnästä, asenteista tai tiedonpuutteesta johtuen.”
(Valtioneuvoston periaatepäätös 2012: 5)

Ilmastonmuutoksen ja luonnonkatastrofien painottuneet vaikutukset erityisesti naisten elämässä (Leach, Mehta & Prabhakran 2016) tunnustetaan, mikä todelliseen kehitysyhteistyötoimintaan yltäessään on tärkeä lähtökohta sukupuolten välisen tasa-

arvon tukemiseen. Itsearvon diskurssissa tasa-arvolle ei määritty tiettyä roolia, vaan se on itsessään tavoite, johon johdonmukaisena esitettävällä kehitystoiminnalla voidaan tähdätä. Itseisarvon diskurssi risteää paikoitellen myös kehityksen tuottamisen diskurssin kanssa, mutta painoarvo säilyy itsessään tärkeää tavoitetta ilmentävässä tasa-arvon ideassa. Itseisarvon diskurssi on tasa-arvon ihmisoikeuspainotuksessaan yhdenmukainen.

6.3. Tasa-arvo suomalaisena tietotaitona: osaamisen diskurssi

Osaamisen diskurssi perustuu kehityspoliittisissa teksteissä toistuvasti esiintyvälle idealle Suomesta tasa-arvon mallimaana. Sukupuolten välinen tasa-arvo esitetään seikkana, josta Suomella on faktuaalinen, vankka kokemus ja tietotaitoa viedä osaamistaan myös kehitysmaihin. Osaamisen diskurssissa tasa-arvo merkityksellistetään suomalaisen yhteiskunnan keskeiseksi arvoksi. Osaamisen diskurssi ei ole yhtä laaja kuin *kehityksen tuottamisen* tai *itseisarvon* diskurssi, mutta sen painotus on huomionarvoinen etenkin kehityspolitiikan uusimmassa, vuoden 2016 selonteossa.

Suomalainen tasa-arvotyö nostetaan malliesimerkiksi esimerkiksi seuraavalla tavalla.

”Kokemuksemme oman yhteiskuntamme kehittymisestä viidessä vuosikymmenessä köyhästä, sotia käyneestä ja tuotannolliselta kapasiteetiltaan vaatimattomasta maasta yhdeksi maailman kilpailukykyisimmistä hyvinvointi- ja tietoyhteiskunnista antaa meille vahvan pohjan toimia myös kansainvälisessä kehityspolitiikassa -- ihmisoikeuksien kunnioittaminen, kansanvalta sekä hyvä hallinto luovat yhteiskuntaan ympäristön, jossa tasavertainen kehitys on mahdollista. Naisten ja miesten tasavertainen osallistuminen on yksi omista menestystekijöistämme” (Valtioneuvoston periaatepäätös 2004: 8)

Naisten ja miesten tasavertaisen osallistumisen kuvataan, ympäristöosaamisen ohella, toimineen yhtenä avaintekijänä Suomen niin sanotussa menestystarinassa. Tasavertainen osallistuminen jää käsitteenä aavistuksen auki, mutta sillä voitaneen olettaa viitattavan edellisessä lauseessa maalailtuun hyvään hallintoon ja ihmisoikeuksiin, eli yleismaalliseen naisten ja miesten tasavertaiseen osallistumiseen kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Suomeksi Suomessa tuotettu teksti toimii tässä eräänlaisena itsetunnon rakennuspalikkana; mielikuvan luojana siitä, että me osaamme nämä asiat ja meillä on näin ollen velvollisuus siirtää taitomme myös eteenpäin.

"(--) tukee erityisesti YK:n kestävän kehityksen tavoitetta 5: saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia. -- naisten ja tyttöjen oikeudet ovat suomalaisille tavallinen asia, mutta kehitysmaissa sukupuolten välinen epätasa-arvo on yksi kaikkein suurimmista ongelmista -- Suomella on uskottavuutta ja osaamista edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa kansainvälisesti." (Valtioneuvoston selonteko 2016: 16)

Sukupuolten välinen tasa-arvo kuvataan suomalaisille *'tavallisena asiana'*, samalla kun epätasa-arvon kuvataan olevan kehitysmaissa *'yksi kaikkein suurimmista ongelmista'*. Vastakkainasettelulla luodaan ennen kaikkea tunnetta omasta osaamistamme, jolla voimme oletettavasti paikata muitten osaamisen puutetta. Jauhola (2012) ja Holli (2002) ovat kokeneet suomalaisen tasa-arvon täydellisenä kuvaamisen ongelmallisena. Tasa-arvon esittäminen arkipäiväisenä on myös tässä yhteydessä varsin voimallinen ja tietoinen valinta. Tasa-arvon tila on eittämättä aina arvona verrannollinen johonkin, sillä se on ilmiönä aikaan ja paikkaan kytkeytyvä (Holli 2002: 13; Kantola, Nousiainen & Saari 2012: 9). Silti tapa, jolla avunantajamaan oma osaaminen korostuu ennen avunsaajamaan tarpeita, tuntuu perustuvan ennen kaikkea tarpeeseen korostaa omaa toimintaa: luoda osaamisen diskurssia. Suomella kuvataan olevan *'uskottavuutta ja osaamista'* kansainväliseen tasa-arvotyöhön, minkä voidaan tulkita kuvastavan eräänlaista näyttämisen tarvetta ja oman paikan etsimistä globaalilla kehitysyhteistyökentällä. Kyseinen näkökulma korostuu myös seuraavassa lainauksessa.

"Suomi vaikuttaa EU:ssa ja kansainvälisellä tasolla siihen, että kansainväliset normit ja toimintatavat luovat kestävän pohjan naisten ja tyttöjen oikeuksien toteutumiselle." (Valtioneuvoston selonteko 2016: 17)

Osaamisen diskurssi korostaa Suomen toimijuutta tasa-arvon tavoitteiden saavuttamisessa. Virallisdokumenttien agendan kannalta on tietenkin luonnollista, että kehityspuheessa on havaittavissa tämä painotus: onhan kyseessä nimenomaan *Suomen* kehityspolitiikka.

"Suomi edistää tavoitteiden toteutumista tukemalla sellaisten toimijoiden työtä, jotka vaikuttavat suoraan sukupuolten väliseen tasa-arvoon sekä naisten ja tyttöjen tietotaitoon ja mahdollisuuksiin. Suomi edistää maiden kykyä kunnioittaa, suojata ja edistää naisten ja tyttöjen oikeuksia, mukaan"

lukien lisääntymis- ja seksuaaliterveys sekä -oikeudet, sekä poistaa niiden toteutumisen esteitä” (Valtioneuvoston selonteko 2016: 16)

Myös edellisessä lainauksessa korostuu ennen kaikkea Suomen kyky vaikuttaa kehitysmaiden tasa-arvoajatteluun. Tasa-arvo-osaaminen ja tavoitteellisuus ovat diskurssin perusta. Kehitysyhteistyössä on luontevaa hyödyntää avunantajamaan omia vahvuusalueita ja tietotaitoa, minkä vuoksi myös tasa-arvo määrittyy osaamisen diskurssin kautta sekä merkittäväksi kehityksen arvoksi, että käytännön kannalta mielekkääksi tavoitteeksi.

7. POHDINTA

Tässä tutkielmassa suomalaista kehityspolitiikka on lähestytty mielenkiinnosta kehityspuheen tuottamia tasa-arvodiskursseja kohtaan. Naiset, sukupuolen ja tasa-arvon kehitykseen nitova teoria toimii lähestymistavan perustana. Tutkielmassa ollaan kiinnostuneita suomalaisessa kehityspuheessa ilmenevistä painotuksista ja puutteista suhteessa feministisen kehitystutkimuksen perinteeseen. Tutkielmassa on pyritty ymmärtämään, minkälaisena tasa-arvopuhe 2000- ja 2010-luvun virallisdokumenteissa näyttäytyy tunnistamalla puheessa toistuvia diskursseja. Diskurssien määrittelyssä merkittävimiksi on nostettu kolme päädiskurssia: kehityksen tuottamisen diskurssi, itseisarvon diskurssi sekä osaamisen diskurssi. Tutkielmassa syvennytään seuraavaksi pohtimaan diskurssien merkityksiä ja tasa-arvon roolia suomalaisessa kehityspuheessa.

Kehitystä tuottavaa tasa-arvon diskurssia sekä tasa-arvon itsessään merkitykselliseksi määrittävää itseisarvon diskurssia ilmenee kaikissa neljässä aineistossa käsitellyssä kehityspoliittisessa ohjelmassa lähes yhtä paljon. Kyseiset diskurssit ovat siis tasa-arvopuheen kestäviä teemoja, jotka pysyvät merkittävinä vuosista toiseen. Tasa-arvopuheen *määrä* sen sijaan lisääntyy selkeästi nykypäivää kohti tullessa, vaikka jatkumon katkaiseekin tasa-arvopuheeseen vähemmän keskittyvä kehityspoliittinen ohjelma vuodelta 2007. Trendi, joka ilmentää kehityspolitiikan raameihin asettuvan tasa-arvopuheen lisääntymistä, kuvaa myös tasa-arvon perusteellisempaa huomiointia koko yhteiskunnassa. Huomattavinta puheen vaikuttavuuden kannalta on kuitenkin johdonmukaisuus tasa-arvon diskursseissa: kuten Lindberg (2004: 95) on määritellyt,

toisto tekee ilmauksista rutiineja, mikä johtaa ilmauksien sisällön laaja-alaisempaan hyväksyntään. Osaamisen diskurssi on erityisen voimakkaasti havaittavissa uusimmassa, vuoden 2016 vuoden ohjelmassa, mikä kertoo uudenlaisen trendin tulemisesta. Tasa-arvosta pyritään osaamisen diskurssissa entistä vaikuttavammin muodostamaan juuri suomalaista tietotaitoa, jota pyritään viemään maailmalle ja josta mielellään halutaan tulla tunnetuksi kansainvälisessä yhteisössä. Osaamisen diskurssin kannalta huomionarvoista on, että suomalainen tasa-arvo osaaminen esitetään huippuluokkaisena ilman että kyseisen osaamisen olemusta erityisesti avataan. Osaamisen diskurssiin liittyy myös osittainen haaste siinä, ettei oman erinomaisuuden ilmaisussa mennä avunsaajamaiden tarpeiden edelle. Tällainen ongelmallisuus ei kuitenkaan voimakkaasti välity suomalaisesta kehityspuheesta. Muutamaan otteeseen kehityspoliittisissa ohjelmissa ilmenevä puhe naisista yhtenäisenä *alisteisena* ryhmänä, on lähinnä McEwanin (2003: 406) ja Leachin, Mehtan sekä Prabhakran (2016: 11) kritisoimaa kehitysmaiden naisten passivointia ja homogenisointia. Olemassa oleva tasa-arvopuhe on ideologialtaan pääasiassa asiallista ja ihmisoikeusperusteista, joskin paikoitellen ympäripyöreää. Suomalaisen tasa-arvopuheen keskeisimmät ongelmat eivät niinkään liity siihen mitä sanotaan, vaan siihen minkälaisia näkökulmia jää ilman huomiota.

Kehityksen tuottamisen diskurssiin pohjautuen on syytä pohtia sukupuolten välisen tasa-arvon, talouskasvun ja köyhyyden vähentymisen suhdetta. Diskurssin kannalta olennaisinta on, että tasa-arvo välittyy kehityksen tuottajana. Ovatko tällaiset kehityspolitiikan tavoitteet realistisia? Moser (1993: 63) ja Momsen (2010: 2) ovat todenneet kehitysprosessien vaikuttavan sukupuoliin eri tavoin, ja palvelusektoriin siirtymisellä ja maatalouden uusilla teknologioilla on havaittu olevan negatiivisia vaikutuksia kehitysmaiden naisten sosiaaliseen asemaan. Naisten talousintegroinnin kannalta huomionarviosta on myös, että naisten työt keskittyvät usein kodin ympäristöön. Ruoan hankinta ja valmistaminen, lasten kasvatus ja kodinhoito ovat kaikki tyypillisesti täysin naisille kohdistuvia töitä, joita ei kuitenkaan huomioida työksi esimerkiksi valtiotason kehitystä mittaavassa bruttokansantuotteessa (Willis 2005: 3–5; Momsen 2010: 11; Rai 2011: 20). Kyseinen asetelma yhdistettynä työnkuvien

sukupuolittuneisuuteen on ongelmallinen naisten talousintegroinnin kannalta. Lähtökohta, jossa naiset viettävät täyden työpäivän kotitöitä tehden heikentää lähtökohtia palkkatöihin etenkin työelämän mahdollisuuksien ollessa sukupuolittuneita. Talouskasvun, köyhyyden poistamisen ja tasa-arvon lisääntymisen toisiinsa linkittäviä suoraa yhteyksiä onkin kyseenalaistettu epätasa-arvon taustalla vaikuttavien rakenteellisten esteiden vuoksi (Chant & Sweetman 2012: 521–522). Kaikki kyseiset haasteet tekevät kehityksen tuottamisen diskurssista ongelmallisen. Rakenteellisesti yhteiskunnan eriarvoisuutta poistava tasa-arvotyö voi todella vähentää köyhyyttä ja tuottaa talouskasvua vain silloin, kun se pystyy purkamaan sukupuolirooleja ja tarjoamaan yhtäläisiä mahdollisuuksia kaikille yhteiskunnan jäsenille sukupuolesta riippumatta.

Tulisiko suomalaisessa kehityspuheessa voimakkaammin tunnistaa sukupuolten välisen epätasa-arvon rakenteelliset syyt, vai voidaanko kehityspuhetta tuottaa lähtökohdalta, jossa ratkaisut näyttävät yksioikoisimmilta, kuin ne todennäköisesti ovat? Kehityspoliittisiin ohjelmiin rakentuu tietynlaisia odotuksia, sillä ne toimivat myös ikään kuin suomalaisen kehityspoliitiikan esitelehtinä globaalissa kanssakäymisessä. Kansainvälisen kehityspoliitiikan kentällä jokainen haluaa näyttäytyä osaajana, jonka toiminnalla on vakuuttavat suuntaviivat. Tämän myötä myös kehityspoliitiikan tavoitteet määrittyvät helposti suuriksi ja ympäripyöreiksi: talouskasvua, köyhyyden poistamista, sukupuolten välistä tasa-arvoa, mutta millä keinoin? Ympäripyöreän puheen määrän alle jäävät selkeästi toteutettavat tavoitteet ovat myös tasa-arvoon linkittyvän kehityspuheen ongelma. Uusimmassa, vuoden 2016 ohjelmassa tasa-arvon tavoitteet on määritelty edeltäviä ohjelmia yksityiskohtaisemmin, mikä viittaisi ympäripyöreän puheen haasteiden tunnistamiseen. Tasa-arvon todelliseen toteuttamiseen liittyviä rakenteellisia ongelmia ei kuitenkaan juurikaan tuoda esille, sillä niitä ei joko täysin tiedosteta tai niitä ei haluta käsitellä.

Arvopohjaisen kehityspoliitiikan toteutuksen kannalta huomionarvoiseksi kysymykseksi nousee, voidaanko äärimmäisessä köyhyydessä elävien ihmisten olettaa pystyvän työskentelemään sukupuolten välisen tasa-arvon kaltaisen tavoitteen eteen. Sekä

Wendoh ja Wallace (2005: 71) että Potter (2012: 80) argumentoivat, että sukupuolten väliseen tasa-arvoon keskittyvät länsimaisin ehdoin laaditut projektit voivat näyttäytyä paikallisille toimijoille tarkoitukselta ja sisällöltään hämärinä. Tasa-arvoa edistävää kehityspolitiikkaa suunniteltaessa olisi syytä myös suomalaisissa kehityspolitiikan ohjelmissa tuoda ilmi, että tulokselliset tasa-arvon tavoitteet muotoutuvat tarkoituksellisiksi ja ymmärrettäviksi vain yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa työstyettynä. Tasa-arvon itseisarvona näkevä diskurssi painottaa tasa-arvoa ihmisoikeusperusteisuutta, mikä on ilmaisuna tärkeä ja painava. Tasa-arvoa ei kuitenkaan tulisi asettaa lähtökohtaiseksi vaatimukseksi kehitysyhteistyölle, vaan kuten Wendoh ja Wallace (2005: 71) ovat ilmaisseet, sitä tulisi pyrkiä rakentamaan vuorovaikutuksessa ja yhteisymmärryksessä paikallisyhteisön kanssa. Kehitysyhteistyölle kasatuilla tasa-arvotavoitteilla ei ole todellista merkitystä, elleivät ne tunnu paikallisyhteisöstä tarkoituksellisilta ja omilta. Asetelma, jossa länsimainen toimija saapuu sanelemaan toiminnan ehtoja kehitysmailhin toistaa vahingollisella tavalla kolonisoijan ja kolonisoidun rooleja. Vaikka kehitysyhteistyölle voidaanakin määrittää erilaisia ihmisoikeuksia, demokratiaa, hallintoa ja talouspolitiikkaa koskevia ehtoja (Artto 2005: 39), ei lähtökohta, jossa esimerkiksi tasa-arvoa painottavia hankkeita toteutetaan ainoastaan sen vuoksi, että avunantajamaa näin haluaa, johda pitkällä tähtäimellä hyödyllisiin tuloksiin kenenkään kannalta.

Kestävä kehitys liittyy suomalaisessa kehityspuheessa merkittävästi sukupuolten välisen tasa-arvon tavoitteisiin. Sukupuolten välistä tasa-arvoa korostetaan kestävän kehityksen arvona, ja naiset välittyvät suomalaisessa kehityspuheessa sekä kestävän kehityksen tuottajina, että kohteena kestävän kehityksen tavoitteille. Kestävä kehitys ei ole tärkeästä ilmastonäkökulmastaan huolimatta Graingerin (2004: 30) mukaan täysin ongelmaton käsite varsinkaan kehitysmaiden näkökulmalta: kestävän kehityksen tavoitteet saattavat vaikuttaa jopa epäreiluilta hidasteilta, jotka estävät kehitysmaita saavuttamasta teollisuusmaiden kaltaista talouskehitystä. YK ja globaalit kehitysinstituutiot ovat kuitenkin tehneet mittavan työn kestävän kehityksen agendan ajamisessa viime vuosikymmenen aikana, mikä välittyy myös kehityspoliittisten ohjelmien painotuksista.

Demaria ja Kothari (2017: 2590–2591) ovat esittäneet näkemyksen siitä, että kestävän kehityksen kieli on toiminut nimenomaan talouskasvun liberalisoijana siihen liittyvän epämieluisan stigman poistuessa ekotehokkuuden ja köyhyyden vähenemisen kaltaisten käsitteiden kautta. Tapa, jolla taloudellinen kehitys suomalaisessa kehityspuheessa näyttäytyy kansainvälisen kaupan kautta köyhyyden poistajana, voidaan tulkita tämän ilmentymäksi. On jokseenkin nurinkurista, että kehityspuheessa tunnustetaan postdevelopmentalismiin keskeisin ajatus modernista kehityksen dilemmasta, jossa maapallon kantokyky ei riitä tarjoamaan kaikille länsimaista elämäntyyliä (Rapley 2004: 350), mutta ongelmalliseksi määrittänyt nimenomaan kehitysmaiden pyrkimys samaan elintasoon. Kehityksen ideaa ei näennäisesti haasteta, vaan pehmennetään kestävän kehityksen arvoilla. Oikeutus niin sanottuun länsimaiseen kehityksen tasoon ei voi kuitenkaan perustua vain siihen, kuka historiallisen valta-asemansa vuoksi ehti hyödyntää luonnonvaroja kestävämmällä tavalla ennen kuin siihen liittyvät ongelma tiedostettiin.

Tasa-arvopuheessa korostuu usein koulutuksen näkökulma. Mahdollisuus koulutukseen sukupuolesta riippumatta on keskeinen lähtökohta eriarvoisuuden vähentymiselle, mutta se ei kuitenkaan yksistään takaa tasa-arvoista maailmaa (Grown ym. 2005: 37; Momsen 2010: 9) yhteiskunnan rakenteiden ohjatessa tyttöjä ja poikia erilaisiin työnkuviin ja jopa suosissa toista sukupuolta toisen kustannuksella. Kuten Momsenkin (2010: 2) on osoittanut, perinteisesti voimakkaan patriarkaalisissa yhteiskunnissa kotitalouksien työt ja lastenkasvatus ovat naisten töitä. Koulutuksesta saatavaa tietotaitoa ja arvoa ei voida kuitenkaan väheksyä, eikä sukupuolirooleihin liittyvien normien voida odottaa muuttuvan silmänräpäyksessä. Yhtä lailla on huomioitava myös oma ulkopuolinen positionsa: emme voi ulkoa päin määrittää, minkälaisia asioita kehitysmaiden naisten ja tyttöjen tulisi elämältään haluta emmekä myöskään lähestyä kehitysmaiden naisia yhtenä passiivisena ryhmänä vailla omaa tahtoa (McEwan 2003: 406). Mahdollisuus tehdä valintoja ja vaikuttaa omaan elämään ovat kuitenkin merkittäviä arvoja, joita koulutuksen takaaminen avaa. Tästäkin huolimatta Suomen kehityspoliittisista ohjelmista puuttuu tietynlainen itse kriittisyys: asiat esitetään hyvin faktuaalisina ilman, että niihin liittyviin ongelmakohtiin kiinnitetään juurikaan huomiota. Tulisiko kehityspoliittisten ohjelmien

edes tuoda puheessa ilmi tavoitteiden täytäntöönpanoon liittyvä haasteita, nousee jälleen esiin. Kehityspolitiikan tuloksellisen toteutuksen kannalta olisi varteenotettavaa linkittää tavoitteisiin myös niihin liittyvät haasteet, mutta toisaalta kehityspoliittisten ohjelmien ote on ymmärrettävästi keskittynyt esittämään tavoitteet positiivisina. Cornwall & Brock (2005: 1044) ovat kritisoineet kehityspolitiikan kielen loputonta positiivisuutta, jolla pyritään muodostamaan mielikuvaa kaikkivoivasta kehitysteollisuudesta, jolla on kaikki ratkaisut hallussaan. Myös suomalaiseen kehityspuheeseen tulisi olla löydettävissä keskitie, jossa tuodaan ilmi usko omiin tavoitteisiin haasteet silti reilusti tiedostaen. Haasteiden tiedostaminen vaikuttaa myös kehityspolitiikan tuloksellisuuteen, sillä toteutuksen aikana vastaan tuleviin ongelmiin ollaan varauduttu eikä odotuksia olla rakennettu liian korkeiksi.

Diskurssien tulkinnessa olennaista on vallitsevien agendojen lisäksi se, mitä jätetään sanomatta. Huomionarvoista on, että vaikka sukupuolten välisen tasa-arvon merkitystä kaikkea kehityspolitiikkaa läpileikkaavana tavoitteena ja painopistealueena tuodaan ilmi etenkin kahdessa uusimmassa kehityspoliittisessa ohjelmassa, ei termiä feminismi esiinny kertaakaan. Myös Smyth (2010: 145) on kiinnittänyt huomiota virallisen kehityspuheen normiin olla käyttämättä ilmaisua *feminismi* missään tilanteessa, vaikka se muodostaakin pohjan koko tasa-arvoajattelulle. Feminismistä puhumista vältellään, koska se herättää voimakkaita tunteita. Diskursiivisen tarkastelun pohjalta suomalainen kehityspuhe välittyy halukkaana tarjoamaan kaikille jotakin. Cornwall ym. (2007: 3) ovat kritisoineet kehityspoliittisen puheen ympärilyöreyttä. Ympärilyöreyteen liittyy ongelma ennen kaikkea kehityspolitiikan toteutuksen kannalta: jos tavoitteiden saavuttamiseksi vaadittavia toimintamalleja ei selkeästi määritellä, voi toiminta olla hajanaista ja puutteellista. Suomen kehityspoliittisissa ohjelmissa puhutaan tasa-arvoon liittyvistä tavoitteista ja toimista niiden saavuttamiseksi, mutta ei tarkasti määritellä *kenen* odotetaan tekevän *mitä*. Tasa-arvon ilmaisut jäävät kellumaan voimallisena positiivissävytteisenä puheena, jonka tavoitteet määrittävät puheen, ei toiminnan tasolla. Sukupuolten välinen tasa-arvo määritetään Suomen kehityspolitiikan läpileikkaavaksi teemaksi ja tavoitteeksi. Tasa-arvon läpileikkaavuus linkittyy kehityspolitiikan

toteutuksen viralliseksi osaksi YK:n hyväksymään sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen (Moser & Moser 2005: 12; Cornwall ym. 2007: 3), jonka keskeisimmäksi tavoitteeksi määrittyy eriarvoisuutta synnyttävien ja ylläpitävien rakenteiden purkaminen (Saari 2012: 178). Kuten Mattila ym. (2016: 75) ilmaisevat, tasa-arvon läpileikkaavuudessa sukupuolten välisen tasa-arvon tulee ilmetä näkökulmana kaikessa kehitysyhteistyön toteutuksessa, sen sijaan että tasa-arvoa tavoiteltaisiin vain sukupuolisidonnaisten hankkeiden kautta. Pelkästään kehityspoliittisten ohjelmien pohjalta on vaikea tulkita, kuinka tehokkaasti läpileikkaavuus ilmenee: huolimatta siitä, ettei tasa-arvon tavoitteita nostettaisikaan jatkuvasti esiin, tasa-arvon tulisi oletettavasti ilmetä osana kaikkea kehityspoliittista toimintaa. Esimerkiksi Smyth (2010: 148) on tulkinnut sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen sisältyvän myös vaarallisia vaikutuksia silloin, kun sukupuolisidonnaiselle toiminnalle ei nähdä enää tarvetta oletettaessa sen ilmenevän osana kaikkea toimintaa. Tämä ongelmallisuus voidaan liittää myös Suomen kehityspoliittisten ohjelmien kieleen: tasa-arvo välittyy paikoitellen täytesanana, jota toistellaan osana laajempia tavoitteita tarkentamatta ikinä kummemmin siihen konkreettisesti liittyviä tavoitteita ja esteitä. Myös Cornwall ja Rivas (2015: 396) ovat kiinnittäneet huomiota tapaan, jolla tasa-arvon kaltaiset käsitteet ovat kehityspuheessa muuttuneet laimeiksi muotisanoiksi. Asetelma voidaan nähdä ongelmallisena, sillä tällainen kehitys imee käsitteistä niille olennaista voimaa ja arvoa. Toisaalta käsitteiden arkipäiväistyminen voi myös mahdollistaa niihin liittyvien tavoitteiden laaja-alaisemman hyväksynnän ja tärkeyden ymmärtämisen. Keskeisintä on, ettei sukupuolten välinen tasa-arvo jää Suomen kehityspolitiikassa ainoastaan täytesanaksi, vaan läpileikkaavuutta todella toteutetaan ja valvotaan myös toiminnan tasolla.

Kiinnostavaa on, miten suomalainen kehityspolitiikka puhuu usein nimenomaan WID-ajattelun perinnettä noudattaen naisista ja tytöistä (Potter ym. 2012: 162; Mattila ym. 2016: 264), sukupuolten välisen tasa-arvon sijaan. Pelkästään naisten ja tyttöjen kehitysiintegroitua korostava puhe ei välttämättä kiinnitä tarpeeksi huomiota rakenteellisiin sukupuolten välisiin valtasuhteisiin, joitten tutkimista GAD -koulukunta

puolestaan Rain (2011: 32) ja Potterin (2012: 163) mukaan edustaa. Toisaalta ongelmallisena voidaan kokea myös näkökulma, jossa naisten alistainen asema yhteiskunnassa peilautuu ennen kaikkea siihen, millainen naisten asema on suhteessa miehiin eli niin sanottuun miesnormiin. Yksinkertaistettujen 'nainen' ja 'mies' kategorioihin liittyvä ongelmallisuus (Monro 2005: 10; Mattila ym. 2016: 259; Lindsey 2015: 4) ja näiden määritelmien ulkopuolelle jäävien huomiointi muodostaa omat haasteensa, joihin ei Suomen kehityspoliittisissa ohjelmissa paneuduta ollenkaan. Sukupuolten välisestä tasa-arvosta puhuminen laajentaa jossain määrin liikkumistilaa tiukkojen sukupuolimääritelmien ulkopuolella, mutta myös tasa-arvoon liittyy käsitteenä omat haasteensa. Tasa-arvon sisältämät merkitykset määrittyvät aina kontekstissa ajan ja paikan hengen mukaan (Kantola, Nousiainen & Saari 2012: 9), mikä on erityisen huomionarvoista kehitysyhteistyön suuntaviivoja piirrettäessä. Tasa-arvosta sekä naisten ja tyttöjen asemasta puhutaan kehityspoliittisissa ohjelmissa myös tyypillisesti toistensa synonyymeina, mikä Hollin (2002: 22) mukaan vaikeuttaa tasa-arvon käsitteen ymmärtämistä. Kehityspoliittisen tasa-arvopuheen puolesta on kuitenkin sanottava, että kehitysyhteistyön kautta rakentuva tasa-arvotyö on vain pieni osan avunsaajamaiden yhteiskunnalliseen tasa-arvokehitykseen vaikuttavista tekijöistä. Suomalaisen tasa-arvopuheen diskursiivinen tutkiskelu on merkityksellistä nimenomaan suomalaisen kehityspuheen vivahteiden ja mahdollisten vaikutteiden tunnistamisen kannalta, ei niinkään jonkinlaisen globaalien tasa-arvon läpimurron välineenä.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Yleisesti voidaan sanoa, että suomalaisen kehityspoliitiikan kieli liittää naisten ja tyttöjen aseman ja oikeudet osaksi laajempaa ihmisoikeuskysymystä, joka nitoo tasa-arvon, ihmisoikeudet, demokratian ja talouskasvun toisiaan tukeviksi tavoitteiksi. Suomalainen kehityspuhe välittää tasa-arvoa niillä ehdoilla, joilla sitä ollaan valmiina vastaanottamaan: kehitystä tuottavana konseptina, sekä yhtä lailla arvokkaana ihmisoikeutena, mutta ei juurikaan sanoilla, jotka todella haastaisivat lukijaa. Sukupuolten väliseen tasa-arvoon keskittyvän kehityspuheen lisääntyminen heijastelee laajempaa yhteiskunnallista kehitystä, jossa tasa-arvon teemat ovat entistä enemmän esillä. Suomalaisen

kehityspolitiikan tasa-arvopuheen ilmentymiksi on määritelty kolme diskurssia: kehityksen tuottamisen diskurssi, itseisarvon diskurssi ja osaamisen diskurssi. Vaikka diskurssien keskeisin sisältö on erilainen, ne ilmenevät rinnakkain ja toisiaan tukevana. Tutkimuksen kantava tulos on, että sukupuolten välinen tasa-arvo välittyy suomalaisessa kehityspuheessa köyhyyttä poistavana sekä talouskasvua ja hyvinvointia tuottavana voimana, jolla on myös vankka ihmisoikeusperusta. Sukupuolten välinen tasa-arvo näyttäytyy monimuotoisena käsitteenä, ja tähän ympärilyöreytenä ilmenevään diskursiiviseen tuottamiseen liittyy myös sen heikkous: ilman tarkkoja toimintamalleja ei voida myöskään odottaa valtavia tuloksia.

Suomalainen kehityspuhe ei tutkielman perusteella siis yksioikoisesti ilmennä tasa-arvon merkitystä talouskasvun tai muunlaisen yhteiskunnallisen kehityksen tuottajana, vaan määrittää tasa-arvon myös tärkeäksi arvoksi itsessään. Sukupuolten välinen tasa-arvo välittyy myös ilmiönä, josta Suomella on vahva osaaminen. Kyseiseen diskurssiin liittyy oman tietotaidon jakamisen lisäksi eittämättä pyrkimys määrittää tasa-arvon mallimaana kansainvälisessä kehitysyhteisössä. Suomalaisen kehityspuheen ongelmat liittyvät puheen ympärilyöreyteen, sekä siihen mitä jätetään sanomatta. Puheessa ei ensinnäkään tuoda esiin, kuinka haastavaa on vaikuttaa perusteellisimmaksi haasteeksi muotoutuvaan, yhteiskunnan kaikilla aloilla vaikuttavaan rakenteelliseen epätasa-arvoon joka heijastuu myös konkreettisten tasa-arvotavoitteiden, kuten tyttöjen ja naisten koulutuksen lisäämisen todellisiin tuloksiin. Huomiotta kehityspuheessa jää myös, kuinka olennaista tuloksellisen tasa-arvotyön kannalta on rakentaa tasa-arvon tavoitteet vuorovaikutuksessa paikallisyhteisön kanssa. Kyseiset puutteet muodostavat tutkielman mielenkiintoisimmat havainnot. Diskurssianalyysin keskeisimmäksi anniksi määrittyykin vallitsevien diskurssien rinnalla se, mitä jätetään sanomatta.

Tutkielman teemojen ja tulosten pohjalta mielekkäiksi jatkotutkimuksen aiheiksi voisi nostaa yksittäisten tasa-arvoon keskittyvien kehitysyhteistyöhankkeiden tulosten tarkastelun suhteessa kehityspoliittisissa ohjelmissa määriteltyihin suuntaviivoihin. Kiinnostavaa olisi myös tutkia, miten tasa-arvon läpileikkaavuus välittyy hanketoiminnassa, jossa tasa-arvo ei ole kantava teema. Pelkästään kehityspoliittisten

ohjelmien tarkastelun pohjalta tasa-arvon läpileikkaavuuden toteutumisen määrittely on lähes mahdotonta. Tutkielman tulosten kannalta ollaan kaiken kaikkiaan mielenkiintoisessa käänköpisteessä: keväällä 2019 koittavat eduskuntavaalit johtavat uuden eduskunnan ja hallituksen muodostumiseen ja näin ollen mitä todennäköisemmin myös kehityspolitiikan suuntaviivojen tarkistamiseen ja uuden kehityspoliittisen ohjelman laatimiseen. On kiinnostavaa nähdä, miten sukupuolten välisen tasa-arvon asema Suomen kehityspolitiikassa kehittyy: lisääntyykö vai väheneekö tasa-arvopuhe, muuttuvatko siihen linkittyvät tavoitteet ja tiedostetaanko asian käsittelyssä uudenlaisia näkökulmia.

PRIMÄÄRILÄHTEET

- Valtioneuvoston periaatepäätös (2004). *Kehityspoliittinen ohjelma*. 39 s. Ulkoasiainministeriö, 5.2.2004.
- Valtioneuvoston periaatepäätös (2007). *Kehityspoliittinen ohjelma 2007*. 38 s. Ulkoasiainministeriö, 18.10.2007.
- Valtioneuvoston periaatepäätös (2012). *Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma*. 45 s. Ulkoasiainministeriö, 16.2.2012.
- Valtioneuvoston selonteko (2016). *Suomen kehityspolitiikka*. 49 s. Ulkoasiainministeriö, 4.2.2016.

KIRJALLISUUS

- Agyeman, J., Bullard, R.D. & Evans, B. (2003). *Just Sustainabilities: Development in an Unequal World*. 347 s. Earthscan, Lontoo.
- Artto, J. (2005). *Kohti Kumppanuutta. Kuinka Suomi oppi tekemään kehitysyhteistyötä 1965–2005*. Ulkoasiainministeriö, Uusimaa Oy.
- Boserup, E. (1970). *Women's Role in Economic Development*. 312 s. Routledge, Lontoo.
- Bordoloi, S. & R. J. Das. (2017). Modernization theory. s. 1–14. Teoksessa: Richardson, D., Castree, N., Goodchild, M.F., Kobayashi, A.L., Liu, W. & R.A, Marston (toim.) (2017) *International Encyclopedia of Geography: People, The Earth, Environment, and Technology*. John Wiley & Sons, Ltd, Chichester.
- Butler, J. (1999). *Gender Trouble*. 221 s. Routledge, New York.
- Chant, S. & C. Sweetman. (2012). Fixing women or fixing the world? 'Smart economics', efficiency approaches, and gender equality in development. *Gender & Development*, 20:3, 517–529.
- Clisby, S. & Enderstein, A-M. (2017). Caught between the orientalist-occidental polemic: gender mainstreaming as feminist transformation or neocolonial subversion? *International Feminist Journal of Politics*, 19:2, 231–246.
- Cornwall, A. & K. Brock. (2005). What do buzzwords do for development policy? A critical look at 'participation', 'empowerment' and 'poverty reduction'. *Third World Quarterly*, 26:7, 1043–1060.
- Cornwall, A., Harrison, E. & A. Whitehead. (2007). Introduction: feminisms in development: contradictions, contestations and challenges. *Feminism in Development*. 265 s. Zed Books, Lontoo.
- Cornwall, A. & A-M. Rivas. (2015). From 'gender equality and women's empowerment' to global justice: reclaiming a transformative agenda for gender and development. *Third World Quarterly*. 36:2. 396–415.
- Cowen, M. & R. Shenton. (1995). The Invention of Development. s. 25–42. Teoksessa: Crush, J. (1995). *Power of Development*. 325 s. Routledge, Lontoo.

- Crush, J. (1995). *Power of Development*. 325 s. Routledge, Lontoo.
- Demaria, F. & A. Kothari. (2017). The Post-Development Dictionary agenda: paths to the pluriverse. *Third World Quarterly*. 38:12, 2588–2599.
- Elliott, J. A. (2013). *An Introduction to Sustainable Development*. 363 s. Routledge, Lontoo.
- Escobar, A. (1995). *Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third World*. 344 s. Princeton University Press, Princeton.
- Esteva, G. (2010). Development. s. 6–25. Teoksessa: Sachs, W. (2010) *The Development Dictionary*. 315 s. Zed Books, Lontoo.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. 259 s. Polity Press, Cambridge.
- Gasper, D. & R. Apthorpe. (2014). Introduction: Discourse Analysis and Policy Discourse. s. 1–15. Teoksessa: Gasper, D. & R. Apthorpe. (toim.) (2014). *Arguing Development Policy: Frames and Discourses*. 175 s. Routledge, Lontoo.
- Gee, J. P. (1999). *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. 185 s. Routledge, Lontoo.
- Grainger, A. (2004). Introduction. 1–30 s. Teoksessa: Purvis, M. & A. Grainger. (toim.) (2004). *Exploring Sustainable Development: Geographical Perspectives*. 388 s. Routledge, Lontoo.
- Grown, C., Rao Gupta, G. & Kes, A. (2005) *Taking action: achieving gender equality and empowering women*. UN Millenium Project Task Force on Education and Gender Equality 2005. 257 s. Earthscan, Lontoo.
- de Haan, A. (2009). *How the Aid Industry Works*. 237 s. Kumarian Press, Sterling.
- Harrison, D. (1988). *The Sociology of Modernization and Development*. 196 s. Unwin Hyman, Lontoo.
- Hawkesworth, M. (2018). *Globalization & Feminist Activism*. 279 s. Rowman & Littlefield, Lanham.
- Holli, A-M. (2002). Johdanto. s. 12–30. Teoksessa: Holli, A-M., Saarikoski, T. & E. Sana. (toim.) (2002). *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. 320 s. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. WSOY, Vantaa.
- Holli, A-M. (2012). Kriittisiä näkökulmia tasa-arvon tutkimukseen. 73–96 s. Teoksessa: Kantola, J., Nousiainen, K. & M. Saari. (toim.) (2012). *Tasa-arvo toisin nähtynä*. 326 s. Gaudeamus Helsinki University Press, Tallinna.
- Jauhola, M. (2012). Tasa-arvosta Suomen vientituote? Suomalainen tasa-arvopuhe erojen tuottajana. s. 311–335. Teoksessa: Paakkunainen Kari. (toim.) *Suomalaisen politiikan murroksia ja muutoksia*. Poliittikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisuja 2012: 1. 393 s. Unigrafia, Helsinki.
- Jokinen, A. & K. Juhila. (2016). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. s. 267–310. Teoksessa: Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen E. (toim.) (2016). *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. 496 s. Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, A., Juhila, K. & E. Suoninen. (2016). Diskursiivinen maailma. s. 25–47. Teoksessa: Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen E. (toim.) (2016). *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. 496 s. Vastapaino, Tampere.

- Jokinen, A. & K. Juhila. (2016). Valtasuhteiden analysoiminen. s. 75–103. Teoksessa: Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen E. (toim.) (2016) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. 496 s. Vastapaino, Tampere.
- Juhila, K. & E. Suoninen. (2016). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. s. 445–462. Teoksessa: Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen E. (toim.) (2016) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. 496 s. Vastapaino, Tampere.
- Kantola, J., Nousiainen, K. & M. Saari. (2012). Johdanto. s 7–28. Teoksessa: Kantola, J., Nousiainen, K. & M. Saari. (toim.) (2012). *Tasa-arvo toisin nähtynä*. 326 s. Gaudeamus Helsinki University Press, Tallinna.
- Kehitysyhteistyön määrärahat. (2019). Ulkoministeriö.
<<https://um.fi/suomen-kehitysyhteistyon-maararahat>> 19.2.2019.
- Koponen, J. (2006). Kehitysapu puntarissa. *Ulkopolitiikka*, 3/2006, 11-15.
- Koponen, J. (2016). Kehityksen tutkimus – tieto ja toiminta. s. 11–27. Teoksessa: Koponen, J., Lanki, J., Sato, M. & A. Kervinen (toim.) (2016) *Kehityksen tutkimus*. 448 s. Gaudeamus, Tallinna.
- Koponen, J. (2016). Kehitysmaat ja maailman ymmärtäminen. s. 31–52. Teoksessa: Koponen, J., Lanki, J., Sato, M. & A. Kervinen (toim.) (2016) *Kehityksen tutkimus*. 448 s. Gaudeamus, Tallinna.
- Koponen, J. (2016). Kehityksen merkitykset. s. 53–73. Teoksessa: Koponen, J., Lanki, J., Sato, M. & A. Kervinen (toim.) (2016) *Kehityksen tutkimus*. 448 s. Gaudeamus, Tallinna.
- Koponen, J & M. Seppänen. (2016). Kehityspolitiikka ja kehitysyhteistyö: lupaukset ja ristiriidat. s. 341–382. Teoksessa: Koponen, J., Lanki, J., Sato, M. & A. Kervinen (toim.) (2016) *Kehityksen tutkimus*. 448 s. Gaudeamus, Tallinna.
- Kothari, U. (2010). *A Radical History of Development Studies*. 240 s. Zed Books, Lontoo.
- Kuusipalo, J. (2002). Mikä on se tasa-arvo, jota tasa-arvopolitiikka tavoittelee. s. 208–220. Teoksessa: Holli, A-M., Saarikoski, T. & E. Sana. (toim.) (2002). *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. 320 s. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveysministeriö. WSOY, Vantaa.
- Larrain, J. (1989). *Theories of Development*. 252 s. Polity Press, Cambridge.
- Leach, M., Mehta, L. & Prabhakaran, P. (2016). *Gender equality and sustainable development: a pathways approach*. The UN Women Discussion Paper, 13.6.2016.
- Lindberg, M. (2004). Kehityksen kieli – luodaanko maailma sanoilla? s. 86–106. Teoksessa: Gyllig, H. (toim.) (2004). *Kehityksen etiikka ja filosofia*, Gaudeamus, Helsinki.
- Lindsey, L.L. (2015). *Gender Roles: A Sociological Perspective*. 553 s. Routledge, New York.
- Mattila, K., Sato, M., Seppänen, M., Vainio-Mattila, A. & E. Vuola. (2016). Kehityksen sukupuoli, sukupuolen kehitys. Teoksessa: Koponen, J., Lanki, J., Sato, M. & A. Kervinen (toim.) (2016) *Kehityksen tutkimus*. 448 s. Gaudeamus, Tallinna.
- McEwan, C. (2003). The West and Other Feminisms. s. 405–419. Teoksessa: Anderson, K. Domosh, M., Pile, S. & N. Thrift (toim.) (2003) *Handbook of Cultural Geography*. 601 s. Sage Publication, Lontoo.

- Momsen, J. (2010). *Gender and Development*. 248 s. Routledge, New York.
- Monro, S. (2005). *Gender Politics*. 222 s. Pluto Press, Lontoo.
- Moseley, W.G. (2017). Dependency Theory. 1–5 s. Teoksessa: Richardson, D., Castree, N., Goodchild, M.F., Kobayashi, A.L., Liu, W. & R.A, Marston (toim.) (2017) *International Encyclopedia of Geography: People, the Earth, Environment, and Technology*. John Wiley & Sons, Ltd, Chichester.
- Moser, C. (1993). *Gender Planning and Development: Theory, Practice and Training*. s. 285. Routledge, Lontoo.
- Moser, C. & A. Moser (2005). Gender mainstreaming since Beijing: A review of success and limitations in international institutions. *Gender & Development*, 13:2, 11–22.
- Mudimbe, V. & Y. (1988). *The Invention of Africa*. s. 225. Indiana University Press, Bloomington.
- Naiset ja YK – historiallinen näkökulma. (2019). Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus <<https://www.unric.org/fi/component/content/article/26194>> 11.2.2019.
- Oberhauser, A. M. (2017). Gender and development. 1–10 s. Teoksessa: Richardson, D., Castree, N., Goodchild, M.F., Kobayashi, A.L., Liu, W. & R.A, Marston (toim.) (2017) *International Encyclopedia of Geography: People, The Earth, Environment, and Technology*. John Wiley & Sons, Ltd, Chichester.
- Parpart, J.L., Connelly, P. & E. Barriteau. (2000). *Theoretical Perspectives on Gender and Development*. 232 s. International Development Research Centre, Ottawa.
- Pearson, R. (2005). The Rise and Rise of Gender Development. s. 157–179. Teoksessa: Uma Kothari (toim.) (2005). *A Radical History of Development Studies*. 240 s. Zed Books, Lontoo.
- Pieterse, N. (2001). *Development Theory: Deconstructions/ Reconstructions*. 195 s. Sage Publications Ltd, Lontoo.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, P. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. 181 s. Vastapaino, Tallinna.
- Pietilä, H. (2002). Onko tasa-arvosta muutoksen välineeksi? Tasa-arvopolitiikasta naisten vaikutusvallan vahvistamiseen. Teoksessa: Holli, A-M., Saarikoski, T. & E. Sana. (toim.) (2002). *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. 320 s. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveysministeriö. WSOY, Vantaa.
- Phillips, A. (2004). Identity Politics: Have We Now Had Enough? Teoksessa: Andersen, J. & Siim, B. (toim). *The Politics of Inclusion and Empowerment*. 252 s. Palgrave Macmillan, New York.
- Potter, R. B, Binns, T. Elliot, J. A. & D. Smith. (2008). *Geographies of Development: An Introduction to Development Studies*. 547 s. Pearson Education Limited, Essex.
- Potter, R. Conwey, D. Evans, R. & S. Lloyd-Evans. (2012). *Key Concepts in Development Geography*. 278 s. SAGE Publications Ltd, Lontoo.
- Rai, S. M. (2011). The History of International Development: Concepts and Contexts. s. 14–21. Teoksessa: Visvanathan, N., Duggan, L., Wieggersma, N. & L. Nisonoff (toim.) (2011) *The Women, Gender and Development Reader*. 456 s. Zed Books, Lontoo.
- Rao, A. (2006). Making Institutions Work for Women. *Development*. 49:1, 63-7.

- Rapley, J. (2004). Development studies and the post-development critique. *Progress in Development Studies*, 4:4, 350–354.
- Riddell, R. (2009). Does Foreign Aid Work? s. 47–70. Teoksessa: Kremer, M., van Lieshout, P. & R. Went (toim.) (2009). *Doing Good or Doing Better development policies in a globalizing world*. 377 s. Amsterdam University Press.
- Rist, G. (2014). *The History of Development: From Western Origins to Global Faith*. 320 s. Zed Books, Lontoo.
- Rodney, W. (1972). *How Europe Underdeveloped Africa*. 316 s. Tanzania Publishing House, Dar es-Salaam.
- Rogers, P.P., Jalal, K.F. & J.A. Boyd. (2008). *An Introduction to Sustainable Development*. 416 s. Earthscan, Lontoo.
- Saari, M. (2012). Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tasa-arvopolitiikan strategiana. s. 175-197. Teoksessa: Kantola, J., Nousiainen, K. & M. Saari. (toim.) (2012). *Tasa-arvo toisin nähtynä*. 326 s. Gaudeamus Helsinki University Press, Tallinna.
- Scott, J.W. (1988). Deconstructing Equality-versus-Difference: Or, the Uses of Poststructuralist Theory for Feminism. *Feminist Studies*, 14:1, 32–50.
- Selonteot, tiedonannot ja periaatepäätökset. (2019). Valtioneuvosto.
<<https://valtioneuvosto.fi/maatokset/selonteot-tiedonannot-periaatepaatokset>>
22.1.2019.
- Smyth, I. (2010) Talking of Gender: Words and Meanings in Development Organisations. s. 143–151. Teoksessa: Cornwall, A. & Eade, D. *In Deconstructing Development Discourse: Buzzwords and Fuzzwords*. 320 s. Oxfam, Oxford.
- Squires, J. (1999). *Gender in Political Theory*. 255 s. Polity Press, Cambridge.
- Squires, J. (2007). *The New Politics of Gender Equality*. 216 s. Palgrave Macmillan, Hampshire.
- Staudt, K. (2003). Gender Mainstreaming. s. 40–66. Teoksessa: Rai, S.M (toim.) (2003) *Mainstreaming gender, democratizing the state?* Manchester University Press, Manchester. 298 s.
- Suomen kehityspolitiikan tila (2018). *Suomen kehityspolitiikan tila 2018: Myytistä maan pinnalle ja mallimaaksi – Suomi kehitysmaiden naisten ja tyttöjen tasa-arvon vahvistajana*. Kehityspoliittinen toimikunta. 77 s. Erweko Oy.
- The 0.7% ODA/GNI target - a history. (2019). Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö.
<<http://www.oecd.org/dac/stats/the07odagnitarget-ahistory.htm>>. 19.2.2019.
- Universal Declaration of Human Rights. (1948). United Nations Human Rights: Office of the High Commissioner. <<https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>>. 5.3.2019.
- Virtanen, R. (2013). *Kaivoja köyhille – suomalaisen kehitysyhteistyön vuosikymmenet*. 188 s. WSOY, Helsinki.
- Väestöliitto ja Suomen UN Women: Tasa-arvo Suomen vientituotteeksi. (2011). Väestöliitto.
<<http://www.vaestoliitto.fi/kansainvalisyys/?x276765=959107>>. 18.11.2018.

- de Waal, M. (2006). Evaluating gender mainstreaming in development projects. *Development in Practice*. 16:2. 209–214.
- Wendoh, S. & T. Wallace. (2005). Re-thinking gender mainstreaming in African NGOs and communities. *Gender & Development*. 13:2, 70–79.
- Why Gender Equality Matters Across All SDGs: An Excerpt of Turning Promises Into Action: Gender Equality in the 2030 Agenda for Sustainable Development. (2018). UN Women. <http://www.unwomen.org//media/headquarters/attachments/sections/library/publications/018/sdg-report-gender-equality-in-the-2030-agenda-for-sustainable-development-2018_en.pdf?la=en&vs=4332>. 18.11.2018.
- Willis, K. (2005). *Theories and Practices of Development*. 236 s. Routledge, New York.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our Common Future. The Report of the World Commission on Environment and Development*. 383 s. Oxford University Press, Oxford.
- YK:n talous- ja sosiaalineuvosto. (1997). *Gender Mainstreaming*. Talous- ja sosiaalineuvoston raportti A/52/3. 18.9.1997.